

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA

IEVA ŠIMKONYTĖ

FINANSINIŲ PASLAUGŲ KLASTERIO
KONKURENCINGUMO ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

prof. dr. E. Martinaitytė

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKININKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA

IEVA ŠIMKONYTĖ

FINANSINIŲ PASLAUGŲ KLASTERIO
KONKURENCINGUMO ANALIZĖ

Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621L10009

Vadovė

prof. dr. E. Martinaitytė

2013 12

Recenzentas

2012 12

Atliko

Frmns 1-01 gr. stud.

I. Šimkonytė

2013 12 16

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	6
1. KLASTERIO SĄVOKOS KŪRIMOSI PRIELAIDOS IR YPATUMAI.....	8
1.1 Klasterio koncepcija	8
1.1.1 Klasterio pagrindiniai bruožai.....	11
1.2 Klasterio sąveikos formų įvairovė.....	16
1.2.1 Klasteriai ir kitos ekonominės veiklos formos.....	17
1.2.2 Klasteriai ir kitos veiklos organizavimo formos	20
1.3 Klasterių teikiama nauda	21
1.4 Pasaulyje ir Lietuvoje veikiančių klasterių apžvalga	23
2. KLASTERIŲ KONKURENCINGUMO VERTINIMO METODOLOGIJA.....	27
2.1. M. Porterio „Deimanto“ vertinimo konkurencingumo modelis	27
2.2 Finansinių paslaugų klasterio konkurencingumo ekspertinis vertinimas	29
2.3 Metodų pagrindimas	35
3. FINANSINIŲ PASLAUGŲ KLASTERIO KONKURENCINGUMO VERTINIMAS	38
3.1 Galimo finansinių paslaugų klasterio Lietuvoje modelio sudarymas.....	38
3.2 Finansinių paslaugų klasterio konkurencingumą lemiančių veiksnių vertinimas	43
3.3 M. Porterio „Deimanto“ modelio sudarymas pasinaudojant ekspertiniu vertinimu.....	52
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	56
LITERATŪRA	59
ANOTACIJA	65
ANNOTATION	66
SANTRAUKA.....	67
SUMMARY	68
PRIEDAI.....	69

LENTELĖS

1 lentelė. Klasterių esminių požymių grupavimas	12
2 lentelė. Klasterių klasifikacija	15
3 lentelė. Finansinių paslaugų klasterį veikiantys veiksniai	30
4 lentelė. Ekspertinio tyrimo dalyviai	32
5 lentelė. Klasterio veikimui Lietuvoje įtakos turinčių veiksnių poveikio stiprumo vertinimas	33
6 lentelė. IT paslaugų vartojimas e. verslui	48

PAVEIKSLAI

1 pav. „Triguba spirale“	19
2 pav. Lietuvos inovacijų politikos tikslai ir uždaviniai	24
3 pav. M. Porterio „Deimanto“ modelis	27
4 pav. Ekspertų skaičiaus įtaka vertinimo patikimumui	33
5 pav. Klasterių poveikis makroekonominiai politikai	36
6 pav. Sektoriai ir institucijos reikalingi finansinių paslaugų klasteriui	38
7 pav. Įmonių tarpusavio sąsajų schema	41
8 pav. Finansinių paslaugų klasterio schema Lietuvoje	42
9 pav. Finansinių paslaugų veiksmų sąlygų vertinimas	44
10 pav. Užsienio kalbos žinios Lietuvoje	45
11 pav. Finansinių paslaugų paklausos sąlygų vertinimas	46
12 pav. Konkurencingumo veiksniai	47
13 pav. Susijusios ir aptarnaujančios įmonės, sektoriai	48
14 pav. Politinės aplinkos sąlygos	49
15 pav. Palankiausiai vertinti veiksniai	50
16 pav. Mažiausiai balų surinkę veiksniai	50
17 pav. Veiksmų grupių apklausos rezultatai	51
18 pav. Mokėjimo paslaugų pajamos ir sąnaudos	53
19 pav. Finansinių paslaugų klasterio M. Porterio „Deimanto“ modelis	54

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Vykstant globalios ekonomikos, socialinės ir technologijų plėtros procesams, atsiranda poreikis tyrinėti naujas vyraujančias specifines formas versle. Viena iš jų – vis didesnę reikšmę įgyjantys klasteriai – koncentruotos vienoje geografinėje teritorijoje, tarpusavyje glaudžiai bendradarbiaujančios, orientuotos į bendrą veiklos rezultatą ir viena kitą papildančios savo specializuota veikla, įmonės ir institucijos. Atsiradęs natūralus poreikis įgyvendinti inovacijas, kurias vystant realiai būtų įmanomi esminiai proveržiai tarptautiniu mastu, sąlygoja įmones veikti itin efektyviomis naujomis organizacinėmis formomis, kurios generuoja idėjas, suteikia konkurencinį pranašumą, atveria naujas galimybes. Klasterių, kaip naujos tarporganizacinių ryšių formos atsiradimas skatina naują požiūrį į ekonomiką ir ekonominę plėtrą: formuoja naujų verslo, valdžios ir nevyriausybinių organizacijų vaidmenis, sukuria naujas verslo ir vyriausybės, verslo ir asocijuotų institucijų struktūras (Porter M., 2000). Dėl klasterių skatinamo ekonomikos augimo ir užimtumo didinimo, klasterių kūrimą ir formavimąsi skatina daugumos šalių vietos valdžia. Klasterių formavimo ir skatinimo iniciatyvos – reikšmingas uždavinys šalių vyriausybėms, kurios remia naujas ekonominės politikos strategijas, susijusias su makroekonominė stabilizacija, privatizacija ir rinkų liberalizacija. 2008 metais Stokholme pasirašytas Europos klasterių memorandumas, kuriame klasteriai įvardyti kaip pagrindinė visos Europos Sąjungos (ES) ir jos šalių inovacijų ir ekonomikos varomoji jėga. Šios specifinės organizacinės formos tapo paklausios, nes jos skatina įmonių, išsidėsčiusias skirtingose vietose sąveikavimą, tai sukuria prielaidas didinti produktyvumą, kuris yra vienas iš svarbiausių įmonių konkurencingumo šaltinių. Lietuva taip pat prisijungia prie bendros vyraujančios tendencijos ir skatina klasterių formavimąsi. Šiuo metu identifikuojamos 46 klasterių iniciatyvos šalyje (Jucevičius R., Kiškienė A., 2012), kurių sėkmingiausi pavyzdžiai yra lazerinių ir inžinerinių technologijų klasteris, e-paslaugų klasteris, Alliance of Baltic Beverage Industry (ABBI) klasteris. Daugelis įmonių suinteresuotos jungtis į panašius darinius dėl konkurencingumo ir produktyvumo didinimo, didesnės rinkos užėmimo. Klasterizacija yra aktuali tema svarstant įmonių ir institucijų strategijas jungtis į grupes, bendradarbiauti siekiant didesnės sėkmės rinkoje.

Tyrimo naujumas. Lietuvoje atlikta nemažai klasterių studijų – „Kurortologijos tyrimų klasterio Druskininkuose galimybių studija“ (VŠĮ Turizmo plėtros institutas, 2007), „Lietuvos pramonės klasterių plėtros programinė studija“ (KTU verslo strategijos institutas, 2003) ir daugelis kitų. Ypač daug tyrimų atliekama užsienio tyrėjų – Maskvos finansinių paslaugų klasteris (Bedrick J., Chakhoyan A., 2008), Ontarijo finansinio klasterio konkurencingumo studija (Porter, M., Graham, 2008). Kol kas neatliktas nei viena analizė nagrinėjanti finansinių paslaugų klasterio

konkurencingumą Lietuvoje. Šiuo argumentu yra grindžiamas darbo naujumas siekiant išsiaiškinti finansines paslaugas teikiančių įmonių potencialą ir galimybes jungtis į klasterius didinant šalies konkurencinį pranašumą tarptautinėje rinkoje. Klasteriai – tai nauja įmonių bendradarbiavimo forma, kuri palaiko ir sustiprina konkurencingumą vidaus ir tarptautinėse rinkose. Pastarąjį dešimtmetį klasteriams skiriamas didelis dėmesys, o šalių ūkio, pramonės, verslo politinės strategijos grindžiamos klasterių ideologija. Klasterio egzistavimas savaime gali ir neduoti pridėtinės vertės, tai gali būti tik kažkuriam laikotarpiui būdingas reiškinys, ar specialiai suformuotas darinys, todėl kiekvienu atveju reikalinga išsamiau išsiaiškinti ir praktiškai atlikti tyrimus.

Tyrimo problema. Darbe nagrinėjama, ar Lietuvoje yra tinkamos galimybės formuoti ir konkurencingai veikti finansinių paslaugų klasteriui. Pasitelkiant iškeltą problemą, darbe analizuojami finansinių paslaugų klasterio konkurencingumo aspektai.

Tyrimo tikslai ir uždaviniai. Nagrinėjant tyrimo problemą iškeliamas tikslas – išsiaiškinti, ar įmonės ir institucijos, susijusios su finansinėmis paslaugomis, turi galimybes konkurencingai veikti klasteryje Lietuvoje. Siekiant šio tikslo, autoriaus darbe keliami uždaviniai:

1. Atskleisti klasterio koncepciją ir įvertinti klasterius kaip instrumentą įmonių konkurencingumui plėtoti, naudojant literatūrinius šaltinius: mokslines publikacijas ir atliktus praktinius tyrimus;
2. Apžvelgti klasterizacijos procesą Lietuvoje;
3. Parengti finansinių paslaugų klasterio konkurencingumo Lietuvoje vertinimo tyrimo metodologiją;
4. Atlikti empirinį tyrimą siekiant sudaryti M. Porterio „Deimanto“ modelio konkurencinį vertinimą finansinių paslaugų klasterio Lietuvoje atžvilgiu;
5. Apibendrinti gautus rezultatus ir pateikti išvadas.

Tyrimo metodai. Nagrinėjant problemą ir įgyvendinant uždavinius teorinėje dalyje naudojamosi literatūros analize, sinteze ir apibendrinimu. Praktinėje dalyje derinamas kokybinis ir kiekybinis metodas, t.y. – atliekama ekspertų apklausa, rezultatai apskaičiuojami SPSS Statitics.17.0 programa ir gauta informacija pateikiama sudarant M. Porterio „Deimanto“ modelį.

Tyrimo struktūra. Tyrimas sudarytas iš trijų dalių. *Pirmojoje darbo dalyje* pasinaudojant plačia literatūros analize ir atliktais tyrimais, atskleidžiama klasterio, kaip darinio koncepcija, atsiradimo priežastys ir vystymosi galimybės. Aptariami šiuo metu tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje esantys ir veikiantys klasteriniai junginiai. *Antrojoje dalyje* aprašoma metodika, kuria remiantis siekiama nagrinėti tyrimo problemą. *Trečioje dalyje*, pasinaudojant aprašyta metodika, atliekamas tyrimas ir gaunami bei aptariami rezultatai.

1. KLASTERIO SĄVOKOS KŪRIMOSI PRIELAIDOS IR YPATUMAI

Pastarąjį dešimtmetį klasteriams skiriamas didelis dėmesys kaip naujai atrastam būdui šalies ekonomikos konkurencingumui didinti. Nors tokia veiklos forma egzistuoja šimtmečius, tačiau tik dabar ji pradeda taikyti verslo strategijose. Sąmoningai klasteriai pradėti formuoti prieš du dešimtmečius, nors iki šiol nėra visuotinio sutarimo dėl reiškinio apibrėžimo. Pagrįstai tai paaiškinti galima tuo, jog klasteriai istoriškai formavosi nevienodomis ekonominėmis aplinkybėmis, skirtingose pasaulio vietose, kurių kiekvienos kultūra turi savitų bruožų ir ypatumų, būtent dėl to ir klasteriai kaip reiškinys, skirtingose šalyse įgijo savitų charakteristikos ypatybių.

Autoriaus darbe gilinama į įvairių mokslininkų pateiktus klasterio apibrėžimus, tikslingai siekiant pateikti apibendrintą klasterio sampratą, kuri pasižymėtų charakteristikomis, su kuriomis sutinka dauguma mokslininkų.

1.1 Klasterio koncepcija

Mokslininkų ir praktikų seniai išnagrinėta nauda teikiama šalies ekonomikai dėl pramonės lokalizacijos ir geografinio artumo tarp įmonių. Daugelis mokslininkų (O'Brien R. 1992, Cairncross F. 1997, Gray J. 1998) bandė įrodyti, kad tam tikrose srityse dėl globalizacijos įvykusi ekonominės veiklos koncentracija ir jos paskatintas ekonominės veiklos aktyvumas tampa vis mažiau reikšmingas negu sparti technologijų plėtra. Kiti mokslininkai (Krugman P. 1990, Ohmae K. 1995, Porter 1998, Coyle D. 2001, Scott A. 2001, Solvell O., 2008) teigia priešingai, pabrėždami, kad tai vienas kitą papildantys dėsningumai: globalizacija spartina lokalizacijos ar koncentracijos ekonominę veiklą ir tuo pačiu technologijų plėtrą regionuose. Ir vieni, ir kiti mokslininkai sutaria, kad produktyvi regionų ekonominė veikla tampa vis svarbesnė už nacionalinio lygmens ekonominę plėtrą ir pridėtinės vertės kūrimą. XXI a. pradžioje, vystantis žinių ekonomikai, buvo daug diskutuojama kaip būtų galima pasiekti ilgalaikį ekonomikos konkurencingumą. Šiuo metu politinėse diskusijose ir akademiniuose tyrimuose koncentruojamasi į regioninius klasterius kaip įrankį, skatinantį ekonomikos plėtrą ir didinantį konkurencingumą.

Klasterio koncepcija yra daugiareikšmė ir apibūdina fenomeno tipą (grupę, agregatą), o ne jo turinį. Todėl bendriausia klasterio interpretacija atskleidžia, kad tai visuma kelių homogeninių elementų tam tikroje teritorijoje, kurie gali būti suvokiami kaip nepriklausomas ir savarankiškas vienetas su tam tikrais specifiniais bruožais ir savybėmis. Pagal šią prielaidą klasteris bendriausiai gali būti traktuojamas kaip „regionas“, kuris apima tam tikrą teritoriją (įprasta fizinė forma), kuri priklauso nuo turinio (ūkinis, kultūrinis, ekonominis regionas) (Boronenko V, Zeibote Z., 2011).

Pirmas žingsnis apibrėžiant klasterio koncepciją buvo 1990 m. Harvardo verslo mokyklos profesoriaus M. Porterio ir jo komandos tyrimas aprašytas knygoje „Tautų konkurencinis pranašumas“. M. Porteris teigė, kad šiuolaikinėje modernioje pasaulinėje rinkoje konkurencija yra įgyvendinama ne pavienių ekonomikos subjektų, bet ūkio subjektų grupių (klasterių). M. Porterio klasterio sąvoka minėtame tyrime apibūdina įvairių pramonės sektorių, paremtų pirkėjų – tiekėjų santykiais, panašių technologijų, platinimo kanalų ir panašaus išsilavinimo žmonių susivienijimą. Šioje knygoje M. Porteris neatsižvelgė į geografinės vietos svarbą klasterio veikimui. Po tolesnių jo tyrinėjimų savo gausiose publikacijose, klasteriai apibūdinami kaip „tarpusavyje glaudžiai susijusių įmonių, specializuotų tiekėjų, paslaugų teikėjų bei tokių asocijuotų institucijų kaip universitetai, profesinės sąjungos, standartizavimo agentūros, kurios tarpusavyje tiek konkuruoja, tiek kooperojasi, geografinė koncentracija“ (Porter M. 2000). Iki šiol šis apibrėžimas lieka vienas universaliausių. Remiantis šiuo autoriumi, klasteriai yra „išskirtinės sėkmės tam tikrose verslo srityse susilaukusių įmonių ir organizacijų kritinė masė“ (Porter M., 1998). Klasteriai atsiranda ten, kur yra pakankamai išteklių ir kompetencijos, kad įmonės galėtų visiškai įgyvendinti savo konkurencinį pranašumą. Sąvokoje akcentuojama **veikla apibrėžtoje srityje** (versle), **geografinis susitelkimas** ir **glaudus bendradarbiavimas**. Apibendrinant klasterio sampratą, pagrindiniai bruožai nurodyti klasikinėje definicijoje ir interpretuojami įvairių autorių yra šie:

- Klasteris yra labiau ekonominis, o ne juridinis objektas (klasterio dalyviai savaime yra juridiniai asmenys);
- Nors klasterio dalyviai turi teisinį savarankiškumą, jie yra ekonomiškai tarpusavyje susiję;
- Klasterio dalyviai skiriasi vienas nuo kito ekonominiu statusu ir veikla;
- Klasterio dalyviai yra geografiškai nenuolė vieni nuo kito, išsidėstę viename regione;
- Visi anksčiau išvardinti bruožai egzistuoja klasteryje vienu metu.

M. Porteris savo klasikinėje klasterio definicijoje neįtraukė svarbių klasterio bruožų, sąvoka liko per daug neaiški ir neapibrėžta iki galo.

Akademinės diskusijos apie ekonominės specializacijos ir lokalizacijos teikiamą naudą prasidėjo daug anksčiau nei M. Porteris apibendrinio klasterio koncepciją. XIX a. pabaigoje A. Marshalo darbe „Ekonomikos principai“ (1880) jau buvo išdėstyti pastebėjimai apie specializuotos pramonės koncentraciją. Knygoje aprašyti Didžiosios Britanijos pramoninių rajonų tyrimų rezultatai, ir nors pačioje knygoje nėra minimi specifiniai terminai, tačiau ji apžvelgė šiais laikais vadinamame klasteryje veikiančių dalyvių darbo pasidalijimą. Galima sakyti, kad A. Marshalas daugiau nei prieš 100 metų atkreipė dėmesį į sinergijos efektą, kuris atsiranda smulkiems ekonomikos subjektams

sujungus savo specializaciją. Taip pat aprašė, kad tame pačiame regione veikiančios panašios specializacijos įmonės sudaro didžiąją dalį kontraktų su tais pačiais tiekėjais ir netgi vartotojais, tai natūraliai veda prie tarpusavyje susijusių partnerių grupės formavimosi, veikiančios lokaliaje vietovėje. XIX a. pabaigoje, buvo ir kitų mokslininkų darbų (Brusco S., 1982; Piore M. ir kt., 1984; Czamanski S., ir kt., 1979) apie pramoninius rajonus, pramonę ir regioninę ekonomiką, kurie apibūdino klasterius kaip pramonių grupes, susietas prekių ir paslaugų srautų.

Tęsiant Porterio klasterio sampratos nagrinėjimą, Porterio klasterio teorija buvo peržiūrėta Amerikos mokslininko M. Enright, kuris pagrindė ir apibrėžė regioninio klasterio esmę ir apibrėžtį tokiu būdu: regioninis klasteris yra pramonės klasteris, kuriame įmonės - klasterio dalyviai - geografiškai susiję su vienas kitu. Regioninis klasteris yra geografinė konglomeracija tarp įmonių ir organizacijų, kurios veikia vienoje ar keliose artimose ūkio šakose (Enright M., 1992). Be M. Enright, 1990 m. sukurta pirminė M. Porterio klasterio koncepcija ir toliau buvo naudojama kaip pagrindas naujiems klasterio apibūdinimams kitų mokslininkų tyrimuose (Redman J., 1994, Rosenfeld S., 1995; 1997, Jacobs D. ir kt. 1996) toliau svarstant ir plėtojant klasterio sampratą.

Galima rasti ir kritikos Porterio darbams (Rosenfeld S. 1995; 1997, Hernesniemi H. ir kt. 1996, Martin R. ir kt. 2003), pabrėžiančios tikslumo trūkumą M. Porterio sąvokų formuluotėms, kurios neaptaria klasteryje veikiančių įmonių glausto išsidėstymo regione svarbos, glaudaus bendradarbiavimo ir konkuravimo ryšių sąlygojamų problemų, kad klasteris gali tapti ir pernelyg specializuotas.

XX a. ekonomika rėmėsi aukšto lygio produkcijos koncentracija, pardavimais, bankiniais sandoriais, todėl įmonių koncentracija tik augo. Paskutinius 20 metų bendradarbiavimo principas tapo radikaliu pasikeitimų simboliu konkuruojančiuose ekonominiuose objektuose. Pagrindinė idėja tuo metu – pakeisti daug lygių turinčią hierarchiją klasteriais ar verslo vienetais, kurie būtų valdomi rinkos mechanizmo. Visa tai tapo įmanoma susidarius naujoms galimybėms, kurias sukūrė ekonominė globalizacija ir išaugęs informacijos srautas: būtinybę turėti įvairias integruotas ekonominės kooperacijos formas pakeitė paieškos racionalesnių, efektyvesnių ir naudingesnių verslo administravimo formų. Klasteriai buvo vieni iš minėtų formų, atsiradę ekonomikos teorijoje kaip rezultatas atskiros ekonomikos krypties - regioninės ekonomikos formavimosi. Toliau analizuojant klasterio istorijos aspektus, M. Porteris savo darbuose pateikė nuorodą į W. Isard, regioninės ekonomikos pradininką, kuris paskatino šios ekonomikos krypties formavimąsi. 1960 m. klasterio samprata rėmė teritorinį aspektą, kuris buvo viena iš pagrindinių temų tuo metu, kai vystėsi regioninė ekonomika. Būtent todėl klasteris gali būti laikomas nauja ekonominės interakcijos forma, atsiradusia regioninės ekonomikos vystymosi metu (Boronenko V, Zeibote Z., 2011).

Išaugus susidomėjimu klasterio reiškiniu, kiti mokslininkai savo darbuose taip pat aprašė klasterio charakteristikas ir galimas koncepcijas. Feser E. (1998) nuomone, klasteriai – tai

tarpusavyje glaudžiai susijusios verslo šakos ir institucijos, kurios remia viena kitą ir dėl tokio tarpusavio santykio tampa dar labiau konkurencingesnės. Roeland Th., Gilsing V. ir Sinderen J. (2000), kaip ir Feser E. sutinka, kad klasteriai glaudžiai tarpusavyje susijusios ir viena nuo kitos priklausančios įmonės, tačiau priduria, kad pagrindas yra šių įmonių vertę generuojančios grandinės.

Klasterius kaip geografiškai artimą ir inovatyvią įmonių grupę pateikia Bekar C. ir Lipsey R. (2001). Šie mokslininkai mano, kad įmonės priklausančios šiai grupei ne tik bendradarbiauja, bet ir palaiko nuolatinį ryšius su vietinėmis institucijomis: mokslo, tyrimų organizacijomis, nacionalinėmis laboratorijomis, finansinėmis institucijomis ir kt.

Apibendrinant minėtus apibrėžimus, galima pastebėti, kad klasterių apibrėžimai pasižymi tam tikromis bendromis savybėmis. Tačiau, kaip teigia M. Porteris (1998), didelė dalis literatūros šaltinių, kuriuose bandoma apibrėžti klasterio sąvoką, pateikia klasterio koncepciją neišbaigta arba paliečia tik tam tikrus atskirus klasterio fenomeno aspektus (ekonominę geografiją, ryšių tinklus, inovacijas, urbanistinę ir regioninę ekonomiką).

Klasterio koncepcija priklauso ir nuo to, kaip jie nagrinėjami - siaurąja ar plačiąja prasme. Siaurąja prasme klasteriai apibrėžiami kaip ekonominė aglomeracija, sudaryta iš įmonių, kurios funkcionuoja viena kitą papildydamos savo veikla (užsiima susijusiose veiklos srityse), t.y. jos gauna naudą iš klientų ir tiekėjų bendradarbiavimo, kadangi specializuojasi tik tam tikrame produkto grandinės etape. Dažnai klasteris siaurąja prasme apibūdinamas kaip verslo klasteris. Plačiąja prasme į klasterį žiūrima kaip į regiono ar sektoriaus socialinę gamybos ir inovacijų sistemą, kuri pasižymi stipria veikėjų koncentracija su skirtingomis kompetencijomis ir glaudžiais tarpusavio ryšiais. Toks komplektas savybių pasižymi klasterio veiklos efektyvumu, žinių dalinimusi, naujų produktų kūrimu. Klasteris plačiąja prasme literatūros šaltiniuose dažnai paslepiamas po sąvokomis inovatyvus klasteris ar inovatyvi sistema.

1.1.1 Klasterio pagrindiniai bruožai

Įvairiuose literatūros šaltiniuose skiriasi ne tik klasterio sąvoka, bet ir jo charakteristikos, kurios varijuoja priklausomai nuo aptariamos klasterio sąvokos. Galima paminėti švedų projektą „Klasterių politikos baltoji knyga“ - projekto mokslininkai pripažino klasterio koncepcijos įvairiapusiškumą (daugiadimensiškumą) ir pasiūlė klasterio koncepciją ne apibrėžti, o atkreipti dėmesį į pagrindines savybes, kurios padėtų klasterį identifikuoti. Priešingai Porteriui, jie pasiūlė platų sąrašą pagrindinių savybių.

Mokslininkai Bekar C. ir Lipsey R. (2001) išnagrinėję daugelį literatūros šaltinių, susijusių su klasteriais, išskyrė šias charakteristikas, kurios jų manymu pasikartoja dažniausiai:

- Tai formalių ir neformalių įmonių koncentracija, kurios susijusios tarpusavio ryšiais ir sąveikauja su kitomis institucijomis, pavyzdžiui vietiniai universitetai, nacionalinės tyrimų laboratorijos ir kitos technologinės ar verslo įmonės;
- Dominuoja apimties reikšmė – klasteris išgali labiau patenkinti savo paklausą kritiniams ištekliams kuo didesnis savo apimtimi jis yra. Savęs palaikymo galimybė svarbi klasterio vystymuisi.

Martin R. ir Sunley P. (2002) teigia, kad labiausiai pasikartojantys elementai klasterio apibrėžimuose yra šie:

- Tarpusavio ryšiai: institucijos sudarančios klasterį turi būti susijusios. Visiškai nesvarbu ar egzistuojantys ryšys yra horizontalus (kai įmonės naudoja tuos pačius išteklius, technologijas, neatsižvelgiant ar tai tiekėjas, ar pirkėjas, konkurentas ar partneris) ar vertikalus;
- Geografinis artimumas: suprantamas kaip klasterį sudarančių įmonių koncentracija tam tikroje teritorijoje.

Dar vieni mokslininkai Curzio A. ir Fortis M. (2002) glaustai apibūdina, kuo klasteriai skiriasi nuo kitų tarporganizacinių junginių:

- Visos klasterį sudarančios įmonės prisideda prie galutinio produkto kūrimo;
- Įmonės naudoja bazinę technologiją produktui pagaminti;

Lietuvių tyrėjai Navickas V. ir Malakauskaitė A. (2008) savo straipsnyje „Klasteriai, kaip tarporganizacinių verslo ryšių specifinė forma“ lentelėje pateikia apibendrintas klasterio charakteristikas ir savybes. Remiantis šiomis lentelėmis galima atskleisti klasterio daugiareikšmiškumą (1 lentelė).

1 lentelė. Klasterių esminių požymių grupavimas

Klasterio savybė	Savybės detalizavimas
Klasteriai apima gana didelį įmonių ir (ar) organizacijų skaičių	Pakankamai didelis įmonių ir (ar) organizacijų skaičius – tai tam tikras įmonių koncentracijos svoris globaliniame verslo kontekste, kurį galima įvardinti „kritinės masės“ arba „kritinės kūrybinės masės“ terminu. Ši kritinė įmonių (jų dydžio, kompetencijos ir kt.) masė leidžia jas vertinti kaip konkurencinį pranašumą kuriančią organizacijų visumą. Klasterio įmonės dažnai nulemia tam tikros geografinės vietovės ekonominių rodiklių augimą. Tačiau lokalinius klasterius nebūtinai sudaro didelis skaičius narių (Porter, 1996; Perry, 1999).

1 lentelės tęsinys

Klasteriai skatina tiek įmonių konkurenciją, tiek kooperaciją	Varžovai intensyviai konkuruoja, siekdami laimėti ir išlaikyti kuo didesnę vartotojų palankumą. Nesant išradingos konkurencijos, klasteriai neišsilaikytų. Bet tuo pačiu metu klasteriuose ryškus ir kooperavimasis, dažniausiai – vertikalusis (Jacobs ir Ard-Pieter, 1996). Konkurencija ir kooperacija egzistuoja kartu todėl, kad šie procesai reiškiasi skirtingose dimensijose ir tarp skirtingų rinkos veikėjų.
Klasteriai skirtingose šalyse yra unikalūs, tačiau turi ir bendrų savybių	Klasteriai analogiškose pramonės ar verslo srityse turi bendrų bruožų, nes panašaus produkto ar paslaugos vertės (kaštų) grandinės iš dalies sutampa. Tai reiškia, kad ilgalaikė konkurencinė sėkmė globalinėje ekonomikoje vis labiau priklauso nuo lokalinių savybių – žinių, ryšių, motyvacijos ir kt., kuriomis nebūtinai pasižymi tolimesni konkurentai (Miller ir kt., 2001). Šia prasme kiekvienas klasteris yra unikalus, tačiau ieškant būdų klasterizacijai spartinti, svarbu atsižvelgti ir į panašumus.
Geografinė koncentracija	Tai yra fundamentalus klasterio bruožas, kadangi daugelio sričių inovacijos ir konkurencinė sėkmė yra geografiškai koncentruoti. Tačiau geografinės koncentracijos ar lokalizacijos parametro vaidmuo šių dienų ekonomikoje turi savitų bruožų (Hill ir Brenan, 2000). - Geografinė lokalizacija išteklių prieinamumo požiūriu. Anksčiau, kai konkurenciją skatino išteklių kaštai, vietovės, turinčios tam tikrų privalumų (pvz., uostą, didelę pigios darbo jėgos pasiūlą), dažnai pasižymėjo lyginamuoju pranašumu, lėmusiu konkurencinį pranašumą ir jo tęstinumą laike. Šių dienų įmonės gali pašalinti daugumą nepalankių išteklių kaštų dėl globalaus tokių išteklių prieinamumo. Todėl jų konkurencinis pranašumas tapo labiau susijęs su produktyvesniu išteklių panaudojimu, kuris reikalauja pastovaus inovacijų kūrimo proceso. - Geografinė lokalizacija įmonės supančios aplinkos požiūriu. Įmonėms, nuolatos siekiančioms konkurencinio pranašumo, labai aktualu tai, kas vyksta jų viduje, tačiau klasterių analizė rodo, kad gyvybiškai reikšmingą vaidmenį įmonių konkurencingumui turi ir verslo aplinka (Lipsey, 2000).
Klasteriams būdingos identifikuojamos ribos	Klasterio ribos nustatomos atsižvelgiant į ryšius, atsirandančius tarp įvairių pramonės ir institucijų. Geografinė prasme, klasteris gali apsiriboti vienu miestu, regionu ar šalimi, tačiau gali apimti net dvi arba daugiau kaimyninių šalių (pvz., Vokietijos chemijos klasteris sujungia pietų Vokietiją ir Šveicarijos, kurioje dominuoja vokiečių kalba, dalį). Pagal tai yra skiriami lokaliniai, regioniniai, nacionaliniai ir transnacionaliniai (tarptautiniai) klasteriai (Peneder, 1999).

Klasteriai yra saviorganizuojantys	Tai nereiškia, jog vietos arba šalies valdžios institucijos, investuotojai ir kiti rinkos veikėjai negali suteikti impulso klasterio atsiradimui, tačiau daugelis klasterių susiformuoja savaime, vadovaujantis savais verslo interesais ir siekiant kuo efektyvesnio jų realizavimo (Christian, 2004). Klasteryje nebūna vienos vadovaujančios institucijos, kadangi dažniausiai visi dalyviai yra vienodai savarankiški, jie nėra pavaldūs vienas kitam, bendradarbiauja tik dėl naudos.
Klasterius sudaro konkurencinės sėkmės susilaukę verslo dariniai (įmonės, koncernai bei kt. verslo dalyviai)	Remiantis LeVeen (1998), klasteriai apima platų susijusių pramonės, verslo ir kitų rinkos veikėjų, kurie yra svarbūs konkurencingumo plėtojimui, kontingentą. Pvz., klasteriai gali sukurti ryšius tarp specializuotų gamybos išteklių (komponentų, įrangos, paslaugų ir kt.) tiekėjų bei specializuotos infrastruktūros kūrėjų. Klasteriai dažnai išsiplėčia vertikalčiai (gamintojai sąveikauja su pardavimo kanalais) ir horizontalčiai (įmonės, kurios gamina komplementarius produktus, yra susijusios reikalingomis kompetencijomis, technologijomis ar bendrais ištekliais, sąveikauja tarpusavyje). Daugelis klasterių savyje integruoja vyriausybines ir kitas institucijas (pvz., universitetus, standartizavimo tarnybas, kūrybines organizacijas, amatų mokyklas, prekybos asociacijas), kurios teikia specializuotą lavinimą, mokymą, informaciją; atlieka tyrimus bei gali teikti technologinę paramą (Lipsey, 2001).
Standartinės pramonės klasifikavimo sistemos dažniausiai neapima klasterių	Standartinės pramonės klasifikavimo sistemos dažnai neapima daugelio konkuravimui svarbių rinkos veikėjų ir ryšių. Dėl šios priežasties nemažai klasterių būna „užslėpti“ ir lieka neatpažinti (Rey, 2003). Pvz., JAV, Masačusetso valstijoje, daugiau nei 400 įmonių, sukuriančių mažiausiai 39 tūkst. gerai apmokamų darbo vietų, yra vienaip ar kitaip susiję su medicinos įrangos gamyba. Klasteris ilgą laiką buvo nepastebimas, kadangi jo įmonės priklausė kelioms didelėms ir kai kuriais atžvilgiais susipynusioms verslo sritims, pvz., elektroninės įrangos gamyba, plastikų gamybos pramonė. Tik visai neseniai šių įmonių vadovai išvelgė veiklos bendrumą ir ėmė tartis dėl visoms pusėms naudingos veiklos vystymo (Porter, 1998). Analogiška padėtis susiklostė Italijoje, kur tik prieš 15 metų buvo įstatymiškai reglamentuota vadinamųjų „industrinių regionų“, kurių didelė dalis – tipiški klasteriai, veikla.

Šaltinis: Navickas ir Malakauskaitė, 2008

Lentelėje pateiktos mokslininkų išskiriamos klasterių charakteristikos. Jas visas apibendrinant galima pastebėti, kad veikiantis klasteris pasižymi:

- Savitu įvaizdžiu, kurį pripažįsta sistemoje veikiančios įmonės ir kuris atpažįstamas už jos ribų;
- Glaudžiu ryšiu tarp įmonių, kurį sukuria ne tik bendradarbiavimas bet ir bendra istorija;
- Turi centralizuotą organizacinį darinį, kuris atsakingas už tarpininkavimą, informavimą, užsiima lobistine veikla;

- Išsiskiria „kūrybiniu tankiu“, kuris atkreipia užsienio bendrovių dėmesį, traukia aukštos kvalifikacijos darbuotojus;
- Sąlygoja „atplaišinių“ (angl. k. *spin-offs*), inovatyvių įmonių augimą;
- Pasižymi saviorganizavimu.

Išskiriama ir klasterių klasifikacija. Juos galima grupuoti pagal šiuos parametrus (2 lentelė):

2 lentelė. Klasterių klasifikacija

Klasterio klasifikacijos grupė	Trumpas apibūdinimas
Geografinė lokacija	Vieta, kurioje veikia klasteris, gali apimti miestą, regioną ar šalį (-is). Pagal tai klasteriai gali būti priskiriami prie lokalinių, regioninių, nacionalinių ar tarptautinių ; 4
Produkcijos paskirstymas	Pagal tai klasteriai gali būti eksportuojantys arba neeksportuojantys. • Eksportuojantys pasižymi tuo, kad didžioji dalis produkcijos yra eksportuojama. Taip pat šiai klasifikacijai gali būti priskiriami klasteriai, kurie konkuruoja ne su tos vietovės, kurioje veikia, produkcija, taip neapsiribodami vietine rinka. Taip pat šie klasteriai gali būti vadinami „prekybiniais klasteriais“, pabrėždami, kad jiems būdinga aukštesni atlyginimai, produktyvumas ir inovacijos (Porter M. 1998); • Anksčiau minėti neeksportuojantys klasteriai savo produkciją parduoda vietinėje rinkoje ir neprekiauja užsienio šalių rinkose;
Gamybos tipas	Galimi orientuoti į pramonę arba klasteriai, grindžiami žiniomis, moksliniais tyrimais. Šie klasteriai gali būti įvardijami ir kaip „tyrimų“, „žinių“ ar „mokslinio turinio“ klasteriai. • Pramoniniai klasteriai pasižymi ilgu veiklos tęstinumu vienoje vietovėje, vietos išteklių naudojimu (kurie paprastai būna ir pigesni ir lengviau prieinami). Dažniausiai tokie klasteriai reprezentuoja tradicinę šalies pramonės šaką (pavyzdžiui vyno klasteris Italijoje, krevečių klasteris Norvegijoje); • Klasteriai, kurie orientuoti į netradicines pramonės šakas, dažnai užsiima veikla kuri sieja kelias pramonės šakas (Roelandt Th., Gilsing V., Sinderen J. 2000). Junginyje veikiančios įmonės dažnai būna inovatyvesnės, užregistruoja daugiau patentų.

Išsivystymo laipsnis	Klasteriai turi savo gyvavimo ciklą. Priklausomai nuo to, kuriame išsivystymo lygyje gyvuoja klasteris, jis gali būti embrioninis, vystymosi stadijos, įsitvirtinęs (brandus) ir nykstantis . Nesvarbu, kokioje fazėje yra klasteris, jis gali jungtis su kitais klasteriais, transformuotis ir kitaip taikytis prie besikeičiančių sąlygų rinkoje, svarbiausia, kad jis sugebėtų adaptuotis ir nepereitų į nykimo stadiją.
Klasterio gylis	Gylis nustatomas pagal kiekybinius rodiklius. Atsižvelgiama į klasterį sudarančių įmonių įvairovę ir įmonių, iš skirtingų pramonės šakų, spektrą.
Veiklos organizavimo, kontrolės lygis	Pagal šią klasifikaciją išskiriami organizuoti ir neorganizuoti klasteriai.
Užimtumo dinamika	Darbuotojų skaičiaus kitimas klasteryje

Lentelėje pateiktos tik bendrosios klasterių grupavimo charakteristikos, dažniausiai aptinkamos mokslininkų darbuose. Kaip pastebi Jucevičius R. (2008), dažnai standartinės klasifikavimo sistemos neapima svarbių veikėjų ir ryšių, todėl klasteriai gali likti neatpažinti. Pavyzdžiui Italijoje seniau vadinti industriniai regionai tik visai neseniai buvo įstatymiškai fiksuoti kaip veikiantys klasteriai.

1.2 Klasterio sąveikos formų įvairovė

Pagrindinis dalykas, kuris turėtų būti suvoktas apibrėžiant ir studijuojant klasterius yra tas, kad klasteris yra viena iš ekonomikos sąveikos formų – atsitiktinių pasiūlymų, sąjungų, įsigijimų.

Gilesnė analizė atskleidė keletą įdomių faktų. Pirma, nėra tiksliai aišku, kuo skiriasi klasteriai nuo kitų ekonomikos sąveikos formų. Antra, ekonominio klasterio dalyvių tarpusavio ryšio reikšmė išlieka neapibrėžta. Kad pašalintume šiuos trūkumus, reikia palyginti ekonomikos formų sąveikas, minimas literatūroje. Lyginamoji klasterių ir kitų ekonomikos formų subjektų sąveikų analizė (tokių kaip korporacijų, finansinių pramonės grupių, sindikatų, kartelių, holdingų, koncernų, tinklų, strateginių aljansų, ekonomikos asociacijų, logistikos centrų, technologijos parkų verslo inkubatorių ir t.t.), parodo (Borenko 2007), kad yra sunku numatyti ribą tarp minėtų formų, nes yra įmanomos įvairios šių formų kombinacijos. Labiausiai iš kitų klasterius išskiriantis bruožas yra dalyvių, turinčių skirtingą statusą, įvairovė, kuri parodo, kad neįmanoma vykdyti ekonominės veiklos už gamybos sferos ribų, arba tapti ekonomiškai efektyviu be partnerių ryšių su „negamybinėmis“ struktūromis. Kitas klasterių

išskirtinis bruožas yra priklausomybė nuo konkretaus regiono. Būtent tai rodo, kad klasterio atsiradimas ekonomikos moksle ir praktikoje yra susijęs su būtinybe atskiriems regionams šiuolaikinės globalizacijos sąlygomis vystyti savo konkurencinius pranašumus.

Taigi atsakymas į klausimą, ar klasteriai yra ekonomiškai naudingi ir patogūs lyginant su kitomis ekonomikos sąveikos formomis yra toks: klasteriai yra svarbūs, jeigu vietinė gamyba yra organizuota klasteryje, regioniniai ekonominiai subjektai gali būti konkurencingi pasaulinėje rinkoje, pavyzdžiui, gali gaminti prekes ir siūlyti paslaugas eksportui. Eksportas yra darbo klasteriuose tikslas ir empirinis indeksas, kuris gali būti įvertintas kiekybiškai.

1.2.1 Klasteriai ir kitos ekonominės veiklos formos

Pramoninis regionas. Šį tipą galima apibūdinti kaip pramoninių klasterių santalką. Pramoninis regionas išsiskiria didele smulkių ir vidutinių įmonių koncentracija. Pramoniniam regionui priklausiančios įmonės specializuojasi vienoje srityje, tačiau pasižymi lankstumu. Yra siejamos tinklinių – subkontraktinių ryšių, šie ryšiai pakankamai tvirti, kadangi tai šeimos pagrindu sukurti santykiai, sutvirtinti ilgalaikėmis sutartimis ir įsipareigojimais (paprastai tai daugiau socialinio, o ne ekonominio pobūdžio sutartys). Šeimos pagrindu paremti, dažniausiai neformalūs ir stiprūs santykiai garantuoja technologijų ir turimų žinių sklaidą regione. Kontaktas su išorės įmonėmis ar kitais regionais dažniausiai minimalus ir silpnas, nes pramoniniam regionui priklausiančios įmonės apima visas veiklos sritis, kurioje specializuojasi vertės kūrimo grandinės stadijas. Didžiausias paplitimas pastebimas Italijoje. Marshallas A., remdamasis šios šalies pavyzdžiu, teigia, kad pramoninis regionas, tai socioteritorinis vienetas, turintis istorinį ir kultūrinį kontekstą ir apimantis vienoje erdvėje, susikoncentravusius žmones ir įmones (Becattini G., 2010).

Kompetencijos tinklai. Tai panaši į pramonės regionus klasterių atmaina, apibūdinama kaip tam tikros srities kompetencijų susitelkimas vietovėje – regione. Kompetencijos tinklai labai paplitę Vokietijoje. Remiantis šios šalies pavyzdžiu galima teigti, kad tam tikros kompetencijos yra susitelkusios ne vien tik įmonėse, bet ir kitose regiono institucijose, veikiančiose panašiose ar susijusiose srityse. Tokiose klasterinėse struktūrose pagrindinį vaidmenį atlieka instituciniai ryšiai ir sąveikos. Kaip teigia Jucevičius R. (2008) „Didelę įtaką klasterizacijos procesams turi stiprios asocijuotos pramonės struktūros, švietimo ir profesinio rengimo institucijos, sklandžiai veikianti kolektyvinių darbdavio - darbuotojų susitarimų sistema, regioninio ir nacionalinio lygio finansavimo šaltinių prieinamumas“. Tokia supanti aplinka turi didelę įtaką įmonėms. Priklausomybė nuo aplinkos palengvina komunikaciją tarp įmonių ir technologinės kompetencijos

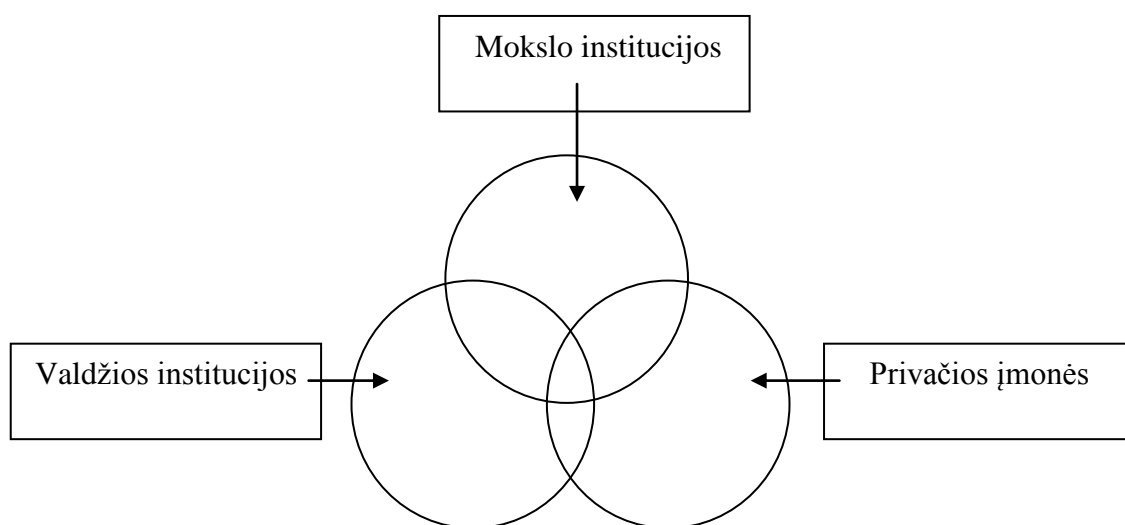
centrų ar mokslinių institucijų. Paprastesnė ir glaudesnė komunikacija skatina inovacijas, jų tęstinumą ir plėtrą. Skirtingai nei Italijoje, čia įmonės yra didelės, dažniausiai stambios rinkos žaidėjos, siejamos formalių ryšių vertės grandinėje su smulkesnėmis ir vidutinėmis įmonėmis. Bendradarbiavimas tarp institucijų daugiau vertikalus nei horizontalus, todėl tokiuose kompetencijų tinkluose galima pastebėti artimesnį bendravimą tarp įmonių, kurios užima skirtingas vietas vertės kūrimo grandinėje, pvz.: glaudesni ryšiai tarp klientų ir tiekėjų, o ne tarp įmonių – konkurenčių, užsiimančių veikla tame pačiame sektoriuje.

Lokalių gamybos sistemos. Tokia klasterio interpretacija siejama su politika ir valstybinių institucijų dalyvavimu gamybos sistemose. Dėl aukšto ekonominės politikos centralizacijos lygio tokia praktika paplitusi Prancūzijoje. Tokių aglomeracijų pavyzdžiai Prancūzijoje: Rona-Alpių ar Tulūzos regionai, kurias skatino kurtis ir veiklos pradžią finansavo valstybė. Tokia klasterių atmaina turi neigiamą pusę – įmonių susitelkimą bendram veiklos tikslui inicijavo ne jų pačių poreikis burtis ir veikti kartu dėl bendros naudos, bet valstybė. Toks „priverstinis“ susitelkimas negarantuoja, kad bendradarbiaujančios įmonės ir organizacijos veiks pelningai, produktyviai. Toks suformuotas organizacinis darinys gali pasižymėti trumpaamžiškumu ir gali gyvuoti tol, kol jų veiklą kuruos valstybė. Todėl tokios suformuotos lokalių gamybos sistemos tinkamesnės didelio masto technologiniams užsakymams vykdyti, kuriuos inicijuoja pati valstybė.

Literatūroje klasterio sąvoka dažnai maišoma su minėtais terminais. Dažnai šalių politikos gairėse vietoje klasterio pavadinimo naudojamas terminas inovatyvi sistema. Šiuos ir kitus terminus, susijusius su inovatyvumu dažnai galima rasti valstybių strateginiuose planuose, kadangi inovacijoms pastaruoju metu skiriamas didelis dėmesys, pažymint jų reikšmingumą šalies ūkio vystymuisi ir ekonomikos gerovei. Šiam tikslui įgyvendinti klasteris yra puiki priemonė. Mokslininkas Cooke P. (2004) apibūdina du tipus, priskiriamus regioninėms inovacijoms – institucinės regioninės inovacijų sistemos ir verslumo regionų inovacinės sistemos. Pirmoji naujovių pritaikymą regione aiškina aktyviu viešųjų institucijų, tokių kaip universitetai, inkubatoriai, laboratorijų įsitraukimu. Toks konstruktyvus bendradarbiavimas tarp viešojo ir privataus sektoriaus paplitęs Vakarų Europoje. Vienintelė problema, pasitaikanti bendradarbiaujant šiems sektoriams – viešojo sektoriaus institucijose vis dar vyraujanti biurokratija, konservatyvumas, delsimas inovatyvius produktus išleisti į rinką (nemažą įtaką turi nelankstus inovacijų finansavimas). Tokios institucinės regioninės sistemos veikia klasikinėse pramonės šakose - tekstilės ar maisto pramonėje, ir dažniausiai jų vystymasis paremtas ne dideliais pokyčiais o mažesniais patobulinimais. Priešingai nei institucinės regioninės sistemos, verslumo regioninės sistemos remiasi privačių įmonių dalyvavimu, o viešojo sektoriaus įsikišimas išlieka pasyvus. Šiose sistemose nelankstaus inovacijų finansavimo problema išsprendžiama pasitelkiant privačius rizikos kapitalo fondus. Jei įmones finansuoja privatūs kapitalo fondai, jie tampa vieni iš svarbiausių veikėjų parenkant inovacijų kryptis ir plėtojimo

galimybes. Tokie santykiai, paremti naudos gavimu, labiausiai atsispindi anglosaksų valstybėse. Tam tikrų bruožų šios verslumo sistemos galima matyti ir Italijos regionuose. Be lankstesnio finansavimo verslumo regioninės sistemos pasižymi ir dinamiškumu, greitesniu reagavimu į rinkos poreikius, geresniu atsirandančių neapibrėžtų, netikėtų situacijų valdymu. Jucevičius R. (2008) teigia, kad vadovaujantis mokslininko Latour (1998) teiginiais, tai pagrindžiama tuo, kad institucinės inovacinės sistemos orientuotos į mokslą, o verslumo inovacinės sistemos į taikomuosius tyrimus. Latour mokslo perspektyvai priskiria aiškumą, objektyvumą, ideologijų siekį. Visai tai atsiremia į „kietąsias“ technologines inovacijas. „Minkštąsias“ inovacijas, kaip socialinio proceso modelį, mokslininkas priskiria tyrimams.

Kadangi verslumo regioninių sistemų tipas pastaruoju metu pasiteisina greičiau, pastebimas šio tipo plitimas. Būtina pabrėžti, kad ir šis tipažas turi savų trūkumų. Pirmiausia nukenčia santykis su regiono socialiniu – instituciniu kontekstu. Nauda, kaip ir minėta anksčiau, daugiausia tenka įmonėms, bet ne regionui. Investiciniai rizikos fondai, finansuodami mokslą ir tyrimus, laiko tai gana rizikinga veikla, todėl dažnai finansuojant šią veiklą kreipiamasi ir į viešąsias institucijas, kurios yra pagrindinės mokslo, švietimo ir tyrimų finansuotojos. Teigti, kad vienas ar kitas regioninių sistemų tipas pranašesnis, negalima, kadangi jis kiekvienas savaip atsiskleidžia regione, kuriame veikia. Didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas tam, kad turimi regioninių sistemų privalumai tam tikroje šalyje ar regione galėtų sumažinti sisteminius trūkumus. Būtent čia atsiskleidžia Skandinavijos šalys, kurios sėkmingai derina abiejų sistemų privalumus praktiškai. Išnaudoti abi sistemas leidžia šių šalių stiprus valstybės ir savivaldos institucijų lygmuo derinamas su privačiomis įmonių iniciatyvomis įtraukiant ir švietimo įstaigas. Tokia mokslo, valdžios ir įmonių kombinacija vadinama „triguba spirale“ (angl. triple helix“) (Jucevičius R., 2008) (1 pav.)

1 pav. „Triguba spirale“

Schemoje matyti, kad valdžios institucijų, mokslo įstaigų ir privačių įmonių veiklos susikirtimo (vystymo) vietose atsiranda palanki aplinka išnaudoti ir derinti sistemų privalumus apeinant trūkumus ir pasinaudoti glaudžiu bendradarbiavimas inovacijų srityje.

1.2.2 Klasteriai ir kitos veiklos organizavimo formos

KLASTERIAI IR PARTNERYSĖS. Įmonių, kurios bendradarbiauja tarpusavyje nuolat, o ne naudojasi vienkartinę partneryste, glaudus išsidėstymas lemia produktyvesnę veiklos koordinavimą ir tarpusavio pasitikėjimą. Vykstant nuolatiniam mainas išplėtojama ryšių sistema ir pašalinami toki trūkumai kaip nelankstumas, būdingas vienkartiniam arba atsitiktiniam bendradarbiavimui. Toks dviejų ar kelių įmonių bendradarbiavimas (dažniausiai vertikalus) vadinamas **partneryste**.

Partnerystė nurodo lojalius santykius, grįstus įmonių abipusiu pasitikėjimu, kitais žodžiais apibendrinus - tai nėra kontraktas, kuris pasirašomas konstatuojant juridinį faktą. Partnerystė įtvirtina darbinius santykius tarp šalių, kuriems pritaikyta formali įsipareigojimo ir komunikavimo strategija. Kaip ir minėta anksčiau, partnerystė yra nusistovėjęs glaudus bendradarbiavimas tarp įmonių, todėl ši sąvoka papildo klasterio koncepciją ir nėra nuo jos atskirta. Klasteriui priklausančios įmonės viena su kita komunikuoti per vertės – kaštų grandinę gali ir vertikaliai ir horizontaliai, todėl kiekvienas toks įsivirtinęs ryšys tarp įmonių gali būti vadinamas partneriniu ryšiu (Jucevičius R., 2008).

KLASTERIAI IR ALJANSAI. Pasitaiko, kad įmonės, norėdamos sėkmingai bendradarbiauti ir keistis reikiama informacija, perimti patirtį viena iš kitos, pasirašo teisiškai paremtus susitarimus. Toks juridškai pagrįstas susitarimas, turintis savus strateginius ketinimus ir tikslus, gali būti įvardijamas **aljansu**. Apskritai aljansu vadinama įmonių (dviejų ir daugiau) bendradarbiavimas suderinus savus tikslus, kurių pasiekti be viena kitos pagalbos būtų sunku arba netgi neįmanoma. Svarbiausia šioje sąvokoje yra tai, kad įmonės derina savo tikslus ir mato bendras veiklos perspektyvas. Juridinis susitarimas pasirašomas tam, kad būtų išsaugoma ta informacija ir patirtis, kuria įmonės dalinasi tarpusavyje, tam kad ši informacija nepatektų į išorę. Tai formalus apsaugojimas nuo informacijos nutekėjimo, kurios turėjimas ir valdymas sukuria įmonei pridėtinę vertę ir konkurencinį pranašumą konkurentų, nepriklausančių aljansui atžvilgiu. Aljanse dažniausiai dalijamasi ne visa informacija, o tik ta, kuri aprašoma susitarime siekiant tikėtinų veiklos rezultatų. Būtent dėl to, aljanse veikiančioms įmonės būdingas vadinamas veiklos skirstymas į veiklą aljanso viduje ir išorėje (toks pasidalijimas lemia mažesnę veiklos efektyvumą). Yra paplitęs stereotipas, jog aljansus kuria ir juose veikia tik didelės ir stambios įmonės. Tačiau žiūrint į aljansus, orientuotus į inovacijas, pastebima, kad tokios didelės įmonės, tarkim iš farmacijos veiklos srities, kuria aljansus

su mažomis biotechnologijų įmonėmis, tuo išnaudodamos jų inovacines technologijas. Negalima sakyti, kad ir mažosioms įmonėms toks bendradarbiavimas neduoda naudos. Ypač tokius santykius su stambiomis įmonėmis išnaudoja JAV veikiančios smulkios pramonės įmonės (daugiausia veikiančios genų inžinerijos tyrimų srityje). Veikdamos aljanse kartu su didžiosiomis įmonėmis, jos gauna leidimus iš Vyriausybės vykdyti tyrimus bei galimybę prekiauti tyrimų rezultatais.

KLASTERIAI ir TINKLAI. Šios sąvokos turi daug panašumų, tačiau iš karto reikia pabrėžti kad klasterio sąvoka yra platesnė. Klasterį sudarantys nariai nebūtinai turi turėti bendrą tikslą, be to šis organizacinis darinys gali būti sudarytas iš keleto vertės grandinių, kurios veikia išvien kuriant ir pristatant produktą ar paslaugą rinkai.

1.3 Klasterių teikiama nauda

Klasterio sudėtis ir jo veikėjai kinta priklausomai nuo aplinkybių: verslo pobūdžio, technologijų, politikos.

Vieni iš dažniausiai pasitaikančių klasterio veikėjų yra **verslo įmonės**, kurios dažniausiai tampa pagrindiniais objektais klasteryje. Kaip pastebi profesorius Jucevičius R. (2008), didelių įmonių, kaip klasterio veikėjų, yra vengiama, ypač klasterio formavimosi pradžioje. Išskyrus atvejus, kai visi veikėjai besikuriančiame klasteryje yra stambūs rinkos žaidėjai. Veikti klasteryje dažniausiai suinteresuotos mažos įmonės, nes joms reikalingi specifiniai išteklių, kurių pačios neturi. Klasteryje veikianti didelė įmonė mažoms įmonėms darytų neigiamą įtaką tuo, kad jai pradėjus dominuoti, gali primesti tam tikras veiklos formas kitiems klasterio veikėjams, kurios nėra tinkamos ar neišnaudoja geriausiai mažų įmonių potencialo.

Sėkmingiausi klasteriai pasižymi kuo įvairesnę veiklą vykdančių įmonių kompozicija, kurių vidinės vertės – kaštų grandinės apima daugelį veiklos rūšių. Tokia sudėtis suteikia galimybes specializuotis savo veikloje ir tapti savo srities profesionalais. Tik maža dalis įmonių turėtų užsiimti galutinio produkto gamyba. Kitu atveju, tarpusavio konkurencija nusvertų bendradarbiavimą.

Pageidautina, kad **vietos valdžios institucijos** taip pat dalyvautų klasterio veikloje. Jų įsitraukimas į veiklą leistų paprasčiau ir greičiau spręsti kliūtis, kurios yra savivaldos kompetencijos ribose ir nesugeba padaryti rinkos mechanizmai.

Kiti svarbūs klasterio dalyviai – **mokslo ir švietimo įstaigos**. Sąveikaujant šiai grupei kartu su verslo įmonėmis yra užtikrinama, kad bus rengiami tokie specialistai, kokių tuo metu reikia verslui, ir kurių kompetencija iš karto bus pritaikoma konkrečiose įmonėse. Taip pat vienas iš svarbesnių faktų, kad mokslo ir švietimo įstaigos prisideda prie inovacijų kūrimo ir diegimo procesų.

Dar viena interesų grupė yra **finansinės institucijos ir bankai**. Būtent dėl investicinio kapitalo ir apyvartinių lėšų šia veikėjų grupe labiausiai suinteresuotos yra verslo įmonės. Finansinėms institucijoms taip pat apsimoka dalyvauti klasterio veikloje, kadangi pasiūlius geras sąlygas dalyviams finansuoti, galima tapti viso klasterio dalyvių finansų „valdytoju“ (Jucevičius R., 2008).

Yra nemažai priežasčių, paaiškinančių, kodėl įmonėms naudinga burtis į klasterius. Tai ne tik siekis tapti produktyvesniu, pelningesniu rinkos dalyviu ar turėti ilgalaikę veiklos perspektyvą. Klasterio aplinka suteikia ir daug daugiau pranašumų.

Pelningumas. Veikiant klasteryje mažėja veiklos kaštai, įmonė gali koncentruotis į tą veiklą, kurioje specializuojasi. Sudarant tokias sąlygas visoms įmonėms veikiančioms klasteryje, galutinis produktas tampa pigesnis ir įgyja konkurencinį pranašumą rinkoje

Informacijos pasiekiamumas. Visoms įmonėms reikalinga informacija apie esamą situaciją rinkoje, konkurentus, naujas tendencijas, technologijas. Tokią tikslingą informaciją surinkti kainuoja pinigus, kadangi norint gauti tinkamą, teisingą ir norimą informaciją reikia išmanyti, kur ir kaip ją rinkti ir apdoroti. Klasteryje panašios informacijos reikia ne vienai įmonei, todėl klasteryje paranku veikti specializuotai informacijos verslo įmonei, kuri užsiimtų informacijos rinkimu ir pateikimu įmonėms. Tai sumažintų įmonių patiriamus kaštus informacijos gavimui.

Kvalifikuoti darbuotojai. Viena iš didžiausių įmonės vertybių yra jos darbuotojai. Kvalifikuotų ir motyvuotų darbuotojų stygius stabdo verslo plėtrą. Verslui susikoncentravus tam tikrose geografinėse vietose, formuojasi ir specializacija, atsiranda tam tikros kvalifikacijos darbuotojų paklausa, tai lemia tos vietovės darbuotojų specializavimąsi tam tikrose srityse.

Konkurencija vidaus ir tarptautinėse rinkose. Konkurencija klasterio viduje išlieka, kadangi dauguma įmonių specializuojasi panašiose ar susijusiose srityse. Taip pat įmonės patiria nemažą spaudimą išorės įmonių, kadangi įmonės, nepriklausančios klasteriui, deda pastangas integruotis į jį ir išstumti jame veikiančias konkurentes.

Veiklos sinergija. Įmonėms vykdant savo veiklą, kiekviena iš jų gauna papildomos naudos, kadangi atkrenta tam tikri pašaliniai veiklos aspektai.

Tiekimo galimybės. Priklausant klasteriui derėtis dėl tiekimo galimybių įmonėms tampa daug paprasčiau, kadangi derasi ne viena, o keletas įmonių. Tai sudaro sąlygas sudaryti sutartis su tiekėjais palankesnėmis sąlygomis, mažesniais kaštais.

Bendruomeninė kultūra. Klasteryje susikūrusi bendruomeninė aplinka ne tik teigiamai veikia dirbančius žmones, bet ir duoda ekonominį efektą. Susiformavus bendriems interesams ir įgijus įmonėms viena kitos pasitikėjimą, sumažėja biurokratizmas, atsiranda bendrumo jausmas.

- Klasteriuose įmonės tampa lankstesnės, tai leidžia joms greičiau prisitaikyti prie pokyčių;

- Įmonių bendradarbiavimas klasteriuose leidžia susikurti naujiems informaciniams srautams;
- Lengviau ir paprasčiau pasiekiami tiekėjai, paslaugos ir žmogiškieji ištekliai.

Inovacijoms palanki aplinka. Kadangi kiekvieno klasterio dalyvio veiklos spektras yra siauras, dalyviai specializuojasi tik tam tikruose darbuose - kuriasi patraukli aplinka specialistams – profesionalams. Veikiant verslui ir mokslo organizacijoms kartu, paprasčiau įgyvendinti specialistų – profesionalų idėjas, sujungti turimas žinias, sukurti nestandartinius sprendimus.

Tai tik keletas priežasčių, kodėl įmonės, funkcionuojančios klasteriuose, turi konkurencinį pranašumą. Jis aiškinamas paprastesne nei įprasta žinių sklaida, efektyviu žinių kūrimu bei tinkamu ir greitai jų panaudojimu.

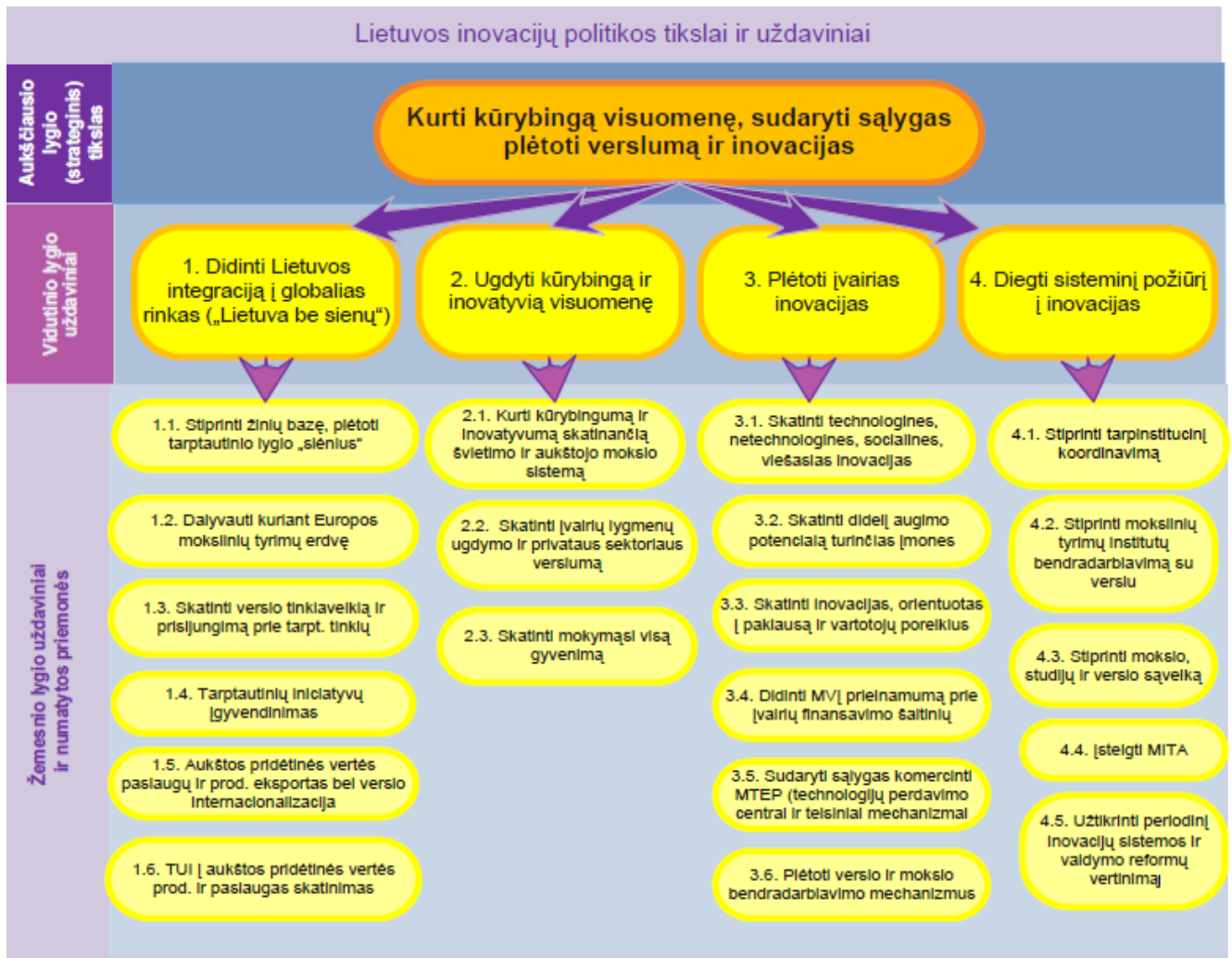
Klasteriai ne tik įmonėms teikia naudą, bet ir šalies ūkiui. Klasteriai įvardinami kaip vienas efektyviausių būdų skatinti šalies konkurencingumą vietiniu ir tarptautiniu mastu. Tai pagrindžiama klasterių suteikiamomis galimybėmis didinti įmonių produktyvumą, kuris suteikia pranašumą prieš pavieniui veikiančias įmones.

1.4 Pasaulyje ir Lietuvoje veikiančių klasterių apžvalga

Dėl klasterių atnešamos naudos (skatinamo ekonomikos augimo ir užimtumo didinimo) klasterių kūrimą ir formavimąsi skatina vietos valdžia. Kuriamos klasterių formavimo ir skatinimo iniciatyvos. Vyriausybės remiasi prielaida, kad šalies sėkmė priklauso ne nuo specifinių įmonių, bet nuo produktyviai bendradarbiaujančių, susietų ryšiais įmonių, veikiančių regione. Lietuva savo dydžiu priskiriama prie mažų šalių, todėl šalyje veikiančioms įmonėms yra sunkiau patekti į tarptautinę rinką, negu didesnių šalių. Tokiu atveju klasteriai yra vienas iš būdų įmonėms tapti konkurencingesnėms globaliu mastu.

Lietuvoje klasterizacijos politika nėra vykdoma, todėl nėra ir įstatymų, reguliuojančių jų veiklą. Tačiau vyriausybė kuria palankias sąlygas klasterių kūrimuisi ir veiklai. Lietuvos Respublikos investicijų įstatyme 12 str. 6 p. (Žin., 1999, Nr.: 66-2127) yra apibrėžtas terminas „klasteriai“, kurie traktuojami kaip geografiškai tarpusavyje sujungtos tam tikros srities įmonių bei institucijų santalkos. Taigi įstatymuose klasteriai suprantami kaip verslo ir viešųjų subjektų grupė.

2011 m. atliktas tyrimas įvertinti inovacijų skatinimo politiką Lietuvoje apibendrina valstybės politikos tikslus ir uždavinius (2 pav.).

2 pav. Lietuvos inovacijų politikos tikslai ir uždaviniai

Šaltinis: VŠĮ „Viešosios politikos ir vadybos institutas“, 2011 m.

Atlikta studija parodė, kad Lietuvoje politika daugiausia kreipia dėmesį į atskirų sistemų elementų stiprinimą, pavyzdžiui mokslų studijos, tiesioginė parama verslui, bet ne tinklavelės kūrimą.

Lietuvoje sėkmingiausi klasterių pavyzdžiai aprašyti ne vienoje studijoje. Kaip teigiama Jucevičiaus, R., Kiškienės A. ir kt. atliktoje studijoje (2012), iš viso šalyje identifikuojami 46 klasteriai. Dauguma iš jų tik pradinėje stadijoje ir susibūrė siekiant pasinaudoti ES skiriamomis lėšomis. Natūraliai susiformavusiais klasteriais galima laikyti E – paslaugų klasterį, Lazerinių ir inžinerinių technologijų klasterį, Modernių namų kūrimo klasterį (MONAK2), ABBI klasterį, Vilniaus kino klasterį, Odontologijos inovacijų klasterį, ELIT Cluster, Fotelektros technologijų klasterį. Identifikuoto bankinio ar finansinio klasterio Lietuvoje nėra. Galima rasti tik idėines užuomazgas informacinių paslaugų sektoriuje, minėtoje studijoje buvo išskirtas bankinis klasteris,

kurio paskirtis – inovatyvių bankinių IT produktų kūrimas ir esamų IT produktų integracija, siekiant pasinaudoti sinergijos efektu. Kol kas šis klasteris yra vystomas tik idėjų lygmenyje ir jokių studijų jo atžvilgiu atlikta nėra. Vienintelis klasteris, kurį būtų galima išskirti kaip susijusį su finansinėmis paslaugomis, būtų taip pat IT sektoriuje vystomas IT klasteris – Asociacija Inovatyvių sprendimų integracijos centras, kuriame bendradarbiauja UAB „ATEA“, UAB „Tetraneta“, UAB „Sistemų integracijos sprendimai“, UAB „Amidus“, UAB „Baltic Orbis“, UAB „Inherent Simplicity Baltic“ ir Vilniaus universitetas. Klasteris orientuotas į informacines ir ryšių technologijas, finansų, draudimo, telekomunikacijų, logistikos ir transporto srityse. Kol kas bendrų produktų klasteris nekuria.

Autorius išskiria E – paslaugų klasterį ir Vilniaus kino klasterį. E – paslaugų klasteris įkurtas 2010 m. ir apima IT įmones ir mokslo įstaigas. Kartu įmonės siekia tobulinti ir plėtoti elektroninių paslaugų sistemas. Pagrindinis orientyras – sukurti kortelę, kurioje tilptų e-parašas, nuolaidos, pažymėjimai, bilietai, galima pasinaudoti apmokant prekes, paslaugas. Ateityje numatomas integravimas į mobiliuosius prietaisus. Vieni iš pirmųjų projektų – Turisto kortelė ir mikromokėjimų sistema „Tapsis“. Nuo įkūrimo iki 2013 m. apyvarta ir eksportas padidėjo nuo 11 proc. iki 30 proc. tai grindžiama įmonių sinergijos efektu veikiant klasteryje.

Vilniaus kino klasteris įkurtas tais pačiais metais kaip ir E – klasteris. Tikslas – teikti kompleksines kino kūrimo paslaugas. Ateityje numatoma sukurti bendrą prekinį ženklą pagamintai produkcijai, taip atveriant kelius į užsienio rinkas siekiant gauti stambius projektus. Klasterio nariai jau šiuo metu aktyviai dirba su užsienio valstybėmis. Apyvartos ir eksporto apimtys padidėjo tiek pat kiek ir E – klasterio, nuo 11 proc. iki 30 proc. (VŠĮ „Viešosios politikos ir vadybos institutas“, 2011).

Visame pasaulyje veikia daugybė klasterių. Vieni iš jų susiformavo natūraliai, kiti buvo suformuoti siekiant išnaudoti jų teikiamą konkurencinį pranašumą. Nagrinėjant klasterius plačiu geografiniu masteliu reikia atsižvelgti, kad kiekvienoje šalyje klasterių koncepcija gali būti suvokiama skirtingai. Pavyzdžiui Suomijoje klasteriai yra suvokiami kaip tematiniai tinklai ir netraktuojami kaip įmonių geografinės koncentracijos. Todėl čia įmonių ir institucijų lokalizacija yra ne toks reikšmingas kriterijus kaip tradiciniuose regioniniuose klasteriuose. Ši specifika atsirado dėl mažo gyventojų skaičiaus dideliame šalies plote bei didele pramonės sklaida. Valstybės politika remianti klasterinių darinių formavimąsi pradėta 1996 m. įgyvendinant kompetencijos centrų programą. Programos rezultatas – 25 veikiantys klasteriai, iš jų HelathBIO –sveikatos priežiūros klasteris, ICT Tutku – IT klasteris, Merinova – energetikos technologijų ir ekonomikos klasteris ir daugelis kitų.

Veikiančių bankinių/finansinių klasterių nėra daug. Vieni iš garsiausių – Singapūro, Islandijos, Ontarijo, Mineapolio finansiniai klasteriai. Dauguma į finansines paslaugas orientuotų klasterių dar tik kūriasi. Vienas iš pirmųjų finansinių klasterių buvo suformuotas Konektikute. Klasterio

formavimo tikslas buvo sukurti stipresnę draudimo ir finansinių paslaugų industriją. Tai tapo geru šalies įmonių – lyderių sėkmingo bendradarbiavimo pavyzdžiu.

Harvardo verslo mokykla atliko nemažai tyrimų susijusių su finansiniais klasteriais. Šioje verslo mokykloje buvo nagrinėjama, Toronto, Hong Kongo, Maskvos, Šveicarijos finansinių klasterių galimybės pasinaudojant metodologinėje dalyje aprašytu M. Porterio „Deimanto“ modeliu. Atliktuose tyrimuose buvo identifikuotas miestų /šalių potencialas veikti finansiniam klasteriui (žr. 2.1 posk.)

Apibendrinant galima teigti, kad pasaulyje, o tuo labiau Lietuvoje, klasteriai yra naujai atrastos verslo organizacinės formos siekiant konkurencinio pranašumo. Pastebėta, kad rinkoje daug konkurencingesni yra ne pavieniai ekonomikos subjektai, o subjektų grupės. Klasterizacija sparčiai plinta, nes tai skatina šalies ekonomikos plėtrą. Pati pradžia ir ištakos – Jungtinės Amerikos valstijos, kai aštuntajame dešimtmetyje pradėta diskutuoti apie klasterių fenomeną. Vėliau šis fenomenas kaip klasterio teorija buvo išplėtotas M. Porterio. Po M. Porterio sekė daugybė kitų mokslininkų darbų, kurie toliau plėtojo klasterio sąvoką priskirdami šiam reiškiniui tam tikrus bruožus ir charakteristikas. Nėra vienos, konkrečios sąvokos, kuri tiksliai apibrėžtų, kas yra klasteris. Tai grindžiama tuo, kad klasteris kiekvienoje šalyje turi tam tikrų savitų bruožų, kurie priklauso nuo šalies kultūros, istorijos, sampratos, verslo subtilybių. Nors mokslininkai ir nesutaria, kuri sąvoka tinkamesnė ir klasterio definicija išlieka daugiareikšmė, tačiau tai nekliudo teigti, kad klasteris neša naudą ne tik jame veikiančioms įmonėms, bet ir šalies ekonomikai.

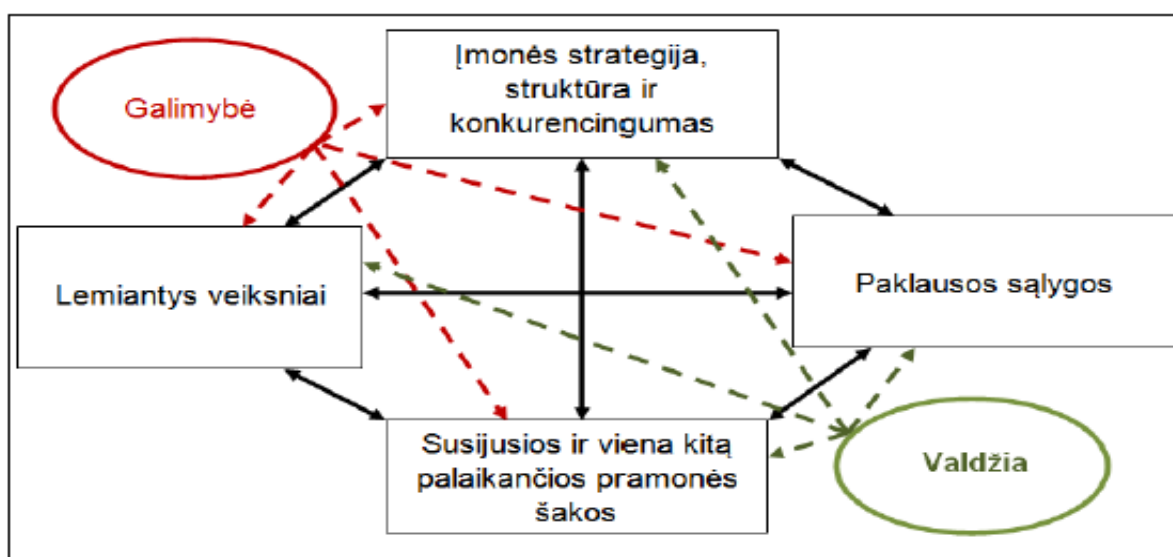
2. KLASTERIŲ KONKURENCINGUMO VERTINIMO METODOLOGIJA

Finansinių paslaugų klasterio konkurencingumas Lietuvoje nagrinėjamas remiantis atliktais tyrimais, išskiriant metodologinius aspektus. Kadangi klasteriai didina konkurencingumą, formuoja sinergijos efektą, darbe, finansinių paslaugų klasterio konkurencingumui Lietuvoje įvertinti naudojami M. Porterio „Deimanto“ modelis ir ekspertų apklausos metodas. Ekspertų apklausos rezultatai apdorojami naudojant SPSS Statistics 17.0 programą. Tyrimo rezultatai analizuojami įvairiais aspektais, daromi apibendrinimai ir pateikiamos išvados.

2.1. M. Porterio „Deimanto“ vertinimo konkurencingumo modelis

M. Porteris pasiūlė ne tik klasterio sąvokos apibrėžimą, tačiau domėdamasis, kodėl vienos šalys yra konkurencingesnės tam tikrose pramonės šakose nei kitos, sukūrė ir klasterio konkurencingumo vertinimo modelį. Šis modelis įtraukia ne tik pasirinktas pramonės įmones bet ir įmones, kurios bendradarbiauja su konkrečios pramonės įmonėmis, t.y. tiekėjai, distributoriai, universitetai ir kitos susijusios organizacijos. Modelis apima visą tiek produkto, tiek paslaugos gamybą: nuo žaliavos (žinių) iki galutinės prekės. Deimanto modelis tinka įmonės, šalies ar pramonės šakos konkurencingumui vertinti. Dauguma kitų sukurtų konkurencingumo modelių sukurta šio modelio pagrindu.

„Deimanto“ modelyje svarbiausios 4 pagrindinės jėgos, kurios tarpusavyje sąveikauja ir kuria aplinką, palankią arba ne klasteriui klestėti ir vystytis (3 pav.). M. Porter buvo įsitikinęs, kad šakos ar šalies pelningumas priklauso tik nuo šių jėgų tarpusavio ryšio ir viena kitos palaikymo. Tačiau jei jėgos yra nepalankios, tai yra ženklas, kad šakai, pramonei ar konkrečiai įmonei bus sunku išsilaikyti rinkoje.

3 pav. „Deimanto“ modelis

Šalies specifinė situacija lemia veiksnius, kurių pagrindu organizacijos gali susikurti pranašumą. Remiantis M. Porterio sukurtu „Deimanto“ modeliu darbe atliekama modelyje dalyvaujančių veiksnių analizė, kuri apima:

Veiksnių sąlygas (factor conditions). Šie veiksniai apima:

- pagrindinius šalies veiksnius: geografinę padėtį, klimatą, demografinę padėtį, natūraliuosius išteklius;
- konkurencingumo veiksnius: žmogiškuosius išteklius, aukštos kvalifikacijos darbuotojus, inovatyvius tyrimų metodus, technologinę infrastruktūrą, inovacijas, kurias generuoja verslas, o skatina valstybės politika;
- bendruosius veiksnius: susiformavusią tam tikroje veiklos srityje komunikacijų infrastruktūrą, sukauptą kapitalą, kuris suteikia galimybes toliau plėtoti veiklą;
- Specifinius veiksnius: sukauptas specifines žinias ir darbo patirtį.

Paklausos sąlygas (demand conditions). Žinant vartotojų poreikius, galima nuspėti būsimas tendencijas.

- Veiklos efektyvumas, kurį sukuria patys vartotojai, prioretizuodami prekes ir paslaugas
- Specifiniai vartotojų poreikiai.

Susijusius pramonės sektorius (related and supporting industries). Yra atsižvelgiama ar klasteris turi lengvą priėjimą prie tiekėjų ir kitų susijusių su klasterio veikla įmonių. Šiuo atžvilgiu yra aktualus skaičius įmonių, kurios vykdo panašią veiklą arba įmonių, kurios reikalingos klasterio veiklai vykdyti (palaikančios). Pastebima, kad pelningai veikiančios pramonės sektoriai norėdami sumažinti kaštus linkę kooperuotis.

Įmonės strategiją, struktūrą ir konkurenciją (strategy, structure, rivalry). Šias tris jėgas stipriai veikia politinė ir teisinė šalies aplinka. Konkurencija savaime vyrauja sektoriaus viduje (Milway B., Nisar S., 2007). Šios trys jėgos kiekvienoje šalyje labai skiriasi, dažnai priklauso nuo kultūrinių šalies ypatumų.

Modelio jėgos tarpusavyje sąveikauja ir kartu sudaro aplinką, kurioje įmonės įgyja konkurencinį pranašumą konkurentų atžvilgiu. Norint įgyti konkurencinį pranašumą būtina išnagrinėti kiekvieną modelį veikiančią jėgą. Analizė remiantis „Deimanto“ modeliu parodo, kur yra įmonės stipriosios ir

silpnosios pusės (verslo pranašumai ir trūkumai). Todėl autorius naudoja šį modelį, nes, naudojantis juo, galima išsiaiškinti ar šalis (įmonė, pramonė, klasteris) turi konkurencinį pranašumą.

Remiantis M. Porterio sukurtu „Deimanto“ modeliu Harvardo verslo mokykloje buvo atliktos Maskvos (J. Bedrick, A. Chakhoyan ir kt., 2012), Hon Kongo (Porter. E., Ketel Ch. ir kt., 2008), Kanadoje esančios Ontarijo (Porter, M., Graham A. ir kt., 2008) valstijos finansinių paslaugų klasterių studijos. Jose aiškinamasi, ar miestai yra palankūs finansiniam klasteriui veikti. Atliktos analizės rodo, kad Maskvos miestas yra gana palankus klasteriui kurti ir veikti, nors finansinių paslaugų paklausa kelia tam tikrų iššūkių, nes netenkina klasterio poreikių: vartotojai suinteresuoti kitokiomis paslaugomis, nei finansų sektoriaus įmonės jiems nori teikti. Darbas nagrinėjant galimą finansinį klasterį Hong Kongo mieste, atskleidė, kad norėdamas vystyti klasterį, miestas privalo plėtoti kooperaciją su kitais Azijos finansiniais centrais, nes Singapūras yra rimtas konkurentas užsitikrinantis tvirtą poziciją kaip visos Azijos finansų centras. Hong Konge paslaugų sektoriaus pajamos sudaro 85 proc. BVP, o finansinio paslaugų klasterio 11 proc. BVP. Klasterį sudaro bankai, IT bendrovės, konsultavimo ir apskaitos firmos, marketingo ir komunikavimo bendrovės. Ontarijo miesto studijoje buvo vertinama kaip klasteris išpildo savo potencialą ir šios studijos autoriai pateikia nemažai rekomendacijų, kurios suformuotos atsižvelgus į „Deimanto“ modelio atkreiptinas silpnas vietas.

Kaip matyti iš kelių pateiktų pavyzdžių, M. Porterio „Deimanto“ modelis naudojamas plačiai siekiant nustatyti pramonės/šakos konkurencingumui tirti. Konkurencingumas vidaus rinkoje ir išorinėje rinkoje atskleidžiamas per šiame modelyje sąveikaujančias jėgas.

2.2 Finansinių paslaugų klasterio konkurencingumo ekspertinis vertinimas

Finansinių paslaugų klasterio konkurencingumui vertinti neužtenka kokybinio vertinimo, tikslesniems rezultatams pasiekti mokslinėje literatūroje (Ginevičius, Podvezko, 2004) patariama naudoti ir kiekybinius vertinimo metodus. Autorius savo darbe derina kiekybinį ir kokybinį metodus, siekdamas, kad metodai papildytų vienas kitą ir daugiau atskleistų tiriamąją problemą, t.y. ar Lietuvoje galimas ir reikalingas finansinių paslaugų klasteris.

M. Porterio modelyje pateikiami veiksniai, kuriuos reikia įvertinti (ar jie palankūs ar ne), todėl autorius teikia pirmenybę ekspertiniam vertinimui, rezultatus įvertinant SPSS Statistics 17.0 programa. Šio metodo pasirinkimas grindžiamas tuo, kad vertinama informacija pasižymi **daugiakriteriškumu ir kokybine prigimtimi**. Ekspertinė apklausa yra specifinė apklausa, kurioje apklausiami tik tokie žmonės, kurie yra specialiai atrinkti, t.y. tinkami pagal profesiją, išsilavinimą ir darbo patirtį surinkti pageidaujamai informacijai. Autorius ekspertu laiko asmenį, kuris yra sukaupęs didelį kiekį tam tikros informacijos, ir turi tiek praktinių, tiek teorinių žinių vertinamoje srityje. Pagal ekspertų pateiktus

vertinimus nustatoma nuomonių atitikimo laipsnis. Darbe pasirinktas aktyvus ekspertinio vertinimo metodas – anketavimas. Ekspertinis vertinimo patikimumas nustatomas pagal tyrime dalyvaujančių ekspertų skaičių, ekspertų specialybes ir ekspertų savybes. Prieš atliekant apklausą atliekamas pilotinis anketos vertinimas, ir anketa pataisoma pagal gautas pilotinės apklausos metu pastabas.

Ekspertinei apklausai atlikti, ir gautiems rezultatams sudėlioti į M. Porterio modelį, darbas yra suskirstomas į kelis etapus:

Pirmajame etape identifikuojamas tyrimo objektas ir nustatomi tyrimo tikslai. Autoriaus darbe pasirinktas objektas yra finansinio klasterio konkurencingumas Lietuvoje, o tyrimo tikslas – išsiaiškinti, ar įmonės ir institucijos, susijusios su finansinėmis paslaugomis, turi galimybes konkurencingai veikti klasteryje Lietuvoje pasinaudojant ekspertinės apklausos metu gautais rezultatais. Tyrimas atliekamas siekiant nustatyti kokie veiksniai Lietuvoje yra palankiausi finansinio paslaugų klasterio veiklai.

Antrajame etape identifikuojami veiksniai, turintys poveikį nagrinėjamo objekto veiklai. Apklausos metu ekspertai turi įvertinti pagal M. Porterio „Deimanto“ modelį parinktus veiksnius (3 lentelė). Gauti rezultatai yra įvertinami remiantis kriterijų reikšmių ir jų reikšmingumų sandaugų sumavimo metodu.

3 lentelė. Finansinį klasterį veikiančios veiksniai

Veiksnių grupė	Veiksniai
1. Veiksnių sąlygos	1.1 Informacinių technologijų infrastruktūra 1.2 Komunikacinių technologijų infrastruktūra 1.3 Šalies turima mokslinė ir techninė informacija apie finansines paslaugas 1.4 Įmonių investicijų į MTEP lygis 1.5 Kapitalo prieinamumas 1.6 Demografinė situacija šalyje 1.7 Dirbančiųjų kvalifikacija (finansinėse institucijose, draudime, nekilnojamo turto srityje ir susijusiuose sektoriuose) 1.8 Kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla 1.9 Geografinė veiklos koncentracija

3 lentelės tęsinys kitame puslapyje

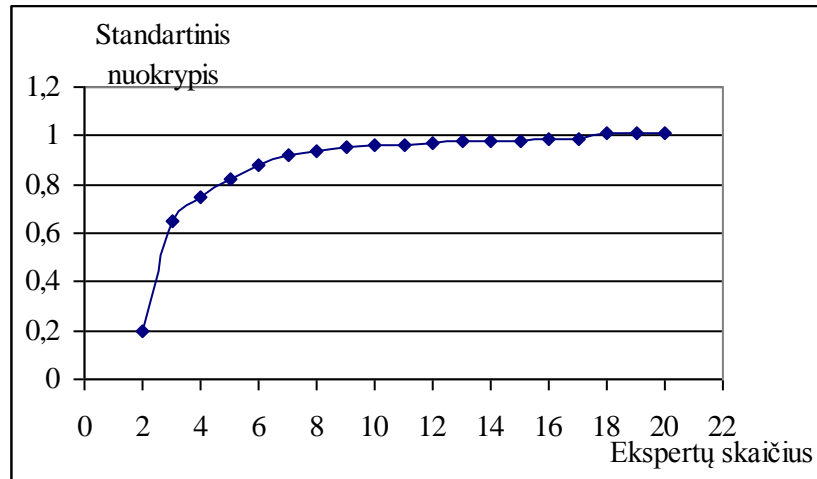
2. Paklausos sąlygos	2.1 Finansines paslaugas teikiančių organizacijų atvirumas išorės rinkoms 2.2 Teisinė aplinka (biurokratija, apribojimai) 2.3 Užsienio vartotojų požiūris į šalies finansines paslaugas 2.4 Rinkos imlumas finansinėms paslaugoms 2.5 Vartotojų jautrumas kainai ir kokybei 2.6 Išorinės rinkos paklausos dydis 2.7 Šalies paklausos dydis
3. Sektoriaus konkurencingumas (strategija, struktūra ir konkurencija)	3.1 Įmonių kūrimo, veiklos organizavimo ir valdymo efektyvumas 3.2 Vyraujančios organizacijų (susijusių su finansinėmis paslaugomis) strategijos ir ateities planai (ar numato bendradarbiavimą, jungimąsi ir pan.) 3.3 Pasitenkinimas, pasitikėjimas susijusių įmonių darbu 3.4 Konkurencija vietinėje rinkoje 3.5 Inovacijų diegimas
4. Susijusios ir aptarnaujančios įmonės (sektorai)	4.1 Panašias finansines paslaugas teikiančių įmonių kiekis 4.2 Finansinių paslaugų išsivystymo lygis rinkoje 4.3 Organizacijų ryšiai su mokslo ir tyrimų institucijomis 4.4 Organizacijų ryšiai su universitetais 4.5 IT sektoriaus išsivystymo lygis 4.6 Organizacijų, turinčių potencialą įeiti į finansinių paslaugų klasterį, polinkis formuoti klasterį 4.7 Organizacijų, turinčių potencialą būti finansinio paslaugų klasterio nariu galimybės formuoti klasterį
5. Politinės aplinkos sąlygos	5.1 Valdžios politika 5.2 Politinis stabilumas šalyje 5.3 Valdžios suinteresuotumas klasterių skatinimo atžvilgiu

Trečiajame atrenkami ekspertai. Pasirenkama apklausti 10 ekspertų. Dauguma jų (80 proc.) (žr. 4 lent.) užima vadovaujančias pozicijas.

4 lentelė. Ekspertinio tyrimo dalyviai

Nr.	Darbo vieta	Pasirinkimo priežastys
1.	Lietuvos bankas	Ekspertas dirba Tarptautinių ryšių departamente, kuris atsakingas už bendradarbiavimą su tarptautinėmis finansų organizacijomis. Atsakingas už ES formuojamos ekonominės politikos ir strategijų nuleidimą finansų institucijoms.
2.	DNB bankas	Ekspertas teisogiai dirba su ekonomiais tyrimais. Dalyvauja forumuose ir diskusijose. Turi kompetencijos klasterių tyrimuose
3.	Swedbank	Ekspertas atsakingas už banko inovacijų vystymą. Dalyvavo keliose stažuotėse (Švedijoje, Latvijoje) susijusiose su klasterio formavimu ir veikla
4.	Šiaulių bankas	Pasirinktas ekspertas dirba lietuviško kapitalo banke. Atsakingas už banko plėtrą.
5.	Medicinos bankas	Ekspertas dirba už produktus atsakingame padalinyje, kuris kuruoja naujus produktus ir paslaugas.
6.	ERGO draudimas	Ekspertas atsakingas už pardavimų kuravimą Baltijos šalyse
7.	DNB būstas	Ekspertas dirba kaip tarpininkas tarp DNB banko ir pritraukiamų pirkėjų. Prieš 1 m. laiko dalyvavo klasterių „dirbtuvėse“ (work shop) Švedijoje.
8.	IT specialistas	Ekspertas yra IT specialistas šiuo metu atsakingas už IT projekto: naujos sistemos diegimą DNB banke. Jis nėra nuolatinis darbuotojas banke tik užsakomas specialistas IT paslaugoms susijusioms su bankų veikla projektų valdymui ir diegimui.
9.	Lietuvos bankų asociacija	Ekspertas dirba elektroninės bankininkystės standartų komitete. Atsakingas už elektroninės bankų infrastruktūros kūrimą ir palaikymą.
10.	Lietuvos bankų klientų asociacija	Šis ekspertas parinktas, kad atstovautų vartotojų pusę. Jo pareigos yra susijusios su vartotojų apsauga, siekiant užtikrinti socialiai teisingos bankininkystės principų įgyvendinimą Lietuvoje.

Grupės dydis grindžiamas aukšta atrinktų ekspertų kompetencija ir vadovaujantis metodologinėmis prielaidomis klasikinėje testų teorijoje (4 pav.) (Augustinaitis, A. Rudzkienė, V. ir kt., 2009).

4 pav. Ekspertų skaičiaus įtaka vertinimo patikimumui

Šaltinis: Augustinaitis, A. Rudzkienė V. ir kt., 2009).

Blashfield L. įrodė, kad „agreguotų ekspertinių vertinimų modeliuose su vienodais svoriais nedidelės ekspertų grupės sprendimų ir vertinimų tikslumas nenusileidžia didelės ekspertų grupės sprendimų ir vertinimų tikslumui“ (Augustinaitis, A. Rudzkienė, V. ir kt., 2009).

Ketvirtajame etape, atlikus atrinkti ekspertai atsakydami į pateiktus klausimus (žr. 1 priedą) priskiria kiekvienam kriterijui balus nuo 1 iki 5, kur 1 – mažiausiai palankus veiksnys, 5 – palankiausias veiksnys (5 lentelė).

5 lentelė. Klasterio veikimui Lietuvoje įtakos turinčių veiksnių poveikio stiprumo vertinimas

Balas	Reikšmė
1	Labai nepalankus veiksnys Lietuvoje
2	Nepalankus veiksnys Lietuvoje
3	Neutralus veiksnys Lietuvoje
4	Palankus veiksnys Lietuvoje
5	Labai palankus veiksnys Lietuvoje

Kadangi taikant ekspertinį vertinimo metodą, kokybinėms reikšmėms gali būti suteikiami atitinkami diskretiniai dydžiai (pvz. balai), tyrime dalyvaujantys ekspertai vertina pateiktas reikšmes balais, priskirdami atitinkamą. Ekspertai vertina kiekvienoje grupėje esančių veiksnių palankumą.

Penktajame etape sudaroma ekspertų vertinimo lentelė ir pereinama prie *šeštojo etapo*, kuriame normalizuojamos tiriamo reiškinio rodiklių reikšmės (reikšmių pavertimas tarpusavyje palyginamais duomenimis) ir apskaičiuojamas veiksnių reikšmingumas. Šiame etape būtina įvertinti ir ekspertų nuomonių suderinamumą.

Kadangi apklausoje dalyvauja > 2 ekspertai, todėl jų atsakymams tikrinti pasirinktas Kendalo konkordacijos koeficientas. Pasirinkimas grindžiamas tuo, kad ekspertų vertinimai dažnai skiriasi, todėl jų matavimui reikalingas daugiakriterinis vertinimo metodas įvertinti jų nuomonių suderinamumo laipsnį.

Suformuluojamos hipotezės, kur H_0 priskiriama reikšmė, kad ekspertų vertinimai yra priešaringi (konkordancijos koeficientas lygus 0), H_A - ekspertų vertinimai yra panašūs (konkordancijos koeficientas nelygus 0).

Septintajame etape patvirtinama viena iš hipotezių.

Pasitelkiant tokį vertinimo metodą atsakymus reikia ranguoti (n ekspertų įvertina m alternatyvų) (pagal sudarytą ekspertų vertinimo lentelę). Rangavimas, tai veiksmas, kai pačiam svarbiausiam rodikliui yra suteikiamas rangas nr. 1, antram pagal svarbumą – rangas nr. 2 ir taip iki rango m , kur rangas m - lyginamų rodiklių skaičius. Taip patikrinama ar ekspertų vertinimai dera tarpusavyje. Jeigu atsiranda ekvivalenčių rodiklių – jiems suteikiamas rangų aritmetinis vidurkis.

Rangų sumų vidurkis skaičiuojamas pagal formulę, žr. (1):

$$a = 0,5n(m+1) \quad (1)$$

Aštuntajame etape yra atliekami pasirinkto daugiakriterinio vertinimo skaičiavimai. Iš turimų rodiklių paskaičiuojama nukrypimo nuo rangų vidurkio kvadratų suma.

Koeficientas susietas su kiekvieno rodiklio rangų suma apimant visus ekspertus, tiksliau formuluojant - su dydžio r_{ij} nukrypimu nuo rangų bendro vidurkio \bar{r} kvadratų suma S žr. (2) formulę.

$$S^2 = \sum_{i=1}^m \left(\sum_{j=1}^n r_{ij} - \bar{r} \right)^2 \quad (2)$$

Kai nėra sutampančių reikšmių, naudojamas šis skaičiavimas žr. (3) formulę:

$$W = \frac{12S^2}{n^2(m^3 - m)} \quad (3)$$

Kai ekspertų vertinimuose yra sutampančių reikšmių naudojama kitos formulės žr. (4):

$$S_{\max; sutamp}^2 = \frac{n^2(m^3 - m) - n \sum_{l=1}^r T_l}{12}; \quad T_i = \sum_{k=1}^{H_i} (h_k^3 - h_k) \quad (4)$$

Čia T_1 – sutampančių rangų l-tojoje rangų eilutėje skaičius;

h - skaičius q tipo vienodų rangų grupių l-tojoje rangų eilutėje;

H – susijusių rangų tipų skaičius eilutėje.

Konkordacijos koeficiento W reikšmės vyruoja 0 iki 1. Kuo reikšmė arčiau 1, tuo suderinamumas yra didesnis (ekspertų nuomonės suderintos). Jei reikšmė arti nulio, atvirksčiai – ekspertų nuomonės ir vertinimai labai skiriasi.

Apskaičiavus konkordacijos koeficientą tikriname jo reikšmingumą. Konkordacijos koeficiento reikšmingumui tikrinti galima taikyti kriterijų X^2 , kai alternatyvų skaičius $k \geq 7$ žr. (5) formulę.

$$X^2 = Wn(m-1) = \frac{12S}{nm(m+1)} \quad (5)$$

Kadangi rezultatai skaičiuojami statistine programa, pateikiamas stebimasis reikšmingumo lygmuo p . Jeigu rezultate gaunasi, kad p mažesnis už pasirinktąjį, nulinė hipotezė yra atmetama. Rezultatas laikomas statistiškai reikšmingu, jei $p < 0,05$.

Devintajame etape apdorojus ekspertų vertinimus, toliau analizė bus atliekama panaudojant M. Porterio „Deimanto“ modelį siekiant išdėstyti veiksnius modelyje ir atitinkamai atvaizduoti ekspertų nuomones.

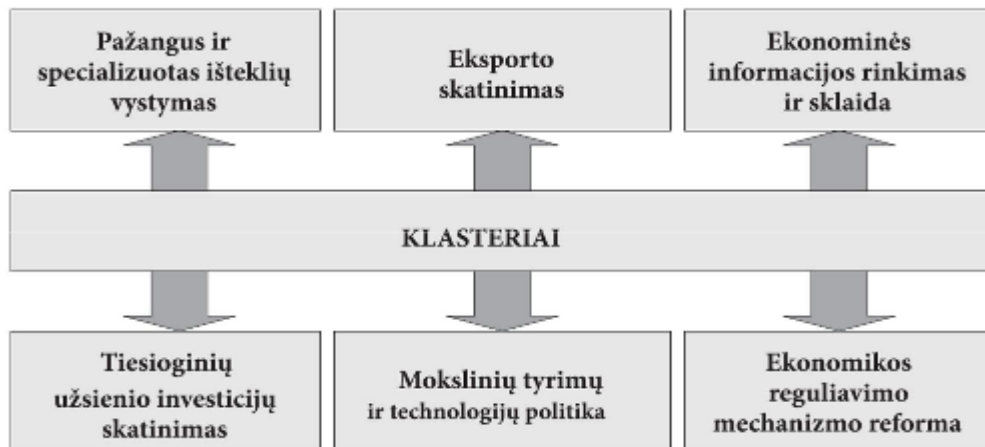
2.3 Metodų pagrindimas

M. Porterio „Deimanto“ konkurencingumo modelis tinkamas šalies, įmonės, pramonės šakos, rinkos konkurencingumui nagrinėti. Dauguma vėlesnių konkurencingumo modelių remiasi šiuo modeliu kaip pagrindu. Autorius šį modelį renkasi, todėl, kad jis atskleidžia silpnybes ir stiprybes tiriamo objekto atžvilgiu. Šios stiprybės ir silpnybės atskleidžiamos per 5 veiksnių grupes, kurios skirtos išnagrinėti, ar klasteris turi potencialą dirbti produktyviai ir būti konkurencingas rinkoje. Šis modelis gali būti naudojamas tiek atpažinti esantiems ar besiformuojantiems klasteriams, tiek numatyti galimybę formuoti klasterį, tiksliau apibendrinant - išsiaiškinti klasterio konkurencingumą. Remiantis šiais faktais pasirenkamas M. Porterio „Deimanto“ modelis siekiant išanalizuoti finansinių paslaugų klasterio veiklos konkurencingumą.

Vienas iš pagrindinių metodo minusų yra tas, kad M. Porterio „Deimanto“ modelis buvo sukurtas prieš 15 metų, todėl yra patartina derinti ir kitus – naujesnius vertinimo modelius, kurie apima modelio kūrimo metu nebuvusius neaktualius kintamuosius. Žinoma, kad Porterio modelis buvo

kuriamas pagal specialiai atrinktų dešimties šalių statistinę analizę. Į dešimtuką pateko Italija, Danija, Japonija, Singapūras, P. Korėja, Šveicarija, Švedija, Jungtinė Karalystė, JAV, Vakarų Vokietija – gana gerai išsivysčiusios valstybės, turinčios konkurencinį pranašumą tų dienų rinkoje. Taigi modelyje vyraavo 4 pramonės šakos: Vokietijos – spausdinimo ir leidybos pramonė, Italijos – keramikinių plytelių pramonė, JAV – medicininės diagnostikos pramonė, Japonijos – robotų pramonė. Mokslininkai R. Jucevičius (1998), Rugman A., Verbeke A. (1995) savo darbuose kritikuoja šį modelį dėl valstybės institucijų vaidmens neįtraukimo. Šis veiksnys ypač gali įtakoti verslą besivystančiose šalyse. Kaip pavyzdį galima įvardinti privatizacijos procesą, kuris lėmė kad ne visos verslu užsiimančios organizacijos turėjo vienodas galimybes, licenzijas, leidimus, ne visiems vienodai buvo taikomi teisės aktai. Tokiu atveju konkurencija buvo iškreipta, ir neatitiko rinkos poreikių. Todėl taikant „Deimanto“ modelį siūloma jį papildyti tam tikrais kintamaisiais.

Autorius siūlo papildyti modelį veiksniais - politine aplinka (politinis stabilumas šalyje, palankios klasteriams kurti politikos formavimas ir skatinimas). Papildžius šiuo veiksniais, analizė leis išsamiau atskleisti ar būtų konkurencingas finansinių paslaugų klasteris Lietuvoje. Pats M. Porteris jau 2000 m. teigė, kad politika turi reikšmės klasterio konkurencingumui, tačiau jos nepriskyrė kaip vieno iš pagrindinių veiksnių, tik kaip aplinkybę, kuri teigiamai arba neigiamai lemia kitus modelyje egzistuojančius veiksniai. Gana išsamiai šis ryšys yra aprašytas asociacijos „Žinių ekonomikos forumas (2012) darbe „Klasterių studija“. Kaip susiję makroekonominė politika ir klasteriai galima matyti 5 pav.

5 pav. Klasterių poveikis makroekonominėi politikai

Šaltinis: Asociacija „Žinių ekonomikos forumas“, 2012

Klasterizacijos politika kaip atskira ūkio sritis pradėjo formuotis visai neseniai, prieš gerą dešimtmetį. Vis dar dauguma jos elementų galima rasti technologijų ir inovacijų politikoje. Šalys, kurios naudoja šią politiką, stengiasi stiprinti savo konkurencinius pranašumus. Todėl autoriaus manymu šis veiksnys būtinas norint išsamesnės ir objektyvesnės analizės.

„Deimanto“ modelis bus pildomas ir sudaromas pagal atliktą ekspertų apklausą ir stengiantis jų nuomonę pagrįsti statistine informacija. Apklausa, kaip vienas iš tyrimo metodų, irgi turi tiek teigiamų tiek neigiamų vertinimų. Ekspertinis vertinimo metodas pasirinktas neatsitiktinai – darbe nagrinėjama tema nėra standartinė, todėl pasirinktam darbo tikslui atskleisti reikia specifinių žinių ir patirties, kurias turi atrinkti ekspertai. Kaip teigia Rudzkienė V., Burinskienė M. monografijoje „Plėtros kryptių vertinimo ir valdymo informaciniai modeliai“, ekspertinis vertinimas dažniausiai pasirenkamas tam tikros problemos, proceso ar reiškinių išnagrinėjimui, reikalaujančių specifinių žinių ir gebėjimų ir tyrimo rezultatus pateikiant motyvuotose rekomendacijose ir išvadose. Kadangi Lietuvoje nėra atlikti jokie tyrimai galimo finansinio paslaugų klasterio veiklai Lietuvoje, todėl vienintelis būdas surinkti informaciją klasterio konkurencingumui įvertinti yra ekspertai, kurie žino esamas aplinkybes šalyje ir iš savo pusės gali įvertinti tokio klasterio potencialą. Gauta informacija efektyviai apdorojama SPSS Statistics 17.0 programa, ir gauti rezultatai vertinami sudėliojant juos į jau aptartą „Deimanto“ modelį. Autoriaus manymu, vienintelė didžiausia neigiama aplinkybė ekspertinės apklausos, yra ta, kad gauti duomenys yra gana subjektyvūs, nes kiekvienas ekspertas vertina iš savo turimos patirties ir žinių. Autorius šią problemą stengėsi apeiti apklausdamas plataus profilio ekspertus: ne tik banko darbuotojus, bet ir IT, draudimo, vartotojų asociacijos ekspertus. Taip norėdamas suprasti nuomones skirtingų profesijų, ir sričių darbuotojų, kurie iš dalies dirba skirtingus darbus, bet savo veikla yra susiję su darbo objektu – finansinių paslaugų klasteriu.

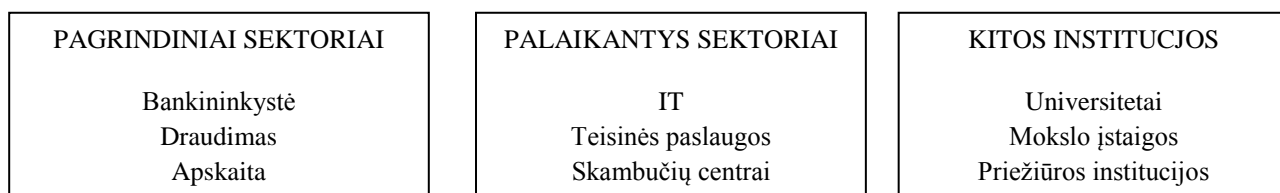
3. FINANSINIŲ PASLAUGŲ KLASTERIO KONKURENCINGUMO VERTINIMAS

Lietuvoje vyraujanti tendencija: skatinti klasterizacijos procesų plėtrą, kurti palankią bendradarbiavimo aplinką, kelti galimybes įsijungti į tarptautinius klasterius daugumą įmonių paskatina apsvastyti savo poziciją ir keisti strategiją pasinaudojant šiuo metu esamomis ir valdžios remiamomis galimybės ieškoti partnerių ir klasterizuotis, siekiant kartu padidinti konkurencingumą šalies ir tarptautiniu mastu. Autoriaus iškeltas tikslas – išnagrinėti finansinių paslaugų klasterio veikimui Lietuvoje. Remiantis šiuo tikslu sukuriama galimas finansinių paslaugų klasterio vaizdas ir atliekamas metodologinėje dalyje aprašytas tyrimas siekiant atsakyti į išsikeltus darbo uždavinius.

3.1 Galimo finansinių paslaugų klasterio Lietuvoje modelio sudarymas

Įmonių konkurencingumas vis labiau tampa priklausomas nuo tarpusavio bendradarbiavimo, patirties, žinių perėmimo iš kitų įmonių. Inovacijos tampa kompleksiškesnės ir sudėtingesnės, tuo didindamos riziką ir kaštus, todėl įmonės pradeda įvertinti bendradarbiavimo teikiamą naudą. Klasterio koncepcijoje svarbiausia tarpusavio ryšiai ir sąsajos. Teorinėje dalyje buvo pabrėžiama, kad tuo klasteriai skiriasi nuo tinklų ar kitų bendradarbiavimo formų, nes klasterio dalyvis sieja vertės grandinę. Toks bendradarbiavimas paremtas dažniausiai tarpsektoriniais tinklais, tokiu būdu įmonės papildo viena kitą specializuodamosi skirtingose srityse ir kurdamos bendrą vertės grandinę.

Įsivaizduojant finansinių paslaugų sektorių, reikia išskirti pagrindinius sektorius, infrastruktūros ir palaikančius sektorius ir kitas klasteriui reikalingas institucijas (6 pav.)

6 pav. Sektoriai ir institucijos reikalingi finansinių paslaugų klasteriui

Pagrindinio sektoriaus langelyje pavaizduota pagrindiniai sektoriai, kurie susiję su finansinėmis paslaugomis: bankininkystė (kreditai, lizingas, taupymas ir investavimas, e-bankininkystė), draudimas ir apskaita. Autorius pastebi, kad dažniausiai šias visas paslaugas (taip pat ir bendradarbiaujant su kitomis įmonėmis) gali teikti bankai. Kaip apibrėžia Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas, finansinėms paslaugoms priskiriama (3 str.):

- *indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimas;*
- *skolinimas (įskaitant hipotekos paskolas);*
- *finansinė nuoma (lizingas);*
- *mokėjimo paslaugos;*
- *kelionių čekių, vekselių ir kitų mokėjimo priemonių išdavimas ir administravimas,*
- *finansinių laidavimų ir finansinių garantijų teikimas;*
- *sandorių sudarymas dėl pinigų rinkos priemonių, užsienio valiutos, finansinių būsimųjų ir pasirinkimo sandorių, valiutos keitimo kurso nustatymo ir palūkanų normos nustatymo priemonių, viešosios apyvartos vertybinių popierių, tauriųjų metalų;*
- *investicinės paslaugos;*
- *finansinis tarpininkavimas (agento veikla);*
- *pinigų tvarkymas;*
- *informacijos bei konsultacijų kredito teikimo ir mokėjimo klausimais teikimas;*
- *seifo kamerų nuoma;*
- *valiutos keitimas (grynaisiais pinigais);*
- *atsiskaitymų tarp kredito įstaigų įskaitymas (kliringas);*
- *piniginių lėšų saugojimas ir administravimas;*
- *įmonių konsultavimas dėl kapitalo struktūros, gamybos strategijos ir su tuo susijusių klausimų, taip pat konsultacijos ir paslaugos, susijusios su įmonių reorganizavimu, pertvarkymu ir pirkimu;*
- *su vertybinių popierių emisijomis susijusių paslaugų teikimas;*
- *elektroninių pinigų išleidimas ir tvarkymas;*
- *investicinių fondų, uždaro tipo investicinių bendrovių, pensijų fondų ar investicinių kintamojo kapitalo bendrovių valdymas;*
- *finansinių priemonių saugojimas, apskaita ir valdymas klientų sąskaita, įskaitant turto saugojimą ir kitas su tuo susijusias paslaugas, tokias kaip pinigų ar finansinio užstato valdymas.*

Atskirai išskiriamos draudimo ir investicinės paslaugos. Tiek draudimą, tiek investicines paslaugas teikia ir bankai. Pastaruoju metu pastebimas bendradarbiavimas su draudimo įmonėmis, kai bankai sudaro sutartis su draudimo bendrovėmis ir platina draudimo bendrovių polisus savo klientams.

Prie palaikančių sektorių yra išskirta IT paslaugos, teisinės paslaugos ir skambučių centrai. IT specialistus arba kompanijas samdosi visos finansines paslaugas teikiančios įmonės be išimties.

Populiarėjant finansinių paslaugų teikimui per internetą, šio sektoriaus įmonių pagalba tampa būtina norint tinkamai aptarnauti klientą suteikiant pageidaujamas finansines paslaugas e-kanalais.

Teisinės paslaugos būtinos tam, kad būtų ginami tiek vartotojai, tiek finansines paslaugas teikiančios įmonės (dauguma finansinių paslaugų teikiamos pasirašius sutartis), todėl teisinės paslaugos, kaip ir IT paslaugos ar draudimas yra autorius yra laikomos palaikančiomis veiklomis teikiant finansines paslaugas.

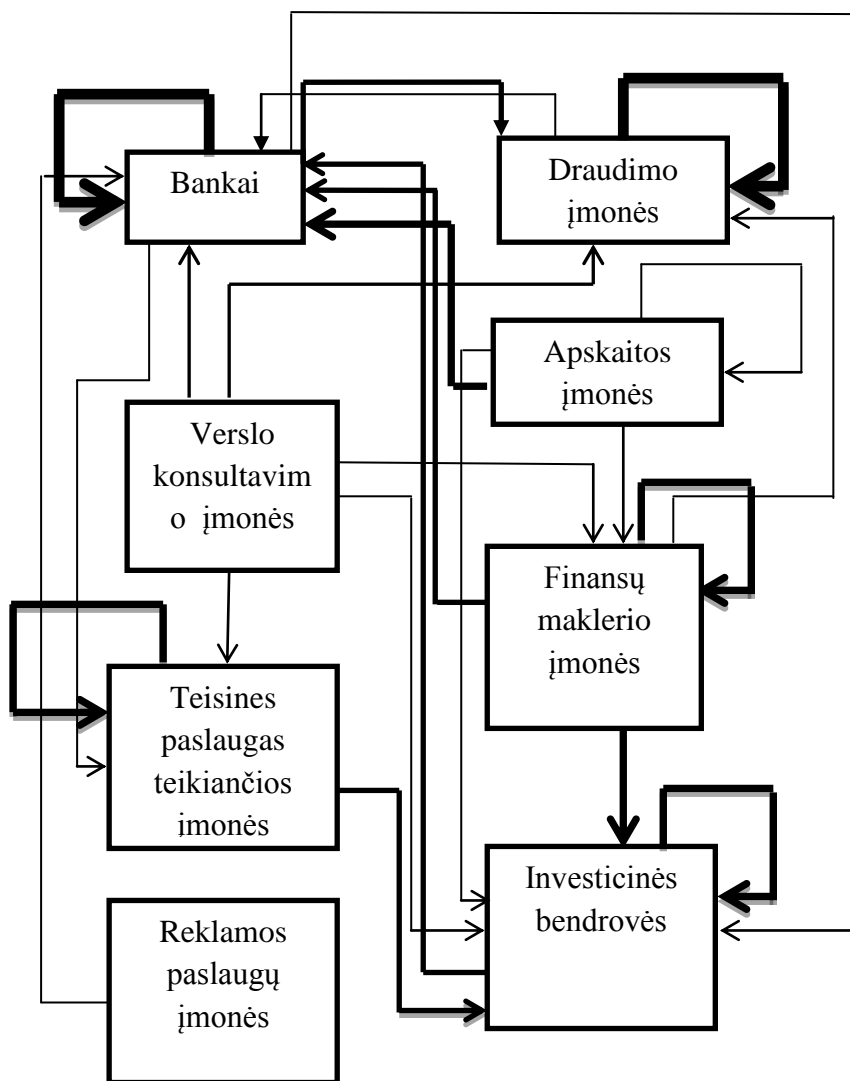
Galima pastebėti, kad finansines paslaugas teikiančios įmonės naudojami tomis pačiomis IT, teisinėmis paslaugomis, joms reikalingos komercijos kompanijos ir pan. Todėl pasiteisina teorinėje dalyje minėtas faktas, kad tame pačiame regione veikiančios panašios specializacijos įmonės sudaro didžiąją dalį kontraktų su tais pačiais tiekėjais ir netgi vartotojais. Tai natūraliai veda prie tarpusavyje susijusių partnerių grupės formavimosi, veikiančios lokaliaje vietovėje.

Prie kitų institucijų yra išskirti universitetai. Prisimenant M. Porterį, mokslininkas teigė, kad klasteriai gali ir neturėti jokių ryšių su universitetais ar mokslo institucijomis. Autoriaus manymu, finansines paslaugas teikiančioms įmonėms praverstų bendradarbiauti su universitetais ar kitomis specialistų rengimo institucijomis. Tokiu būdu galima keistis informacija apie rinkai reikalingus tam tikro išsilavinimo žmones, o įmonėms „augintis“ darbuotojus, jiems leidžiant, pavyzdžiui, praktikos būdu, susipažinti su finansines paslaugas teikiančių įmonių darbu. Be to, studentai dalyvaudami moksliniuose projektuose gali įgyti praktinių žinių ir būti idėjų generatoriai įmonėms. Pačias geriausias inovatyvias idėjas galima išbandyti mokslinių tyrimų centruose prieš pritaikant realybėje. Klasterio veiklai būtinai reikalingos priežiūros institucijos, kurios gali būti tiek valdžios tam tikros institucijos, tiek profsąjungos ar kitos teisinės institucijos. Šios institucijos neturi būti klasterio viduje. Jos kaip tik turi būti išorėje, stebinčios ir sekančios klasterio veiklą.

Kaip matyti, viskas yra glaudžiai susiję, tereikia sukurti tokią infrastruktūrą, kuri leistų išnaudoti šį potencialą. Klasterio sudarymui nėra taikomi jokie apribojimai, jis gali būti įvairaus dydžio, pločio, gylio, įmonės gali būti skirtingo išsivystymo lygio ir skirtingos tarpusavio priklausomybės. Nėra skirtumo, ar klasteris sudarytas iš didelių ar mažų kompanijų. Savaime aišku, kad mažesnėms kompanijoms pravarčiau jungtis į klasterį, bet bendrame kontekste išlošia visos įmonės veikiančios klasteryje.

Grįžtant prie idėjos, kaip turėtų atrodyti finansinių paslaugų klasteris Lietuvoje, reikia išsiaiškinti, kurios įmonės ir kaip viena su kita susijusios, kad jų galutinis produktas vertės grandinėje būtų finansinės paslaugos. Žinant, kad klasteris gali apimti daugybę susijusių pramonės šakų ir kitų subjektų, reikia turėti aiškų kriterijų, pagal kurį būtų galima atrinkti tinkamiausias įmones formuojant finansinių paslaugų klasterio schemą. Autorius tokiu kriterijumi laiko ryšius, kurie sieja įmones, teikiančias finansines paslaugas su kitomis šioms įmonėms reikalingomis institucijomis. Pasinaudojant dalimi turimos apklausos informacijos, kuri buvo atlikta 2013 m. Vilniuje (DNB bankas, vidinė

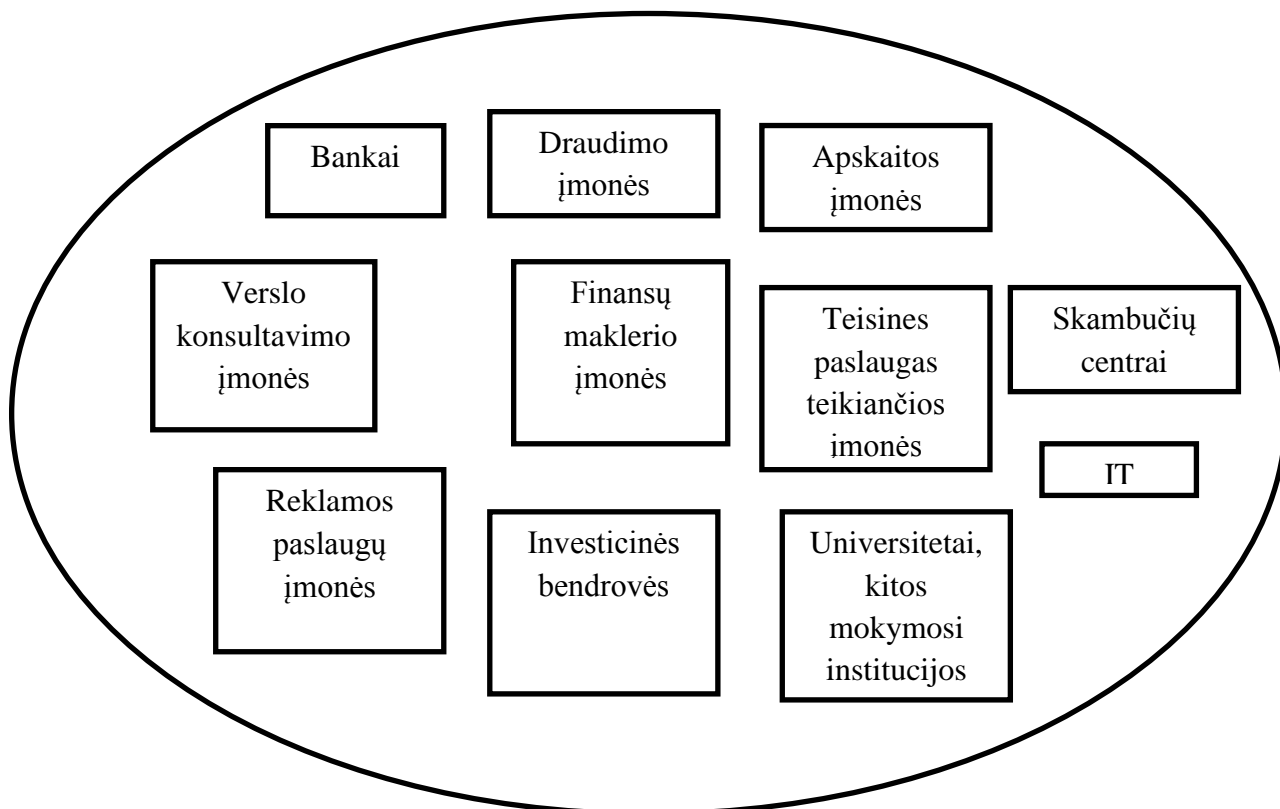
informacija), kur buvo apklausiamos įmonės teikiančios finansines paslaugas, ir įmonės, susijusios su finansines paslaugas teikiančiomis institucijomis, apie tai, su kuriomis įmonėmis joms tenka dažniausiai bendradarbiauti ar palaikyti nuolatinius ryšius dėl teikiamų paslaugų, iš gautų duomenų sudaroma schema, parodanti kaip minėtos įmonės susijusios viena su kita (7 pav.)

7 pav. Įmonių tarpusavio sąsajų schema

Schema vaizduoja, kaip įmonės vertina kitų įmonių reikšmingumą savo įmonės atžvilgiu. Anketoje reikėjo suranguoti pateiktas įmones nuo 1 iki 3, kur 3 – mažiausiai susiję su jų veikla, 1 – daugiausiai susiję su jų veikla. Iš jos rezultatų galima matyti, kurios įmonės yra svarbiausios kitoms įmonėms. Rodyklės rodo ryšių kryptį. Kuo storesnė rodyklė, tuo stipresnis ryšys. Kaip matyti iš schemos, bankai ir investicine veikla užsiimančios įmonės yra dažniausiai minėtos ir labiausiai susijusios su kitomis įmonėmis.

Autoriaus manymu, panašiai turėtų atrodyti ir veikiantis klasteris, kuris įtrauktų su finansinėmis paslaugomis susijusias įmones - bankus, draudimo įstaigas, valdymo įmones, vadybos konsultavimo įmones, teisinės įstaigas ir kitas su finansinėmis paslaugomis susijusias įmones. Be minėtų institucijų klasterio veikloje turėtų dalyvauti universitetai ar kitos mokslo įstaigos (8 pav.)

8 pav. Finansinio paslaugų klasterio schema Lietuvoje

Klasterį turėtų sudaryti viename verslo sektoriuje veikiantys skirtingi verslai, kurių bendra veiklos sinergija taptų pranašumu. Mokslo ar valdžios institucijos atliktų palaikančių jėgų vaidmenį. Nėra svarbu klasteryje veikiančių dalyvių veiklos teisinės formos, dalyviai gali skirtis savo valdymo ir veiklos organizavimo modelių įvairiapusiškumu.

Palaikomi glaudų bendradarbiavimo ryšiai skatintų veiklos efektyvumą, žinių sklaidą, naujų produktų kūrimą ir realizavimą.

3.2 Finansinių paslaugų klasterio konkurencingumą lemiančių veiksnių vertinimas

Ekspertinis vertinimas atliekamas nustatyti, kurie veiksniai yra palankiausi Lietuvoje finansiniam paslaugų klasteriui veikti. Tyrimas atliktas apklausiant asmenis, dirbančius finansinių paslaugų sektoriuje, t.y. atrinktus darbuotojus iš bankinio, draudimo, nekilnojamo turto sektoriaus, kitų, susijusių institucijų. Atrinkti darbuotojai atsakingi už įmonių plėtrą, strategiją, vystymąsi, darbuotojai dirbę su klasterio galimybių plėtros idėjomis, taip pat įtrauktas ir vartotojus atstovaujantis ekspertas. Tyrimas atliktas 2013 m. spalio – lapkričio mėnesiais Vilniaus mieste. Respondentų atsakomumas 100 procentų.

Finansinių paslaugų klasterio veikimo galimybės Lietuvoje vertintos 5 pjūviais, ekspertams pateikiant įvertinti penkias veiksnių grupes: paklausos sąlygas, veiksnių sąlygas, susijusių įmonių sąlygas, įmonių strategijos ir konkurencingumo sąlygas bei politines sąlygas.

Pirmiausia patikrinamas ekspertų nuomonių suderinamumas naudojant Kendal konkordacijos koeficientą:

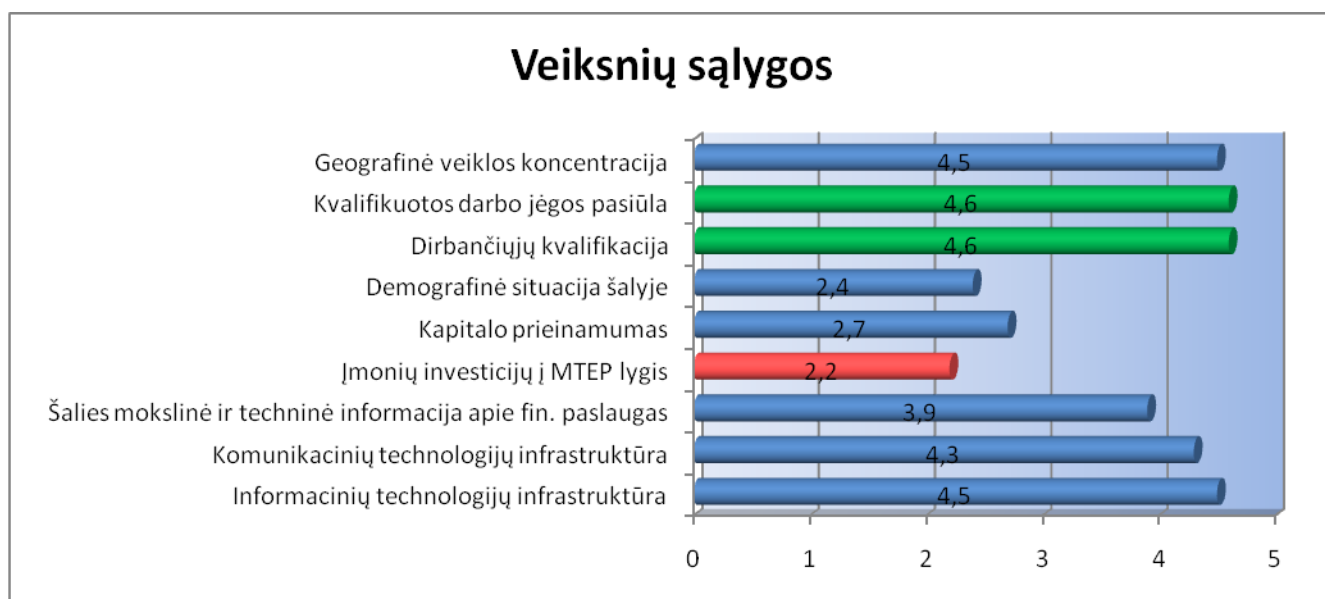
H_0 - ekspertų vertinimai yra prieštaringi (konkordancijos koeficientas lygus 0),

H_A - ekspertų vertinimai yra panašūs (konkordancijos koeficientas nelygus 0).

Pagal gautus įvertinimus, apskaičiuotus SPSS Statistics 17.0 programa (žr. 2 priedas), Kendalo koeficientas $W=0,87$. Su programa apskaičiuotas statistinio reikšmingumo lygmuo $p=0,04$. Pagal gautus duomenis, kad ekspertų vertinimai suderinami ir statistiškai reikšmingi, neatmetama H_A hipotezė, kad ekspertų vertinimai yra panašūs ir atmetama H_0 .

Patvirtinus, kad ekspertų vertinimai panašūs, atliktos ekspertų apklausos duomenys toliau apdorojami tuo pačiu SPSS Statistics 17.0 programinės įrangos paketu, skaičiuojant veiksnių grupių ir atskirų veiksnių vidurkius ir naudojantis Microsoft Excell programą suformuojama veiksnių vertinimo lentelė (žr. 2 priedą).

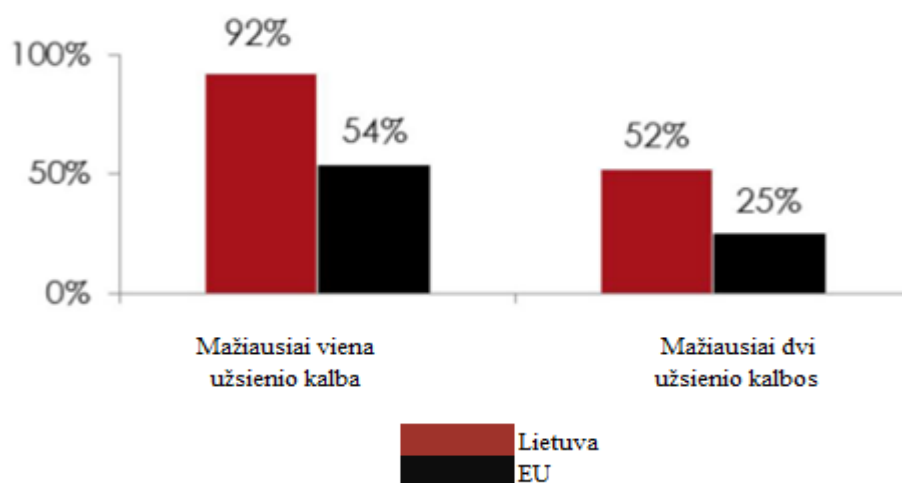
Rezultatai pateikiami pagal veiksnių grupes. Pirmoji grupė: veiksnių sąlygos, į kurią įėjo tokie veiksniai kaip informacinių technologijų infrastruktūra, kapitalo prieinamumas, kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla Lietuvoje ir kt. (9 pav.)

9 pav. Finansinių paslaugų veiksnių sąlygų vertinimas

Palankiausiai ekspertai vertina dirbančiųjų kvalifikaciją ir kvalifikuotos darbo jėgos pasiūlą. Šie du veiksniai įvertinti vienodai palankiai (4,6 balo). Ne daug atsilieka ir informacinės infrastruktūros bei geografinės veiklos koncentracijos veiksniai (4,5 balo). Prasčiausiai įvertinti yra įmonių investicijų į MTEP lygis (2,2 balo) ir demografinė situacija Lietuvoje (2,4 balo). Tai pagrįsti galima ir informacija iš Statistikos departamento, kurio duomenimis vyresni nei 60 m. asmenys 2012 m. sudarė 21,3 proc. Lietuvos populiacijos. Lietuvos gyventojų senėjimas yra susijęs su emigracija ir gimstamumo mažėjimu. Pagal dabartines vyraujančias tendencijas, prognozuojama, jog 2021 m. gyventojų Lietuvoje sumažės nuo 2,9 mln. iki 2,7 mln. Darbo ir socialinio tyrimų institutas yra paskaičiavęs, kad per ateinančius 10 metų, darbingo amžiaus gyventojų gali sumažėti penktadaliu. Gimstamumo situacija daugumoje vakarų Europos šalių nėra palanki, tačiau jų darbo rodiklius gerina imigracija, kai Lietuvoje vis dar opi emigracijos problema. „Eurostat“ duomenimis, lyginant kaimynines šalis pagal prognozuojamą populiacijos mažėjimą, Lietuvoje iki 2035 m. gyventojų skaičius sumažės 10,9%, Latvijoje 13,2%, Estijoje 7,2%, Lenkijoje 5,2%. Tai turi nemažai įtakos konkurencingumui, kuris priklauso nuo šalies turimo darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus, jų kvalifikacijos ir darbo produktyvumo.

Vertinant darbo rinkos duomenis pagal „Eurostat“ pateikiamą statistiką, Lietuvoje 93 proc. populiacijos turi aukštąjį išsilavinimą, ir užima pirma vietą lyginant su kitomis Europos valstybėmis. Taip pat Lietuvoje yra geri rodikliai vertinant užsienio kalbų mokėjimą (10 pav.):

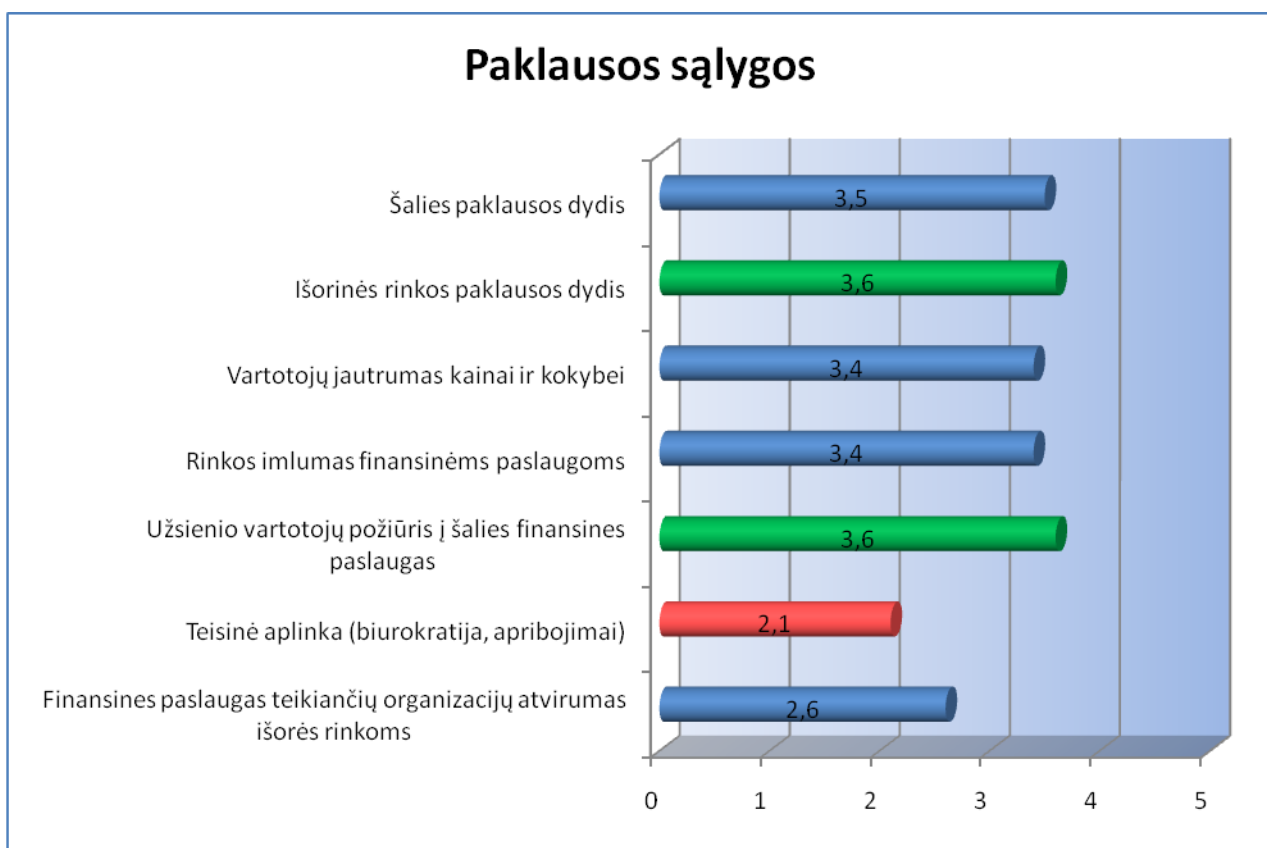
10 pav. Užsienio kalbos žinios Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta remiantis „Eurostat“ duomenimis

Kaip matyti iš grafiko, Lietuva pagal užsienio kalbų mokėjimą stipriai lenkia Europos vidurkį. Lietuvoje dauguma finansinių paslaugų teikiama lietuvių, anglų, rusų kalbomis, kadangi Lietuvos teikiamomis paslaugomis naudojasi ne tik Lietuvos gyventojai, bet ir užsieniečiai. Šiuo aspektu Lietuvos finansinės paslaugos yra patrauklios užsienio rinkoms.

Kalbant apie investicijas į MTEP, Lietuvoje bendros išlaidos į fundamentalius ir taikomuosius mokslus remiantis duomenimis iš Statistikos departamento 2012 m. tesiekė 0,92 proc. BVP, kai ES vidurkis ~2 proc. („Žinių ekonomikos forumas“, 2012). Dar prastesnė situacija išnagrinėjus, kiek privatus sektorius investuoja į MTEP iš šios bendros sumos. Privataus sektoriaus investicijos į mokslinius tyrimus bei eksperimentinę plėtrą sudaro tik 28, 1 proc. visų šalies MTEP išlaidų. Tai rodo, kad MTEP veikla versle yra neišplėtotą.

Antroji grupė: paklausos sąlygos. Iš paklausos sąlygų ekspertai palankiausiai įvertino išorinės rinkos paklausos dydį ir užsienio vartotojų požiūrį į Lietuvos teikiamas finansines paslaugas (3,6 balai) (11 pav.). Reikia pabrėžti, kad nors Lietuvoje pastaruoju metu ir būta bankų bankrotų, tai neišgąsdino užsienio rinkų, ką parodo nauji rinkos dalyviai. 2013 m. į Lietuvą atėjo Suomijos bankas „Pohjola“ (įsteigtas filialas „Pohjola Bank plc“). Tai geras ženklas, kad Lietuvos bankų sistema vertinama palankiai ir tikima rinkos perspektyvomis. Įsteigtas padalinys aptarnauja tik verslo klientus teikdamas mokėjimų ir lėšų valdymo, apyvartos lėšų ir investicijų finansavimo paslaugas.

11 pav. Finansinių paslaugų paklausos sąlygų vertinimas

Mažiausiai teigiamų įvertinimų gavo Lietuvos teisinė aplinka. Lietuvos teisinė aplinka buvo kritikuojama ir asociacijos „Žinių ekonomikos forumas“ atliktoje klasterių studijoje (2012), kurioje teigiama, kad teisinės, administracinės, mokestinės priemonės yra nepakakamos inovatyviems projektams. Nepalankią verslo aplinką kuria Lietuvos mokestinė sistema ir finansinė bei biurokratinė mokesčių našta. Pagal konkurencingumo indeksą, kurį sudaro Pasaulio ekonomikos forumas, Lietuva atsilieka pagal teismų sistemos veiksmingumo vertinimą lyginant su kitomis Baltijos šalimis.

Trečioji grupė: sektoriaus konkurencingumas. Pagal apklausos rezultatus, kaip palankiausių veiksnių šioje grupėje ekspertai išrinko inovacijų diegimą ir pasitenkinimą susijusių įmonių darbu (4 balai). Mažiausiai balų surinko veiksnys, apibūdinantis įmonių ateities planus jungtis, kooperotis, suvienyti patirtį (2,6 balo). Tai traktuoti galima, kad įmonės šiuo metu nenumato didinti bendradarbiavimo (12 pav.), nors ir yra patenkintos kitų įmonių darbu.

12 pav. Konkurencingumo veiksniai

Toks ekspertų vertinimas parodo, kad įmonėse paklausūs inovatyvūs sprendimai, įmonės linkusios prisitaikyti prie rinkoje vyraujančių naujovių, siekdamos neatsilikti. Pasitenkinimas susijusių įmonių darbu atskleidžia, kad ekspertai palankiai vertina bendradarbiaujančias įmones. Pasitikėjimas ir pasitenkinimas susijusių įmonių darbu labai svarbus veiksnys, kadangi įmonės nebus linkusios kooperuotis, jei turės neigiamos patirties ir truks pasitikėjimo kitomis įmonėmis.

Pasaulinio audito, mokesčių ir konsultacijų įmonės tinklas KPMG atliko tyrimą „Pasirengimo pokyčiams indeksas 2013“. Tyrime vertintų 90 pasaulio valstybių pagal tris rodiklius: verslo, visuomenės ir valdžios gebėjimus pasirengti pokyčiams. Šiame tyrime Lietuva įvertinta 17-a vieta iš 90-ties vertinų pasaulio valstybių. Pagal vertintas Rytų regiono valstybes - pirma vieta. Tyrimas patvirtina, kad Lietuva yra imli inovacijoms ir geba greitai prisitaikyti prie besikeičiančios globalios aplinkos.

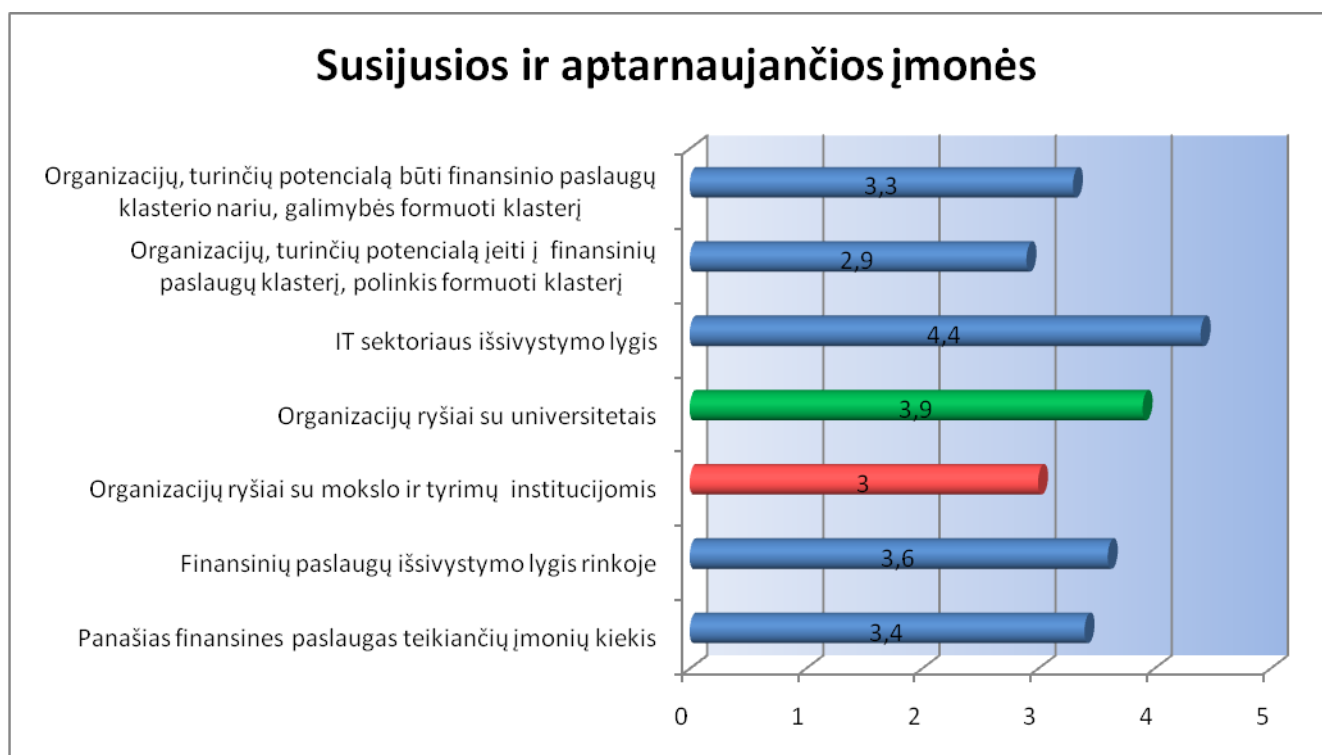
Ketvirtojoje grupėje: susijusios ir aptarnaujančios įmonės/sectoriai, palankiausiai įvertinta IT sektoriaus išsivystymo lygis (4,4 balo). Informacinių technologijų svarbą finansinių paslaugų sektoriui pabrėžia ir 2013 m. atlikta Statistikos departamento studija „Informacinės technologijos Lietuvoje 2013“. Studijoje galima rasti informacijos apie IT sektoriaus įmonių IT sistemas, naudojamas verslui: e-sąskaitų siuntimas ir gavimas, įmonės išteklių planavimas (ERP), ryšių su klientais valdymas (CRM), kvalifikuotas elektroninis parašas (lent. 6).

6 lentelė. IT paslaugų naudojimas e. verslui

Procentais Per cent	2010	2011	2012	2013
Elektroninio informacijos paskirstymo tiekimo (atsargų) valdymo grandinėje (SCM)	42,8	32,1	43,0	49,3
E. sąskaitų siuntimo (gavimo)		79,1	52,6	92,4
e. sąskaitų siuntimo	45,1	76,9	42,4	78,8
e. sąskaitų gavimo	58,0	55,4	51,2	91,7
Įmonės išteklių planavimo (ERP)	24,1	49,5	47,1	60,5
Ryšų su klientais valdymo (CRM)	42,8	43,9	48,8	46,9
Kvalifikuoto elektroninio parašo	67,2	71,9	72,4	86,9

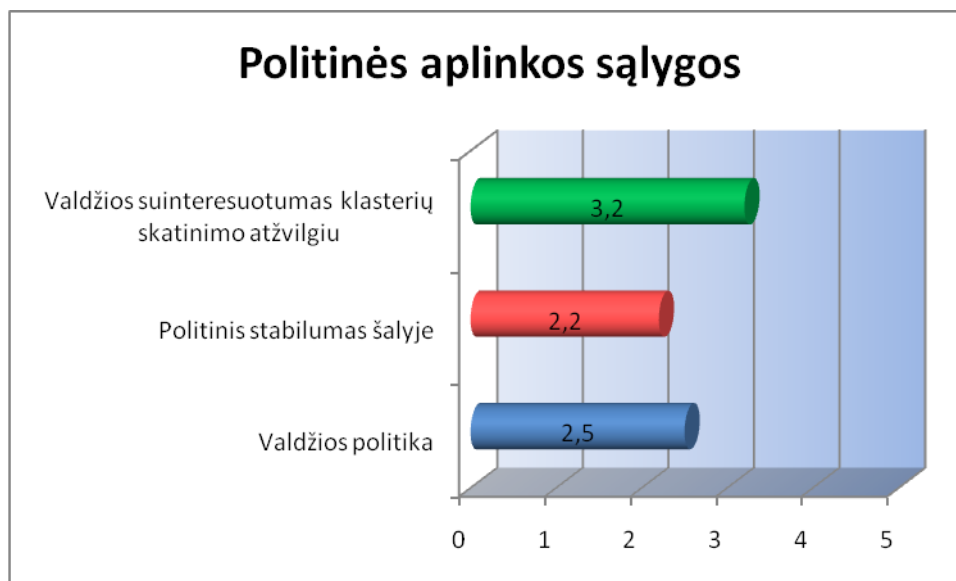
Šaltinis: Statistikos departamentas „Informacinės technologijos Lietuvoje 2013“

Visos šios sistemos naudojamos finansiniame sektoriuje. Kaip matyti iš lentelės šių sistemų naudojimas įmonėse auga kiekvienais metais. Taip pat studijoje pateikta reikšminga praktiniam tyrimui informacija, kad vienas iš pagrindinių interneto vartojimo tikslų yra banko ir finansinės paslaugos, kas rodo, kad šie sektoriai yra neatskiriama vienas su kitu susiję.

13 pav. Susijusios ir aptarnaujančios įmonės, sektoriai

Jau minėtame „Pasirengimo pokyčiams indeksas 2013” tyrime viena iš nepalankiausių sričių įvardinta valstybės strateginis planavimas. Autoriaus atliktame tyrime ekspertai patvirtino, kad Lietuvoje politinės sąlygos nėra palankiausios klasteriui veikti. Penktojoje veiksnių grupėje politinis stabilumas šalyje įvertintas 2,2 balo – kaip mažiausiai palankus veiksnys. Šiek tiek palankiau vertinamas valdžios suinteresuotumas į klasterių formavimą, tačiau balas nėra didelis – 3,2 balo (14 pav.).

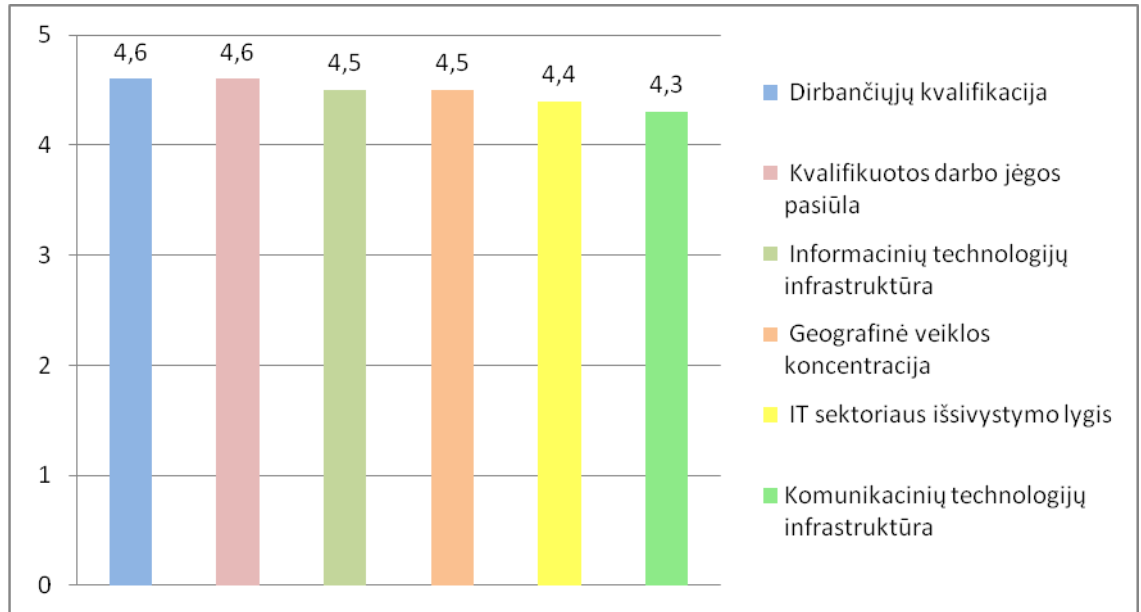

14 pav. Politinės aplinkos sąlygos

Lietuvoje gana dažnai keičiami įstatymai, tai lemia neapibrėžtumą ateityje. Lietuvoje atsisakiusi investuoti bendrovė „Chevron“ taip pat pagrindė savo apsisprendimą dėl politikos formuojamos neaiškios ateities verslo įmonėms. Žinoma, kad didelę įtaką verslui daro mokestiniai įstatymai. Didėjant išlaidoms skiriamoms padidintiems mokesčiams, savaime mažinamos investicijos į inovacijas, mokslinius tyrimus bei naujas technologijas.

Atlikti paskaičiavimai parodė, kad 6 palankiausi veiksniai Lietuvoje veikti finansiniam klasteriui yra šie:

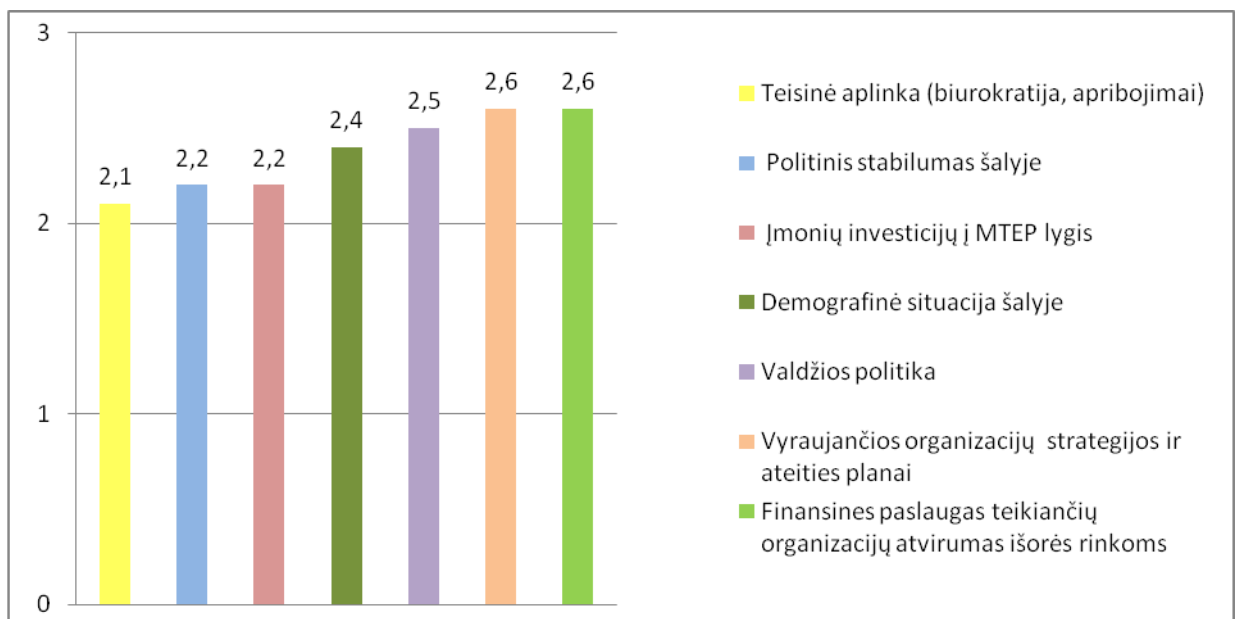
- Dirbančiųjų kvalifikacija (4,6 balo);
- Kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla (4,6 balo);
- Informacinių technologijų infrastruktūra (4,5 balo);
- Geografinė veiklos koncentracija (4,5 balo);
- IT sektoriaus išsivystymo lygis (4,4 balo);
- Komunikacinių technologijų išsivystymo lygis (4,3 balo) (15 pav.).

15 pav. Palankiausiai vertinti veiksniai

Mažiausiai balų surinko ir ekspertų vertinimu nepalankiausi veiksniai finansinių paslaugų klasteriui Lietuvoje veikti yra šie:

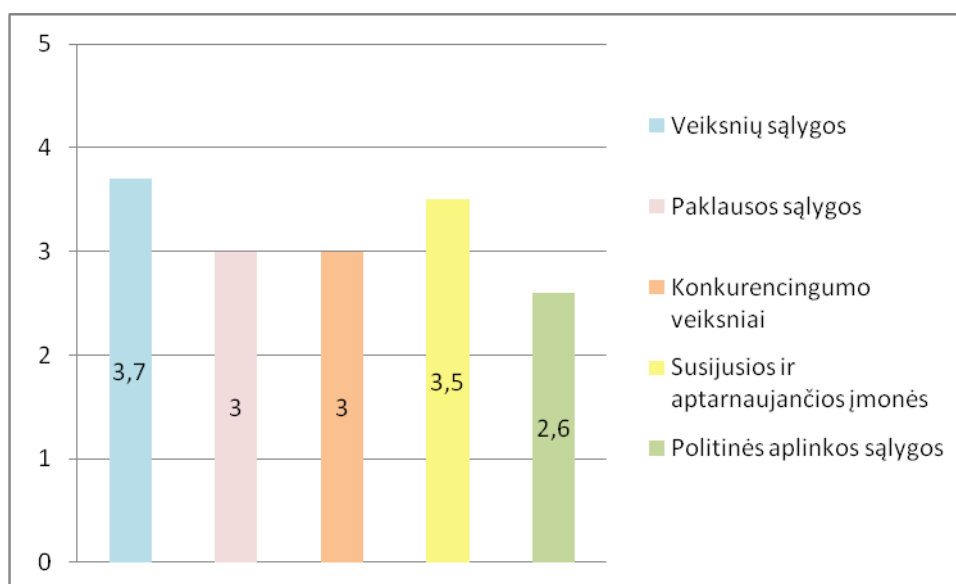
- Teisinė aplinka (2,1 balo);
- Politinis stabilumas šalyje (2,2 balo);
- Įmonių investicijos į MTEP (2,2 balo);
- Demografinė situacija šalyje (2,4 balo);
- Valdžios politika (2,5 balo) (16 pav.).

16 pav. Mažiausiai balų surinkę veiksniai

Atsižvelgiant į nepalankiausius veiksnius galima formuoti pasiūlymus, kurie leistų gerinti aplinką klasteriams veikti. Finansinių paslaugų klasterio atžvilgiu daugiausia dėmesio reikėtų kreipti į teisinę aplinką, tai glaudžiai susiję tiek su politiniu stabilumu šalyje, tiek su valdžios formuojama politika. Lietuvoje neužtenka dabartinių valdžios sukurtų priemonių paskatinti klasterių plėtrą. Perimant gerąją praktiką iš užsienio valstybių galima ir Lietuvoje sukurti patrauklesnę aplinką klasteriams funkcionuoti ir veikti.

Vertinant ne atskirus veiksnius o veiksnių grupes, palankiausiai įvertinta veiksnių sąlygų grupė, kurios bendras vertinimo vidurkis - 3,7 balai (17 pav.). Nedaug atsilieka ir grupė veiksnių, apibūdinančių susijusias ir aptarnaujančias įmones bei sektorius (3,5) balai.

17 pav. Veiksnių grupių apklausos rezultatai

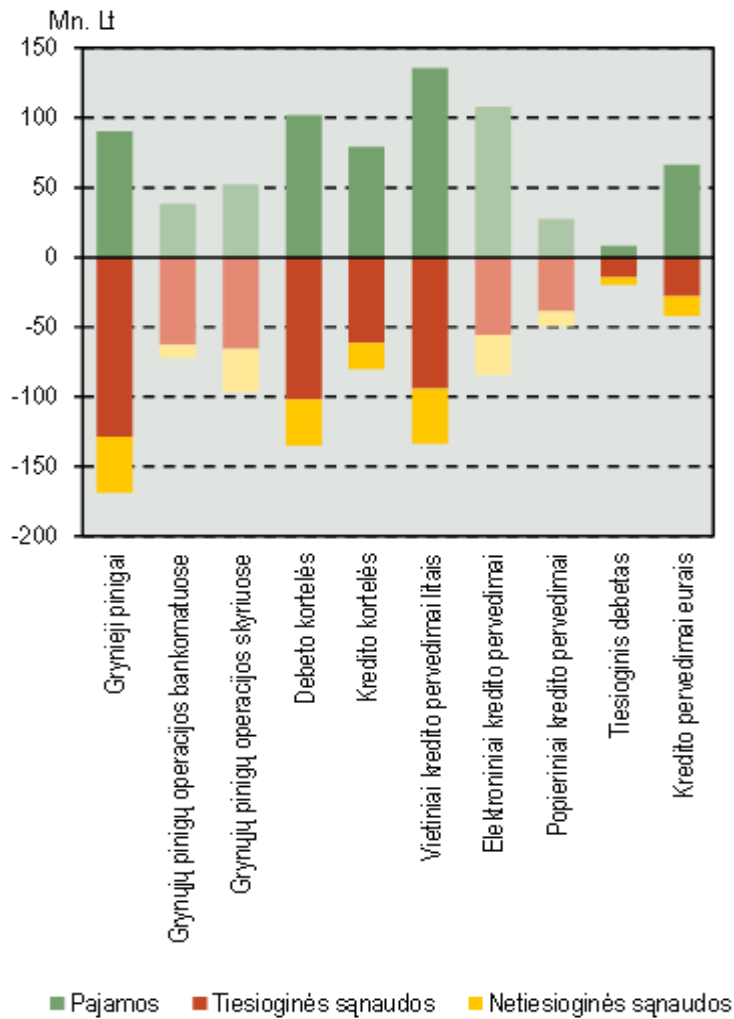
Vertinant veiksnių grupes, daroma išvada, kad tik dvi veiksnių grupės, t.y veiksnių sąlygos ir veiksniai, apibūdinantys susijusias ir aptarnaujančias įmones/sectorius, palankios finansinių paslaugų sektoriui. Kitos veiksnių grupės pagal ekspertų vertinimus yra nei palankios, nei nepalankios, kitaip tariant, nei skatina finansinių paslaugų įmones klasterizuotis, nei trukdo (konkurencingumo veiksnių grupė ir paklausos sąlygų veiksnių grupė). Prasčiausiai įvertinta politinių aplinkos sąlygų veiksnių grupė, rodo, kad Lietuvos politika dar atsilieka nuo tinkamos klasterizacijai politikos formavimo, nors klasteriai ir įtraukti į skatintinų inovatyvių sprendimų verslui strategiją.

3.3 M. Porterio „Deimanto“ modelio sudarymas pasinaudojant ekspertiniu vertinimu

Finansinės paslaugos priklauso paslaugų sektoriui, kuris yra vienas iš ekonomikos sudedamųjų dalių. Pastaruoju metu pastebimas spartus paslaugų sektoriaus augimas Lietuvoje. Šalyje registruota virš 23 000 paslaugas teikiančių įmonių. Plečiantis paslaugų rinkai, daugėja ir žmonių, dirbančių paslaugų sektoriuje. Paskutiniaisiais Statistikos departamento duomenimis šiuo metu sukuriama apie 66 proc. šalies BVP būtent paslaugų sektoriuje. Aptariant finansines paslaugas teikiančias įmones ir organizacijas, Lietuvos banko duomenimis šiuo metu Lietuvoje veikia 7 komerciniai bankai, 8 užsienio bankų filialai, 2 užsienio banko atstovybės, 14 valdymo įmonių, 8 finansų maklerio įmonės, 6 finansų patarėjo įmonės, kredito unija, 3 užsienio bankų kotiruojamos įmonės, 148 vartojimo kreditų davėjai, 23 mokėjimo įstaigos, 9 draudimo įmonės, 99 įmonės, turinčios licencijas draudimo draudimo brokerių įmonės veiklai. Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos duomenimis 99,3 proc. įmonių Lietuvoje turi ne daugiau nei 250 darbuotojų, todėl jų galimybės kooperuotis į klasterius, komunikavimo tinklus padidintų ir išspręstų produktyvumo, efektyvumo, inovatyvumo problemas.

Pastaruoju metu pastebima, kad Lietuvoje kuriasi centrai, teikiantys jungtines paslaugas (angl. shared services). Iš visų Baltijos šalių Lietuvoje buvo įkurta daugiausia tokių centrų. Lietuvos neaplenkė ir tokios didelės kompanijos kaip „Barclays“ bankas, įkūręs savo IT padalinį, „Western Union“, „Mirror Accounting“ ir keletas kitų, kurių pagrindinė veikla – teikti paslaugas Europos rinkai. Šių kompanijų pasirinkimą įkurti centrus Lietuvoje lėmė išvystyta infrastruktūra, išsilavinę ir specializuoti darbuotojai, pigi darbo jėga.

Skandinavijos bankai Lietuvą laiko patrauklia šalimi kurti bankininkystės sektoriaus aptarnavimo padaliniais. Jau yra kuriami Lietuvoje „SEB“, „Swedbank“ ir „Danske bankas“ panašaus pobūdžio padaliniai. Lietuvoje yra potencialo plėtoti senas finansines paslaugas (kaip el. bankininkystė, lizingas, išvestiniai finansiniai instrumentai) ir kurti bei diegti naujas pasinaudojant technologinėmis naujovėmis ir tiekiant paslaugas virtualiu būdu, tai leidžia ženkliai sumažinti kaštus. Patiriamų kaštų problema atsispindėjo Lietuvos banko atliktame tyrime „Mokėjimo paslaugų sąnaudų tyrimo apžvalga“, kuris parodė, kad bankų sektorius patiria nuostolius dėl teikiamų mokėjimo paslaugų: sąnaudos 2011 m. sudarė 580 mln. Lt, o pajamos 481,9 mln. Lt (18 pav.).

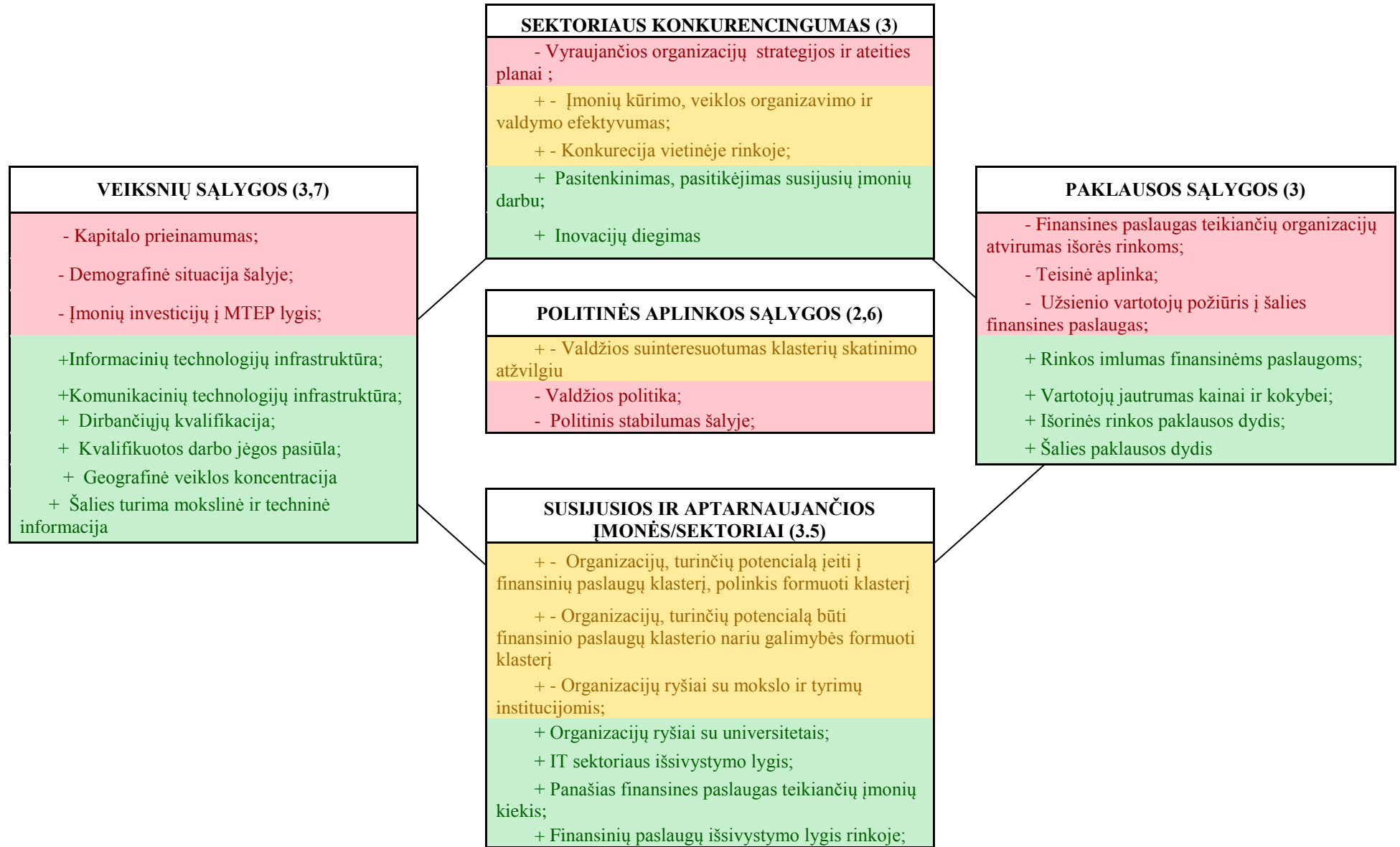

18 pav. Mokėjimo paslaugų pajamos ir sąnaudos

Šaltinis: http://www.lb.lt/mokejimo_paslaugu_sanaudu_tyrimo_apzvalga_2012

Atliktame tyrime pabrėžiama, kad Lietuvos bankinio sektoriaus patiriamos sąnaudos yra santykinai didesnės lyginant su kitomis ES šalimis, atlikusiomis panašaus pobūdžio tyrimą. Tai grindžiama tuo, kad yra neišnaudojama sukurta mokėjimo paslaugų infrastruktūra.

Teorinėje dalyje išanalizavus literatūrą peršasi išvada, kad šalyje norint kurti draugišką aplinką inovacijoms plėtoti, pradėti bendradarbiauti su didelėmis kompanijomis ne tik vietiniu bet ir tarptautiniu mastu reikia kurti aukšto lygio klasterizuotus junginius. Kadangi ne visada yra naudinga klasterizuotis, autoriaus darbe pasinaudojant ekspertine apklausa įvertinti veiksniai, kurie kuria klasterio konkurencinę aplinką šalyje finansinių paslaugų klasteriui veikti. Pagal gautus apklausos rezultatus suformuojamas M. Porterio „Deimanto“ modelis (19 pav.).

19 pav. Finansinių paslaugų M. Porterio „Deimanto“ modelis

Iš sudėlioto M. Porterio „Deimanto“ modelio matyti, kad sektoriaus struktūra yra gana palanki klasteriui formuoti. Didžiausias privalumas, kad įmonės pasitiki viena kita, ką parodė ir bendradarbiavimo ryšių tyrimas, todėl pagrindas tinklaveikai yra. Jau dabar įmonės stengiasi specializuotis ir kitas, trūkstamas paslaugas, nusipirkti, kad galėtų pasiūlyti klientui platų spektrą finansinių paslaugų. Klientui visada patogiau įsigyti reikiamus finansinius produktus vienoje vietoje. Bankuose jau dabar populiariu bendradarbiaujant su kitomis įmonėmis siūlyti daugybę produktų, iš kurių tik dalį jie patys kuria, platina ir palaiko. Kaip pavyzdį galima imti draudimą, teisinės paslaugas, lizingą, nekilnojamo turto paslaugas: draudimu rūpinasi bendradarbiaujanti įmonė, sutartis ruošia ir teisiškai konsultuoja pasamdyti teisininkai, advokatai, kurie nėra banko darbuotojai, lizingui ar nekilnojamam turtui parduoti kuriamos dukterinės įmonės. Tokia veikla naudinga ne tik bankams, bet ir bendraujančioms įmonėms. Tai gražus bendros veiklos pavyzdys, kuris atsiskleidžia ir „Deimanto“ modelyje. Didžiausias trūkumas, kad į raudonąsias zonas (nepalankias sąlygas) pateko kapitalo prieinamumas, vyraujančių organizacijų strategijos ir ateities planai, atvirumas užsienio rinkoms. Kapitalo trūkumas sužlugdė ir buvusią iniciatyvą Banking cluster LT, kai buvo siekiama suvienyti mokslo įstaigą, IT bendrovę, IT produktų kūrėjus ir tokių produktų naudotojus, bet, negavus finansavimo, iniciatyva žlugo. Ekspertų manymu, su finansinėmis paslaugomis susijusios įmonės ateityje taip pat nenumato dar glaudesnio bendradarbiavimo ar telkimosi į klasterį, tai iš esmės stabdo finansinių paslaugų sektoriui vystytis klasterizacijos procesams.

Tyrimas atskleidė, kad finansines paslaugas teikiančios įmonės ir su jomis susijusios įmonės turi galimybes veikti kartu ir sudaryti klasterį, tačiau jų veikla nebūtų konkurencinga, be to, stiprių bendradarbiavimo ryšių ir bendros vizijos šiuo metu įmonės nemato. Tokias aplinkybes lemia tai, kad įmonės visas vertės kūrimo grandinės sukonzentruotos organizacijos viduje, ir neplanuojama jų perkelti į konkrečių vertės grandinės atkarpą. Taip pat įmonės įvertina nestabilią valdžios politiką, nepalankią teisinę aplinką, kapitalo trūkumą.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atsižvelgus į šių dienų realijas, pastebima, kad globalizacijos procesams spartėjant, verslo aplinka sudėtingėja, rinkos ekonomika veikiama vis daugiau veiksnių, kurie didina konkurenciją. Klasterio, kaip specifinės formos versle atsiradimas tapo nauja rinkos tendencija, skatinančia inovatyvias idėjas ir suteikiančia konkurencinį pranašumą. 2008 m. ES pasirašius memorandumą, klasteriai pripažinti varomąja ekonomikos jėga. Įsibėgėjant klasterizacijos procesams Europoje, Lietuva, kaip Europos Sąjungos valstybė, prisijungia prie bendros vyraujančios tendencijos. Autoriaus darbas skirtas išanalizuoti konkurencingumą finansinio klasterio Lietuvoje, kadangi iki šiol šalyje atliktos klasterių studijos nebuvo susijusios su finansų sektoriumi. Apibendrinus surinktą teorinę informaciją ir atlikus praktinį tyrimą, gaunamos išvados:

1. Klasterizacija sparčiai plinta, nes tai skatina šalies ekonomikos plėtrą. Šis procesas analizuojamas pasitelkiant M. Porterio teoriją, kuri naudojama daugelio mokslininkų, tyrinėjančių klasterių įvairovę. Nors mokslininkai nesutaria dėl klasterio sąvokos, tačiau akivaizdu, kad klasteris neša naudą ne tik jame veikiančioms įmonėms, bet ir šalies ekonomikai.
2. Klasteris (M. Porter definicija) apibūdinamas kaip koncentruotos vienoje geografinėje teritorijoje, tarpusavyje glaudžiai bendradarbiaujančios, orientuotos į bendrą veiklos rezultatą ir viena kitą papildančios savo specializuota veikla susijusios įmonės, tiekėjai, mokslo institucijos, kitos susijusios institucijos ir veikėjai. Bendriausi klasterio bruožai yra šie: veikla apibrėžtoje srityje (versle), geografinis susitelkimas, glaudus bendradarbiavimas, visos klasterį sudarančios įmonės prisideda prie galutinio produkto kūrimo;
3. Literatūros analizė atskleidė, kad finansinių paslaugų klasterį sunku atskirti nuo kitų ekonominės veiklos formų (pvz.: technologijos parkų, aljansų, kompetencijos tinklų, verslo inkubatorių). Labiausiai klasterį nuo kitų veiklos formų skiria dalyvių, turinčių skirtingą statusą, įvairovė, priklausomybė nuo konkretaus regiono ir bendra vertės kūrimo grandinė. Klasterio teikiama nauda dalyviams: pelningumas, kolektyvinis mokymasis ir kvalifikacijos kėlimas, informacijos prieinamumas, didesnė teikiamos produkcijos ar paslaugų kokybė, mažesnės išlaidos, didesnis produktyvumas, konkurencinis pranašumas, inovacijoms palanki aplinka, galimybė užimti didesnę rinkos dalį arba tapus stambesniais rinkos žaidėjais galimybė plėstis į tarptautines rinkas;
4. Ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse klasterių politika užima svarbų vaidmenį prisidedant prie šalies konkurencingumo didinimo. Šiuolaikinėje rinkoje konkurencingesni yra ne

pavieniai ekonomikos subjektai, o subjektų grupės (klasteriai). Svarbi klasterio veikimo prielaida – geografinė veiklos koncentracija. Teorijoje dažniausiai išskiriami dideli atskiri regionai su savita pramonės šaka. Kadangi Lietuva yra maža šalis ir neturi didelių regionų, šalyje globaliu mastu galėtų veikti lokaliniai - nacionaliniai klasteriai. Lietuvos įstatymuose klasterio sąvokos minimos fragmentiškai, tai leidžia teigti, kad teisės aktuose nėra aiškaus teisinio klasterio apibrėžimo. Teisės aktų, skirtų reguliuoti klasterių kūrimąsi ir veiklą Lietuvoje nėra. Išleisti teisės aktai, reguliuojantys klasterių strateginius klausimus nėra pagrįsti vieningais principais, tai parodo, kad Lietuvoje vis dar nėra vykdoma klasterizacijos politika.

5. Klasterizavimo procesų analizė Lietuvoje parodė, kad nors ir nėra vykdoma klasterizacijos politika, tačiau Lietuvos ekonominė politika skatina tinkamų sąlygų kūrimą klasterių veiklai, plačiai akcentuojama klasterių nauda bei svarba ir vykdomos atskiros priemonės klasterizacijos procesams skatinti. Be to, klasterizacija Lietuvoje yra pradinėje stadijoje, iki šiol identifikuojamos 46 klasterio iniciatyvos, o realiai veikiančių klasterių Lietuvoje yra tik keletas;
6. Pagrindiniai paslaugų sektoriaus privalumai kuriant finansinių paslaugų klasterį Lietuvoje yra palankios veiksnų sąlygos (bendras visos grupės balų vidurkis - 3,7) ir su aptarnaujančiomis įmonėmis/sektoriais susiję veiksniai (bendras visos grupės balų vidurkis - 3,5). Iš visų veiksnų kaip konkurencingiausi veiksniai finansinių paslaugų klasteriui Lietuvoje veikti išskiriama: kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla (4,6), dirbančiųjų kvalifikacija (4,6), geografinė veiklos koncentracija (4,5), informacinių technologijų infrastruktūra (4,5), komunikacinių technologijų infrastruktūra (4,3). Finansinių paslaugų klasterio Lietuvoje veikimui nepalankiausi veiksniai yra įmonių vyraujančios strategijos (2,6), neskatinančios bendradarbiavimo ir veiklos orientuotos į klasterius, prastėjanti demografinė padėtis (2,4), nepalanki teisinė aplinka (2,1) bei nestabili politika šalyje (2,2). Nepalankiausia veiksnų grupė – politinė aplinka (bendras visos grupės balų vidurkis – 2,6);
7. Nors finansines paslaugas teikiančios įmonės ir su jomis susijusios įmonės įvertinus jų galimybes ir potencialą galėtų veikti kartu ir sudaryti klasterį, tačiau stiprių bendradarbiavimo ryšių ir bendros vizijos šiuo metu įmonės nemato. Tokios aplinkybės lemia tai, kad įmonės visas vertės kūrimo grandines stengiasi kuo daugiau įgyvendinti savo organizacijos viduje, o ne specializuotis konkrečioje vertės grandinės atkarpoje.
8. Pagal ekspertų vertinimus sudarytas M. Porterio modelis parodė, kad finansinių paslaugų klasteris Lietuvoje turi realias galimybes formuotis ir veikti, tačiau jo veikla nebūtų

konkurencinga be pačių įmonių poreikio bei patirties formuoti šią specifinę veiklos formą, palankios politinės ir teisinės aplinkos, didesnių investicijų į MTEP.

Remiantis išvadomis teikiami pasiūlymai:

1. Klasterizacijos politika turėtų būti išskirta kaip atskira ūkio politikos sritis, nes klasterizacijos procesams spartinti Lietuvoje reikia ne tik, kad būtų kuriama ir palaikoma klasterių politika, bet ir vyktų konsultacijos verslui, kurių metu būtų mokama kaip formuoti šias specifines veiklos formas ir išnaudoti teikiamą tokios veiklos formos konkurencinį pranašumą.
2. Finansinių paslaugų įmonėms ir su jomis susijusioms įmonėms verta stiprinti ryšius ir išlaikyti bendradarbiavimą, kadangi jau dabar pastebimos klasterizavimo tendencijos, kurios didina konkurencingumą.
3. Finansinių paslaugų ir su jomis susijusioms įmonėms savo strategijose derėtų numatyti klasterio formavimąsi, kadangi kooperacija ir veikimas jame didintų jų našumą, produktyvumą, konkurencingumą ir išnaudoti esamas galimybes pasinaudoti ES parama klasterizacijos procesams skatinti.

LITERATŪRA

1. **Augustinaitis A., Rudzkienė V., Petrauskas R., A., Dagtė I., Martinaitytė E., Leichteris E., Malinauskienė E., Višnevskā V., Žilionienė I.** Lietuvos E. valdžios gairės: ateities įžvalgų tyrimas // Kolektyvinė monografija // Vilnius, 2009, - URL: <http://ebooks.mruni.eu/pdfreader/lietuvos-evaldios-gairs-ateities-valg-tyrimas25169> [žiūrėta 2013 09 02].
2. **Becattini G.**, Industrial Districts. A New Approach to Industrial Change // Cheltenham, UK, 2004, - URL: http://books.google.lt/books/about/Industrial_Districts.html?id=xGIAbFVnHK4C&redir_esc=y [žiūrėta 2013 08 30].
3. **Bedrick J., Chakhoyan A., Dushkin K., Yarmak A., Yeralli A.** The Moscow Financial Services Cluster // Harvard business school, 2012, - URL: http://www.isc.hbs.edu/pdf/Student_Projects/2012%20MOC%20Papers/MOC_Final_Paper_Moscov_Financial_Services%20Final.pdf [žiūrėta 2013 11 10].
4. **Bekar, C., Lipsey, R. G.**, Clusters and Economic Policy // Montreal: Policies for the New Economy, 2001, - URL: http://www.isc.hbs.edu/pdf/Clusters_and_Economic_Policy_White_Paper.pdf [žiūrėta 2013 11 10].
5. **Boronenko V., Zeibote Z.**, The Potential of Cluster Development And the Role of Cluster Support Policies in Latvia // Economicannals //VolumeLVI, No. 191 / October – December// UDC: 3.33 ISSN: 0013-3264, 2011, URL: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0013-3264/2011/0013-32641191035B.pdf> [žiūrėta 2013 09 01].
6. **Brusco S.**, The Emilian Model: Productive Decentralisation and Social Integration // Cambridge Journal of Economics, 6 (2), pp. 167-184, 1982, - URL: <http://mojiry.khan.kr/attachment/cfile2.uf@1429C13F508799F015BC6A.pdf> [žiūrėta 2013 09 01].
7. **Cairncross, F.**, The Death of Distance: How the Communications Revolution Will Change Our Lives // Harvard Business Press, 1997, - URL: http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=6W_-8GvYgD0C&oi=fnd&pg=PR9&dq=Death+of+Distance:+How+the+Communications+Revolution+Will+Change+Our+Lives+&ots=FMAnOYaWFP&sig=eLvCXvvdn7wof6Lb2nNLHGVP9MI [žiūrėta 2013 10 15].

8. **Curzio, A. Q., Fortis, M.**, Complexity and Industrial Clusters: Dynamics and Models in Theory and Practice (Contributions to Economics) // Physica-Verlag: A Springer-Verlag Company., 2002, URL: <http://publicatt.unicatt.it/handle/10807/35347> [žiūrėta 2013 09 01].
9. **Cooke P.**, Systemic Innovation: Triple Helix, Scalar Envelopes, or Regional Knowledge Capabilities, an Overview // Centre for Advanced Studies & Centre for Social & Economic Analysis of Genomics, (CESAGen), Cardiff University, UK, 2004, - URL: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048733305001034> [žiūrėta 2013 11 15].
10. **Coyle, D.** Paradoxes of Prosperity: Why the New Capitalism Benefits All // London // UK: Texere Publishing, 2001, URL: <http://amp.aom.org/content/18/1/7.short> [žiūrėta 2013 11 15].
11. **Czamanski, S., Ablas, L. A.**, Identification of Industrial Clusters and Complexes: a Comparison of Methods and Findings // Urban Studies, 16 (1), pp.61–80, 1979, URL: <http://usj.sagepub.com/content/16/1/61.full.pdf+html> [žiūrėta 2013 11 15].
12. **Enright M.**, Why Local Clusters are the Way to Win the Game //World Link, 5, p.82, 1992, URL: <http://www.ingentaconnect.com/content/ip/ije/2005/00000006/00000003/art00002> [žiūrėta 2013 11 17].
13. **Feser, E. J.**, Old and New Theories of Industry Clusters // Steiner M. ed. Clusters and Regional Specialization: On Geography, Technology and Networks // London: Pion 1998, URL: <http://works.bepress.com/edwardfeser/3/> [žiūrėta 2013 11 19].
14. **Ginevičius, R., Gudačiauskas, D.** Brand valuation model // Journal of Business Economics and Management // 5(3): 143–153, 2004, URL: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/16111699.2004.9636078> [žiūrėta 2013 11 17].
15. **Ginevičius, R., Podvezko, V.** Įmonių strateginio potencialo kiekybinis vertinimas // Verslas: teorija ir praktika // 5 (1): 3-9, 2004, URL: <http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=be38888d-bf03-4d4a-9b68-2781ead64d3a&articleId=dbdc622e-be20-42b5-ac62-930a9a39cd5c> [žiūrėta 2013 11 19].
16. **Gray, J.**, False Dawn: The Delusions of Global Capitalism // Granta Books // p. 21, 1998, URL: http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=0Neckb6311oC&oi=fnd&pg=PP9&dq=False+Dawn:+The+Delusions+of+Global+Capitalism+&ots=e86EB9RMDx&sig=TQ64v-cPIPziYOD_ydxxHvdGtJ8 [žiūrėta 2013 12 05].
17. **Hernesniemi, H., Lammi, M., Yla-Anttila, P.**, Advantage Finland – The Future of Finnish Industries // ETL Areport on the Finnish cluster study // Helsinki, FI: Taloustieto Oy, 1996, - URL: <http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=GCKfM4EIHJUC&oi=fnd&pg=PA361&dq=Advantage+Finland+%E2%80%93+The+Future+of+Finnish+Industries+&ots=dvTnusv53u&sig=7XrY9MofLMjQ29jZijIRg5OjDVk> [žiūrėta 2013 12 01].

18. **Jacobs, D., Ard-Pieter, D. M.**, Clusters, Industrial Policy and Firm Strategy: A Menu Approach //Technology Analysis and Strategic Management, 8 (4), pp. 425-437, 1996, - URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09537329608522461> [žiūrėta 2013 12 01].
19. **Jucevičius, R., Kiškienė A., Leichteris E., Stumbrytė G.** Klasterių studija // Žinių ekonomikos forumas // Vilnius, 2012, - URL: http://www.mita.lt/uploads/documents/teisine_informacija/zef_klasteriu_studija.pdf [žiūrėta 2013 10 07].
20. **Jucevičius, R.**, Strateginis organizacijų vystymasis // Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras // ISBN 9986-418-07-0, 190-208 p., 1998, - URL: <http://www.hajarian.com/esterategic/tarjomeh/1-89/shorige.pdf> [žiūrėta 2013 08 15].
21. **Jucevičius, R.**, Klasterinių ABC: Klasterių kompetencijos tinklas , 2008, - URL: http://www.ukmin.lt/uploads/documents/imported/lt/veikla/veiklos_sritys/ino/VM_bendradarbia_vimas/Klasteriai/doc/KKT_Jucevicius_Klasteriu_ABC_200811%5B1%5D.pdf [žiūrėta 2013 09 20].
22. **Kauno technologijos universitetas**, Lietuvos pramonės klasterių plėtros programinė studija // Lietuvos ūkio ministerija, 2003, - URL: http://www.ukmin.lt%2Fuploads%2Fdocuments%2Fimported%2FIt%2Fveikla%2Fveiklos_sritys%2Fpramone_ir_verslas%2Fpramone%2Fdoc%2Fklasteriu%2520studija.doc&ei=WdesUoyoH8eQywPgy4G4AQ&usg=AFQjCNEec_EPLVd3IMnIUUVmehOEelSuTg&sig2=OYWhtNNibBW6G3FELhcTQ&bvm=bv.57967247.d.bGQ [žiūrėta 2013 09 20].
23. **Krugman, P.** Geography and Trade // Cambridge, UK: MIT Press, 1991, URL: http://home.comcast.net/~alan.clayton-matthews/paf602/Geography_and_Trade_Ch1.pdf [žiūrėta 2013 08 19].
24. **Mačerisnkienė A.** Kurortologijos tyrimų klasterio Druskininkuose galimybių studija // Mosklinis tyrimo darbas // VšĮ „Turizmo plėtros institutas“ // Vilnius, 2007, - URL: <http://www.spalietuva.lt/files/tyrimai%20ir%20studijos/Kurortologijos%20tyrimu%20klasteris.pdf> [žiūrėta 2013 11 24].
25. **Marshall, A.**, Principles of Economics: An introductory volume //London, UK: Macmillan // 1980, - URL: <http://www.econlib.org/library/Marshall/marP.html> [žiūrėta 2013 12 02].
26. **Martin, R., Sunley, P.**, Deconstructing Clusters: Chaotic Conceptor or Policy Panacea. Journal of Economic Geography, Vol. 3 (1), p. 5-35, 2003, - URL: <http://joeg.oxfordjournals.org/content/3/1/5.abstract> [žiūrėta 2013 11 24].
27. **Milway, B., Nisar, S., Poole, C., Wang, Y.** Assesing Toronto`s financial services cluster // Forthe Toronto financial services alliance // Institute for Competitiveness & Prosperity, 2007, - UR: http://www.competeprosper.ca/uploads/FSstudy_June07.pdf [žiūrėta 2013 12 03].

28. **Navickas V., Malakauskaitė A.** Klasteriai, kaip tarporganizacinių verslo ryšių specifinė forma // Economics & Management // p. 129, 2008, - URL:
<http://web.ebscohost.com/abstract?direct=true&profile=ehost&scope=site&authtype=crawler&jrnl=18226515&AN=32588467&h=WrdH20nI%2bMQtQQRi5kW3dpbd5wlv95TS5c0lFDyupXmnRTmiCjsoIwg3IYmzDy83745xt4FDe%2bFhEX2egRy6Vw%3d%3d&crl=c> [žiūrėta 2013 11 24].
29. **Piore, M. J., Sabel, C. F.**, The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity // New York // USA: Basic Books, 1984, - URL:
http://humanities.cn/Course/_CPP2008/PioreSabelSecondIndustrialDivide.pdf [žiūrėta 2013 08 05].
30. **Porter, M., Ketels, Ch., Bai X., Sivaeva, T., Vitkauskas, R., Yang, A., Yang, K.** Hon Kong Competitiveness and its Financial Services cluster // Harvard Business school, 2008, - URL:
http://www.isc.hbs.edu/pdf/Student_Projects/Hong_Kong_Financial_Services_2008.pdf
[žiūrėta 2013 09 01].
31. **Porter, M., Graham, A., Ignatov, A., Mucalov, A., Sevo, J.** Competitiveness of Ontario's Financial Services Cluster // Harvard Business school, 2008, - URL:
http://www.isc.hbs.edu/pdf/Student_Projects/Canada_%28Ontario%29_Financial_Services_2008.pdf [žiūrėta 2013 09 01].
32. **Porter, M.** The Microeconomic Foundations of Economic Development [parts I and II] // The global competitiveness report. Geneva: World Economic Forum 1998, - URL:
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.194.4526&rep=rep1&type=pdf>
[žiūrėta 2013 08 25].
33. **Porter, M.** Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy // Economic Development Quarterly – Harvard Business School 2000, Vol. 14. no. 1, p.16, - URL: <http://edq.sagepub.com/content/14/1/15.full.pdf> [žiūrėta 2013 07 05].
34. **Redman, J. M.**, Understanding State Economies Through Industry Studies // Washington, DC, USA: National Governors' Association, 1994, - URL:
<http://www.nga.org/files/live/sites/NGA/files/pdf/CLUSTERWAITS.pdf> [žiūrėta 2013 07 05].
35. **Roelandt, Th. J. A., Gilsing, V. A., Sinderen, J.**, Cluster – based Innovation Policy: International Experiences // Erasmus University Rotterdam, Research Memorandum 0012, 2000, - URL: <http://www.lib.muohio.edu/multifacet/record/mu3ugb2200740> [žiūrėta 2013 07 05].
36. **Rosenfeld, S. A.**, Industrial Strength Strategies: Regional Business Cluster and Public // Policy Washington, DC, USA: The Aspen Institute, 1995, - URL:

- <http://www.aspeninstitute.org/sites/default/files/content/docs/pubs/Industrial-Strength-Strategies.pdf> [žiūrėta 2013 11 12].
37. **Rosenfeld, S. A.**, Bringing Business Clusters into Main stream of Economic Development // European Planning Studies, 5 (1), pp. 3-23, 1997, - URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09654319708720381#.UqzjD-LK1cE> [žiūrėta 2013 11 15].
 38. Rugman A. M., Verbeke A. Multinational Enterprises and Clusters: An Organizing Framework // University of Oxford, England 2002, - URL: <http://www.ucalgary.ca/verbeke/files/verbeke/MNEclusters1-final-1.pdf> [žiūrėta 2013 11 15].
 39. **Rudzkienė, V., Burinskienė, M.** Plėtros kryptių vertinimo ir valdymo informaciniai modeliai // Monografija // ISBN 978–9955–28–217–4 // Vilnius // Technika // 406 p., 2007.
 40. **Rugman, A., M.**, International Business // Oxford // ISB 0-19-924182-1.150 -173 p., 2001.
 41. **Saaty, T., L.** Fundamentals Of Decision Making and Priority Theory with the APH, RWS Publication // Pittsburgb, PA, USA // EBSCO 1994.
 42. **Scott, A., J.** Global City Regions: Trends, Theory and Policy // Oxford // UK: Oxford University Press // EBSCO, 2001.
 43. **Solvell, O.** Clusters. Balancing Evolutionary and Constructive Forces // Stockholm // SW: Ivory Tower Publishers, 2008, - URL: <http://www.cluster-research.org/redbook.htm> [žiūrėta 2013 11 15].
 44. **O’Brien, R.** Global Financial Integration: The End of Geography // New York // Council of Foreign Relations Press, 1992.
 45. Ohmae, K. The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies // London // UK // Haper Colins // EBSCO, 1995.
 46. Mokėjimo paslaugų sąnaudų tyrimo apžvalga // Lietuvos bankas – 2012. URL.: www.lb.lt/mokejimo_paslaugu_sanaudu_tyrimo_apzvalga_2012 [žiūrėta 2013 11 24].
 47. Klasteriai // Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija. URL: <http://www.ukmin.lt/web/lt/inovacijos/klasteriai2> [žiūrėta 2013 11 25].
 48. Finansų rinko dalyviai // Lietuvos bankas. – 2012. URL: http://www.lb.lt/finansu_istaigos [žiūrėta 2013 10 25].
 49. Gyventojų amžius pagal grupes // Lietuvos Statistikos departamentas. – 2012. URL: <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=97fa7b5d-7ba4-4f88-8e93-2ad28a9e7e2b> [žiūrėta 2013 10 10].
 50. Demographic Yearbook 2012 // Eurostat // Lietuvos Statistikos departamentas. – 2012. URL: <http://osp.stat.gov.lt/en/statistikos-leidiniu->

katalogas?p_auth=kdJ5R7bg&p_p_id=publicationsportlet_WAR_servicesportlet&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&p_p_col_pos=2&publicationsportlet_WAR_servicesportlet_facesViewIdRender=%2Fpages%2Fforms%2Fpublications%2FFLEI100%2FFLEI100.xhtml [žiūrėta 2013 10 15].

51. Informacinės technologijos Lietuvoje 2013 // Lietuvos statistikos departamentas, 2013, - URL: <http://osp.stat.gov.lt/statistikos-leidiniu-katalogas?eventId=1135> [žiūrėta 2013 11 05].
52. Inovacijų skatinimo politikos vertinimas // Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2011, - URL: http://www.lrv.lt/bylos/VORTprojektas/Dokumentai/Inovaciju%20politikos%20vertinimo%20ataskaita_1%20.pdf [žiūrėta 2013 09 22].
53. Europos klasterių memorandumas, 2008, - URL: http://www.rralur.si/fileadmin/user_upload/projekti/Clunet/European_Cluster_Memorandum_Final_January_2008.pdf
54. Finansinių įmonių ir su jomis bendradarbiaujančių įmonių apklausa // DNB banko vidinė informacija, 2013
55. KPMG // 2013 Change Readiness Index // Oxford Economics, 2013, - URL: <http://www.kpmg.com/LT/lt/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/cr-2013.pdf> [žiūrėta 2013 08 03].
56. Kurotologijos tyrimų klasterio Druskininkuose galimybių studija // Turizmo plėtros institutas // Vilnius, 2007, - URL: <http://www.spalietuva.lt/files/tyrimai%20ir%20studijos/Kurortologijos%20tyrimu%20klasteris.pdf> [žiūrėta 2013 08 03].
57. Lietuvos Respublikos Investicijų įstatymas Žin., 1999, Nr. 66-2127 URL.: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245493 [žiūrėta 2013 12 02].

Šimkonytė I. (2013) Finansinių paslaugų klasterio konkurencingumo analizė / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. E. Martinaitytė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, Bankininkystės ir investicijų katedra. – 68p.

ANOTACIJA

Magistriniame darbe atlikta finansinių paslaugų klasterio Lietuvoje konkurencingumo analizė, teoriškai ir praktiškai nagrinėjant ar tokio klasterio veikimas būtų konkurencingas. Pirmojoje dalyje teoriškai išnagrinėta klasterio sąvoka, atskleidžiamos klasterio charakteristikos, rūšys bei formos ir kiti svarbūs teoriniai aspektai. Taip pat pateikiama informacija apie vykstančius klasterizacijos procesus Lietuvoje. Antroje dalyje aptariama finansinių paslaugų klasterio konkurencingumo tyrimo metodologija. Trečiojoje dalyje atlikta praktinis tyrimas: apklausiami ekspertai, gauta informacija apdorojama SPSS Statistics 17.0 programa ir pasinaudojant tiek gauta apklausos metu informacija, tiek statistiniais duomenimis, vertinami veiksniai, kurie sąlygoja finansinio paslaugų klasterio galimybes formotis ir konkurencingai veikti Lietuvoje. Apibendrinti rezultatai panaudojami M. Porterio „Deimanto“ modelio sudarymui.

Pagrindiniai žodžiai: klasteris, „Deimanto“ modelis, klasterizacija, konkurencingumas, finansinių paslaugų sektorius.

Šimkonytė I. (2013) Competitiveness of Financial services cluster: clustering possibilities / Master's Thesis in Financial Markets. Supervisor assoc. prof. dr. E. Martinaitytė. - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, Department of Banking and Investment. - 68 p.

ANNOTATION

In master's thesis "Competitiveness of financial services cluster: clustering possibilities" is analyzed using theoretical and practical instruments, which helped to discuss about possibilities to form financial services cluster. In the first part of the work the concept of cluster is analyzed, its characteristic, types and forms are described, other important theoretical aspects are discussed. In that part is included the information about clustering situation in Lithuania. Methodology of thesis is determined in the second part. In the fourth part it is carried out practical tests: interview with experts give information which is processing with SPSS Statistics 17.0 program and the final results are using to make M. Porter „Diamond“ model.

Key words: cluster, model of „Diamond“, clustering, competitiveness, finance service sector.

Šimkonytė I. (2013) Finansinių paslaugų klasterio konkurencingumo analizė / Finansų rinkų magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. E. Martinaitytė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, Bankininkystės ir investicijų katedra. – 68 p.

SANTRAUKA

Finansų rinkų magistro baigiamajame darbe yra atliekama finansinių paslaugų klasterio konkurencingumo analizė. Darbo tema yra aktuali, kadangi visoje Europoje klasteriai įvardinami kaip inovacijų ir ekonomikos varomoji jėga, o klasterių formavimo ir skatinimo iniciatyvos- reikšmingas uždavinys šalių vyriausybėms. Lietuvoje atlikta nemažai studijų klasterio tematika, tačiau nėra nei vienos analizuojančios finansinių paslaugų klasterio galimybes Lietuvoje. Šiuo argumentu ir grindžiamas darbo naujumas siekiant išsiaiškinti finansines paslaugas teikiančių įmonių potencialą ir galimybes jungtis į klasterius didinant šalies konkurencinį pranašumą. Nagrinėjant tyrimo problemą – ar Lietuvoje yra tinkamos galimybės formuoti ir konkurencingai veikti finansinių paslaugų klasteriui – keliami uždaviniai: atskleisti klasterio koncepciją ir įvertinti klasterius kaip instrumentus įmonių konkurencingumui skatinti, apžvelgti esamą klasterizacijos situaciją Lietuvoje, parengti tyrimo metodologiją identifikuojančią finansinių paslaugų klasterio galimybes Lietuvoje, atlikti tyrimą dėl finansinių paslaugų klasterio galimybių Lietuvoje ir įvertinti gautus rezultatus. Tyrimui atlikti pasitelkiama mokslinės literatūros analizė ir sintezė, ekspertinis vertinimas, gautus rezultatus apskaičiuojant SPSS Statistics 17.0 programa, statistinių duomenų analizė bei M. Porterio „Deimanto“ modelis. Sudėliotas „Deimanto“ modelis atskleidė, kad finansinių paslaugų klasteris turi galimybių ir potencialo būti suformuotas ir veikti, tačiau dėl esamų aplinkybių jo veikla nebūtų konkurencinga, nes įmonėms trūksta žinių ir patirties veikti pasinaudojant tokia specifine verslo forma, tai pat tam nepalanki šalies politinė aplinka. Darbas suskirstytas į tris dalis. Pirmojoje dalyje teoriškai nagrinėjama klasterio sąvoka, charakteristikos, įvairūs klasterių tipai ir formos, pateikiama informacija apie klasterių teikiamą naudą. Taip pat glaustai aptariama tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje esančius ir veikiančius klasterinius junginius. Antra dalis skirta aprašyti metodikai, kuria remiantis atliekamas tyrimas sprendžiant išsikeltą darbo problemą. Paskutinėje trečioje dalyje praktiškai įgyvendinamas tyrimas, pateikiami ir vertinami rezultatai, kurie sudėliojami į „Deimanto“ modelį.

Šimkonytė I. (2013) Competitiveness of Financial services cluster: clustering possibilities cluster / Master's Thesis in Financial Markets. Supervisor assoc. prof. dr. E. Martinaitytė. - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Economics and Finance Management, Department of Banking and Investment. - 68 p.

SUMMARY

The topic of Financial Markets master's thesis is competitiveness of financial services cluster. Work is relevant, since the whole Europe is defined clusters are innovation and economic driver, that's why cluster formation and promotion of the initiative – became important task of national government. Lithuania made a number of studies about clusters, but there is nothing in the analysis of the financial services cluster in Lithuania. This argument is based on the topic novelty and which lead to find out potentiality of financial services companies to form cluster by increasing the country's competitive advantage. To make analysis of the research problem – it is competitive to form financial services cluster in Lithuania or not - objectives are: to identify and evaluate the concept of a cluster and its potential to enhance the competitiveness of companies, to review of the current clustering situation in Lithuania, to establish investigation methodology for identifying opportunities of financial services cluster in Lithuania and evaluate results. The study carried out by focusing on literature analysis and synthesis of expert interview, the results obtained using the calculation of the SPSS Statistics 17.0 program, statistical analysis and M. Porter's "Diamond" model. Arranged "Diamond " model showed that the financial services cluster has the potential to be form, but this business form will not be competitive because companies lack the knowledge and experience to operate by means of a specific form of business, as well as there is unfavorable political environment of the country. The work is divided into three parts. In the first part is described a theoretical analysis of cluster concept, its characteristics, different types and forms of clusters, information about the benefits of clustering. It also briefly discusses about both globally and local clustering process. The second part is made to describe methodology, based on finding the answer of research problem. In the last third part of the practical investigation of the study are presented and evaluated the results that follow in the "Diamond" model.

PRIEDAI**1 PRIEDAS****Finansinių paslaugų klasterio konkurencingumui įtakos turinčių veiksnių poveikio stiprumo vertinimas**

Prašome užpildyti anketą, skirtą įvertinti konkurencingumą finansinių paslaugų klasterio veikimui Lietuvoje, įtakos turinčius veiksnys*, priskiriant kiekvienam veiksniai balus nuo 1 iki 5, kur 1 – mažiausiai palankus veiksnys, 5 – palankiausias veiksnys.

Balas	Reikšmė
1	Labai nepalankus veiksnys Lietuvoje
2	Nepalankus veiksnys Lietuvoje
3	Neutralus veiksnys Lietuvoje
4	Palankus veiksnys Lietuvoje
5	Labai palankus veiksnys Lietuvoje

Atsakymų konfidencialumas užtikrinamas, duomenys bus naudojami tik apibendrintos statistinės analizės tikslais, siekiant išsiaiškinti galimybes veikti finansinių paslaugų klasteriui Lietuvoje.

*veiksniai atrinkti pagal M. Porterio „Deimanto“ modelį, kuris įvertina įmonės/sectoriaus konkurencingumą

Veiksnių grupė	Veiksniai	Balai
1. Veiksnių sąlygos	1.1 Informacinių technologijų infrastruktūra	
	1.2 Komunikacinių technologijų infrastruktūra	
	1.3 Šalies turima mokslinė ir techninė informacija apie finansines paslaugas	
	1.4 Įmonių investicijų į MTEP lygis	
	1.5 Kapitalo prieinamumas	
	1.6 Demografinė situacija šalyje	
	1.7 Dirbančiųjų kvalifikacija (finansinėse institucijose, draudime, nekilnojamo turto srityje ir susijusiuose sektoriuose)	
	1.8 Kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla	
	1.9 Geografinė veiklos koncentracija	
2. Paklausos sąlygos	2.1 Finansines paslaugas teikiančių organizacijų atvirumas išorės rinkoms	
	2.2 Teisinė aplinka (biurokratija, apribojimai)	
	2.3 Užsienio vartotojų požiūris į šalies finansines paslaugas	
	2.4 Rinkos imlumas finansinėms paslaugoms	
	2.5 Vartotojų jautrumas kainai ir kokybei	
	2.6 Išorinės rinkos paklausos dydis	
	2.7 Šalies paklausos dydis	
3. Sektoriaus konkurencingumas (strategija, struktūra ir konkurencija)	3.1 Įmonių kūrimo, veiklos organizavimo ir valdymo efektyvumas	
	3.2 Vyraujančios organizacijų (susijusių su finansinėmis paslaugomis) strategijos ir ateities planai (ar numato bendradarbiavimą, jungimąsi ir pan.)	
	3.3 Pasitenkinimas, pasitikėjimas susijusių įmonių darbu	
	3.4 Konkurencija vietinėje rinkoje	
	3.5 Inovacijų diegimas	
4. Susijusios ir aptarnaujančios įmonės (sektoriai)	4.1 Panašias finansines paslaugas teikiančių įmonių kiekis	
	4.2 Finansinių paslaugų išsivystymo lygis rinkoje	
	4.3 Organizacijų ryšiai su mokslo ir tyrimų institucijomis	
	4.4 Organizacijų ryšiai su universitetais	
	4.5 IT sektoriaus išsivystymo lygis	
5. Politinės aplinkos sąlygos	5.1 Valdžios politika	
	5.2 Politinis stabilumas šalyje	
	5.3 Valdžios suinteresuotumas klasterių skatinimo atžvilgiu	

ANKETŲ DUOMENŲ SKAIČIAVIMAI SPSS STATISTICS 17.0 PROGRAMA

Apskaičiuotos reikšmės, ekspertų atsakymų suderinamumui patikrinti

Kendalo koeficientas	0,87
p reikšmingumo lygmuo	0,04
χ^2	24,37

Veiksnių grupių vidurkių lentelė

	1. Veiksnių sąlygos	2. Paklausos sąlygos	3. Sektoriaus konkurencingumas (strategija, struktūra ir konkurencija)	4. Susijusios ir aptarnaujančios įmonės (sektoriai)	5. Politinės aplinkos sąlygos
Vidurkis	3,7444	3,1714	3,32	3,5	2,6333
Standartinis nuokrypis	0,27242	0,22131	0,64773	0,3515	0,42889

Atskirų veiksnių vidurkių ir kt. paskaičiavimų lentelė

Veiksniai	Vidurkis	Mediana	Moda	Minimalus įvertinimas	Maksimalus įvertinimas	Standartinis nuokrypis
1.1 Informacinių technologijų infrastruktūra	4.5	4.5	4	4	5	0,53
1.2 Komunikacinių technologijų infrastruktūra	4.3	4	4	3	5	0,67
1.3 Šalies turima mokslinė ir techninė informacija apie finansines paslaugas	3.9	4	3	3	5	0,88
1.4 Įmonių investicijų į MTEP lygis	2.2	2	2	1	3	0,79
1.4 Kapitalo prieinamumas	2.7	2.5	2	2	4	0,82
1.5 Demografinė situacija šalyje	2.4	2	2	2	3	0,52

1.6 Dirbančiųjų kvalifikacija (finansinėse institucijose, draudime, nekilnojamo turto srityje ir susijusiuose sektoriuose)	4.6	5	5	4	5	0.52
1.7 Kvalifikuotos darbo jėgos pasiūla	4.6	5	5	4	5	0.52
1.8 Geografinė veiklos koncentracija	4.5	5	5	3	5	0.71
2.1 Finansines paslaugas teikiančių organizacijų atvirumas išorės rinkoms	2.6	3	3	1	4	0.97
2.2 Teisinė aplinka (biurokratija, apribojimai)	2.1	2	3	1	3	0.88
2.3 Užsienio vartotojų požiūris į šalies finansines paslaugas	3.6	4	4	3	4	0.52
2.4 Rinkos imlumas finansinėms paslaugoms	3.4	3	3	3	4	0.52
2.5 Vartotojų jautrumas kainai ir kokybei	3.4	3.5	4	2	4	0.7
2.6 Išorinės rinkos paklausos dydis	3.6	3.5	3	3	5	0.7
2.7 Šalies paklausos dydis	3.5	3.5	3	3	4	0.53
3.1 Įmonių kūrimo, veiklos organizavimo ir valdymo efektyvumas	3.1	3	3	2	4	0.74
3.2 Vyraujančios organizacijų (susijusių su finansinėmis paslaugomis) strategijos ir ateities planai (ar numato bendradarbiavimą, jungimąsi ir pan.)	2.6	3	3	1	4	0.84
3.3 Pasitenkinimas, pasitikėjimas susijusių įmonių darbu	4	4	4	3	5	0.67
3.4 Konkurencija vietinėje rinkoje	2.9	3	2	2	4	0.88
3.5 Inovacijų diegimas	4	4	4	3	5	0.82
4.1 Panašias finansines paslaugas teikiančių įmonių kiekis	3.4	3	3	2	5	0.84
4.2 Finansinių paslaugų išsivystymo lygis rinkoje	3.6	4	4	2	4	0.7
4.3 Organizacijų ryšiai su mokslo ir tyrimų institucijomis	3	3	4	1	4	1.05
4.4 Organizacijų ryšiai su universitetais	3.9	4	4	3	5	0.57
4.5 IT sektoriaus išsivystymo lygis	4.4	4	4	4	5	0.52
4.6 Organizacijų, turinčių potencialą įeiti į finansinių paslaugų klasterį, polinkis formuoti klasterį	2.9	3	3	2	4	0.74
4.7 Organizacijų, turinčių potencialą būti finansinio paslaugų klasterio nariu galimybės formuoti klasterį	3.3	3.5	4	2	4	0.82
5.1 Valdžios politika	2.5	2.5	2	2	3	0.53
5.2 Politinis stabilumas šalyje	2.2	2	2	2	3	0.42
5.3 Valdžios suinteresuotumas klasterių skatinimo atžvilgiu	3.2	3	3	2	4	0.63